

ЭРҮҮЛ
МЭНДИЙН ЯАМ

САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН МЭДЛЭГ, ХАНДЛАГА, ДАДАЛ (СУУРЬ СУДАЛГАА)

Улаанбаатар хот
2021 он

СУДАЛГААНЫ УДИРДАГЧ:

А.Дамдинсүрэн, АУ-ны доктор

СУДАЛГААНЫ БАГИЙН ЗОХИЦУУЛАГЧ:

Ч.Дариймаа

СУДАЛГААНЫ МЭДЭЭЛЭЛ ЦУГЛУУЛАГЧИД:

Э.Энхжаргал, докторант
М.Оюунчимэг, судлаач
Б.Оюун, социологч
Л.Роломжав, тархвар судлаач
Б.Алтанчимэг, социологч
Э.Эрдэнэ-Очир, программист, магистрант
Т.Содбаяр, социологч
О.Ариунболор, нийгмийн ажилтан
Н.Эрдэнэхуяг, нийгмийн ажилтан
Г.Уянга, хүний их эмч, магистр
Х.Бямбасүрэн, нийгмийн ажилтан, магистр
П.Ундармаа, хүний их эмч, магистрант

СТАТИСТИК БОЛОВСРУУЛАЛТ:

А.Энхжаргал, АУ-ны доктор
Б.Сувд, АУ-ны доктор

ТАЙЛАН БИЧСЭН:

Б.Сувд, АУ-ны доктор
А.Энхжаргал, АУ-ны доктор
Р.Эрдэнэтунгалаг, ШУ-ны мастер, АУ-ны доктор
Б.Төмөрбат, УУ-ны доктор

ОРЧУУЛСАН:

Б.Пүрэвсүрэн

ХЯНАН ТОХИОЛДУУЛСАН:

Монгол хэл дээр
А.Дамдинсүрэн, АУ-ны доктор
Ч.Улаанхүү, КОУЭМН-ийн зөвлөх
Англи хэл дээр
Профессор Смит Сибинга, АХБ-ны ОУ-ын зөвлөх доктор

Жич: Судалгаатай холбоотой асуудлаар та бүхний санал, зөвлөгөө бидний цаашдын ажилд үнэтэй хувь нэмэр оруулах тул доорх хаягаар ирүүлбэл бид баяртайгаар хүлээн авч цаашдын судалгаандаа тусгах болно.

Е-майл: healthqm@gmail.com

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР	4
ХҮСНЭГТ, ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	5
Хүснэгтийн жагсаалт	5
Зургийн жагсаалт.....	6
ӨМНӨХ ҮГ	7
СУУРЬ СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ	8
СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСЛЭЛ	9
Зорилго	10
Зорилт	10
Хүрэх үр дүн.....	10
СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ	11
Судалгааны загвар	11
Судалгааны хамрах хүрээ	11
Судалгааны хүн ам, түүврийн хэмжээ, түүвэрлэлт	11
Судалгааны бэлтгэл үе шат.....	15
Мэдээлэл цуглуулагчдад зориулсан гарын авлага, сургалт	16
Мэдээлэл цуглуулах үе шат	18
Мэдээлэл боловсруулалт	19
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	20
Судалгаанд оролцогчдын ерөнхий шинж	20
Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг	24
Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын мэдлэг)	34
Судалгаанд хамрагдсан хүн амын ерөнхий хандлага	36
Сайн дураар цусаа бэлэглэх хандлагад нөлөөлөх хүчин зүйлс	45
Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын хандлага).....	51
Судалгаанд оролцогчдын цусаа бэлэглэж байсан дадал	54
Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын дадал).....	58
Судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдээлэл авдаг эх сурвалж.....	60
Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийн эх сурвалж, хэрэгцээ	62
Оролцогчдын мэдээлэл авахыг хүсч буй мэдээллийн суваг	68
Түлхүүр үгээр мэдээлэл хайсан үр дүн	70
Бүлгийн дүгнэлт (Мэдээллийн эх сурвалж).....	73
ХЭЛЦЭМЖ	74
Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг	74
Сайн дурын авлагагүй цусны донорын тухай ойлголтод хандах хандлага.....	74
Сайн дураар цусаа бэлэглэх болон бэлэглэхгүй байгаа дадалд нөлөөлөх хүчин зүйлс	75
Судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл авдаг эх сурвалж	75
НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ	77
ЗӨВЛӨМЖ	78
НОМ ЗҮЙ	80
ХАВСРАЛТ	81

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

АХБ	Азийн хөгжлийн банк
АУ	Анагаах ухаан
БЗД	Баянзүрх дүүрэг
БЗДХ	Бэлгийн замаар дамжих халдвар
БНД	Багануур дүүрэг
БОЭТ	Бүсийн оношлогоо эмчилгээний төв
ГЯ	Ганцаарчилсан ярилцлага
ДОХ	Дархлалын олдмол хомсдол
ДЭМБ	Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага
ЗДТГ	Засаг даргын тамгын газар
ИХ	Их хурал
МУ	Монгол Улс
МУЗН	Монголын улаан загалмай нийгэмлэг
НД	Налайх дүүрэг
НЭМХ	Нийгмийн эрүүл мэндийн хүрээлэн
ОУ	Олон улс
СХД	Сонгинохайрхан дүүрэг
СБД	Сүхбаатар дүүрэг
ЦССҮТ	Цус сэлбэлт судлалын үндэсний төв
ХУД	Хан-Уул дүүрэг
ХДХВ	Хүний дархлал хомсдлын вирүс
ТВ	Телевиз
УБ	Улаанбаатар
ШУ	Шинжлэх ухаан
ЭХЭМҮТ	Эх хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төв

ХҮСНЭГТ, ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1.	Судалгааны түүвэрлэлт.....	13
Хүснэгт 2.	Чанарын судалгаанд оролцогчид.....	14
Хүснэгт 3.	Туршилт судалгаа хийгдэх төлөвлөлт.....	15
Хүснэгт 4.	Мэдээлэл цуглуулагчдад зориулсан гарын авлагын бүрдэл.....	16
Хүснэгт 5.	Судалгаанд хамрагдсан хүн амын нийгэм, хүн амзүйн зарим шинж.....	20
Хүснэгт 6.	Судалгаанд оролцогчдын эрүүл мэндийн үнэлгээ.....	21
Хүснэгт 7.	Оролцогчдын цусны донорыг таньж мэдэх байдал, хүйсээр.....	22
Хүснэгт 8.	Судалгаанд оролцогчдын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, нас, хүйсээр.....	25
Хүснэгт 9.	Судалгаанд хамрагдсан хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх “мэдэхгүй” хэмээн хариулсан хариулт, хувиар.....	26
Хүснэгт 10.	Сайн дурын авлагагүй цусны донор гэж хэн болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр.....	27
Хүснэгт 11.	Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр.....	28
Хүснэгт 12.	Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр.....	30
Хүснэгт 13.	Ямар хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг.....	33
Хүснэгт 14.	Сайн дураар цусаа өгөх талаар бодож байсан хандлага, оролцогчдын нийгмийн зарим үзүүлэлтээр.....	37
Хүснэгт 15.	Судалгаанд оролцогчдын дундаж нас, цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан талаар..	40
Хүснэгт 16.	Монгол Улсад цусны донорын хэрэгцээ байгаа эсэх талаарх оролцогчдын хандлага, хүйс, байршлаар, 2015 он.....	41
Хүснэгт 17.	Оролцогчдын боловсролын түвшин, цусаа бэлэглэхэд эрсдэл байдаг талаарх хандлага.....	42
Хүснэгт 18.	Цус бэлэглэх нь буянтай сайн үйлс гэдэгтэй санал нэгдэх хандлага, хүйс, боловсролын түвшин, шашин шүтлэгийн байдлаар.....	44
Хүснэгт 19.	Цусаа бэлэглэхээр зорин очсон цусны донор биш иргэдийн ерөнхий үзүүлэлт.....	46
Хүснэгт 20.	Цусаа бэлэглэхээр зорин очсон цусны донор биш иргэд, сонгосон үзүүлэлтээр.....	47
Хүснэгт 21.	Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар мэдээлэл авч байсан байдал болон цусаа бэлэглэхээр зорин очсон байдал, оршин суух харьяалалаар.....	47
Хүснэгт 22.	Цусаа бэлэглэх алхам хийсэн ч цусаа бэлэглэж чадаагүй шалтгаан, хүйсээр, насны бүлгээр, 2015 он.....	50
Хүснэгт 23.	Цусаа анх удаа бэлэглэх үед төрж байсан мэдрэмж, оролцогчдын хүйсээр.....	55
Хүснэгт 24.	Судалгаанд хамрагдсан сайн дурын авлагагүй цусны доноруудын ерөнхий үзүүлэлт.	56
Хүснэгт 25.	Мэдээлэл гол төлөв авдаг хэрэгслэл, насны бүлгээр.....	60
Хүснэгт 26.	Судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдээлэл авдаг хэрэгсэл, орон нутгийн харьяаллаар.....	61
Хүснэгт 27.	Утсанд ирсэн мессежийг уншдаг эсэх, насны бүлгээр.....	62
Хүснэгт 28.	Цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл, насны бүлгээр.....	62
Хүснэгт 29.	Судалгаанд оролцогчдын цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл, мэдлэгийн түвшингээр, 2015 он.....	63
Хүснэгт 30.	Цус хандивлах үйл ажиллагааг хараад төрсөн сэтгэгдэл, хувиар.....	64
Хүснэгт 31.	Судалгаанд хамрагдсан оролцогчдын цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл авсан эсэх, байршлаар.....	65
Хүснэгт 32.	Цус хандивлах үйл ажиллагааг үнэлсэн байдал, хүйсээр.....	67
Хүснэгт 33.	Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, насны бүлгээр.....	68
Хүснэгт 34.	Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, оршин сууж буй харьяалалаар.....	69

Зургийн жагсаалт

Зураг 1.	Судалгаанд түүвэрлэлтийн анхны нэгж буюу аймгийн байршил	12
Зураг 2.	УБ хотоос судалгаанд сонгогдсон түүвэрлэлтийн анхны нэгж	12
Зураг 3.	Олон шатлалт санамсаргүй түүврийн үе шатууд.....	14
Зураг 4.	Талбарын мэдээлэл цуглуулах судлаачийн багийн зохион байгуулалт.....	19
Зураг 5.	Судалгаанд оролцогчдын өвчлөлийн байдал, хүйсээр, 2015 он	21
Зураг 6.	Судалгаанд оролцогчдын цусны донорын талаар сонссон байдал, хүйсээр	22
Зураг 7.	Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, оролцогчдын хувиар, 2015 он	24
Зураг 8.	Судалгаанд оролцогчдын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, насны бүлгээр	24
Зураг 9.	Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх судалгаанд оролцогчдын мэдлэг.....	28
Зураг 10.	Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх оролцогчдын мэдлэг, судалгаанд оролцогчдын хувиар	29
Зураг 11.	Цусаа бэлэглэх хүний насны хамгийн дээд хязгаарыг нэрлэсэн оролцогчдын хувь.....	31
Зураг 12.	Гепатит А буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд ашиглаж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр	32
Зураг 13.	Нэг удаад хэдий хэмжээний цусыг бэлэглэж болох талаарх мэдлэг, оролцогчдын хариултын хувиар.....	32
Зураг 14.	Харьцангуй эрүүл атлаа ямар хүн цусны донор байж болохгүй талаарх хүн амын мэдлэг, хувиар	34
Зураг 15.	Судалгаанд хамрагдагчдын цусаа сайн дураар бэлэглэх талаар бодсон байдал, 2015 он.....	36
Зураг 16.	Сайн дураар цусаа өгөх талаар бодож байсан хандлага, өөрийн эрүүл мэндээ үнэлсэн байдлаар, хувиар, 2015	38
Зураг 17.	Сайн дураар цусаа бэлэглэх талаар бодож байгаагүй шалтгаан, оролцогчдын хувиар, 2015 он	39
Зураг 18.	Цус бэлэглэхэд эрсдэлтэй эсэх, оролцогчдын хувиар, 2015 он	42
Зураг 19.	Цус бэлэглэх үед тохиолдох эрсдэл, хувиар, 2015 он	43
Зураг 20.	Цус бэлэглэхгүй байгаа шалтгаан, оролцогчдын хувиар, 2015 он	43
Зураг 21.	Цусаа бэлэглэхээр сайн дураар очиж байсан цусны донор биш иргэдийн хувь, 2015 он.....	45
Зураг 22.	Цусаа бэлэглэхэд хүргэсэн шалтгаан, хувиар	48
Зураг 23.	Цусаа бэлэглэх алхам хийсэн ч цусаа бэлэглэж чадаагүй шалтгаан, хувиар.....	49
Зураг 24.	Судалгаанд оролцогчдын хувь, цусаа бэлэглэж байсан давтамжаар.....	54
Зураг 25.	Цусаа бэлэглэж байсан оролцогчдын хувь, анх цусаа бэлэглэсэн насаар.....	54
Зураг 26.	Цусаа бэлэглэх нөлөөлөл, цусаа бэлэглэж байсан оролцогчдын хувиар.....	55
Зураг 27.	Судалгаанд хамрагдсан цусны донор хүмүүсийн цусаа бэлэглэдэг давтамж	57
Зураг 28.	Цусаа бэлэглэж болохгүй тохиолдлыг мэдэх судалгаанд хамрагдсан цусны донорын хувь	57
Зураг 29.	Цусны доноруудын цусаа бэлэглэх болсон хамгийн гол шалтгаан, судалгаанд хамрагдсан хүн амын хувиар	58
Зураг 30.	Хэрэглэгчдийн сонгон хэрэглэдэг үүрэн телефоны төрөл, давхардсан хувиар.....	61
Зураг 31.	Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, өмнө нь мэдээлэл авч байсан эсэхээр, донор биш хүн ам, 2015 он	65
Зураг 32.	Донор биш хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авсан суваг, оршин суугаа газар, хувиар, 2015 он.....	66
Зураг 33.	Донор биш хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажилд өгсөн үнэлгээ, оршин суугаа газраар, 2015 он	67
Зураг 34.	Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, хувиар.....	68

ӨМНӨХ ҮГ

Нийгмийн эрүүл мэндийн хөтөлбөрийн салшгүй хэсэг эрүүл мэндийн сургалт сурталчилгаа юм. Сайн дурын авлагагүй цусны донорууд нь нийгмийн хариуцлагаа ухамсарлан, хүмүүсийн амь насыг аврах, бусдын эрүүл мэндийг сайжруулахын төлөө буянтай үйлсийг хийж байдаг. Манай улсад цусны донорын эрх зүйн орчин хангалттай түвшинд бүрдэж, цусны нөөцөө 100 хувь сайн дурын авлагагүй цусны донороос бүрдүүлэн авч ажиллаж байна. Улсын хэмжээнд цус, цусан бүтгээгдэхүүний хэрэгцээ жилээс жилд өсөн нэмэгдсээр байгаа нь хүн амын өвчлөл, нас баралтын гол шалтгаан болсон өвчин эмгэгтэй холбоотой юм. Цусны хэрэгцээ байгааг олон нийтэд ойлгуулж, таниулахын тулд эрүүл мэндийн байгууллагууд, Улаан загалмай нийгэмлэг, цусны салбар төвүүд зорилтот бүлгийн хүмүүст чиглэсэн сургалт сурталчилгаа, мэдээлэл харилцааны үйл ажиллагааг өргөжүүлэх шаардлагатай байна.

Сайн дурын авлагагүй цусны донор болох шийдвэр гаргах үйлсэд олон хүчин зүйлс нөлөөлдөг бөгөөд хууль эрх зүйн орчин, цусны хэрэгцээний талаарх мэдээлэл, нийгмийн хэм хэмжээ, нийгмийн сүлжээ зэрэг гадаад нөлөө үзүүлдэг хэдий ч тухайн хувь хүний өөрийн мэдлэг, хандлага, дадал хамгийн чухал үүргийг гүйцэтгэдэг.

ЭМЯ АХБ-тай хамтран хэрэгжүүлж буй ЭМСХХ-5 төслийн хүрээнд Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг, хандлага, дадал тогтоох суурь судалгааг 2015-2016 онд хийсэн юм. Энэхүү судалгаагаар зорилтот хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг насны бүлэг, хүйс, боловсролын түвшин, яс үндэс, шашин шүтлэг, оршин суугаа байршлаар ангилан судалж, мэдлэг хандлага дадлын ялгаатай түвшин, тэдгээрт нөлөөлж байгаа хүчин зүйлсийг жендэрийн мэдрэмжтэй судалсан байна. Судалгааны тайланд сайн дурын авлагагүй цусны донорын эгнээг өргөжүүлэх чиглэлд цаашид хийх үйл ажиллагааны зөвлөмжийг бодлогын түвшинд, мэргэжлийн байгууллагын болон мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааг явуулах байгууллагын түвшинд тус тус гаргаж өгсөнд тухайн судалгааны ач холбогдол оршиж байгаа юм.

Судалгааны тайланг ЦССҮТ, Монголын улаан загалмай нийгэмлэг, цусны салбар төвүүд, сургалт судалгааны байгууллагууд өргөн ашиглах боломжтой.

Түүнчлэн судалгаанаас гарсан үр дүн, дүгнэлт нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын эгнээг өргөжүүлэх чиглэлээр мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааг төслийн хүрээнд явуулахад үнэтэй тоо баримт, зөвлөмжөөр хангасан болно.

Судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэсэн судлаачдын баг, техник арга зүйн зөвлөгөө өгч ажилласан, дотоод, гадаадын зөвлөх мэргэжилтнүүдэд талархал илэрхийлье.

НЭГДСЭН ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НЭГЖ

САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН МЭДЛЭГ, ХАНДЛАГА, ДАДАЛ ТОГТООХ СУУРЬ СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Манай улс 1994 оноос хойш сайн дурын авлагагүй цусны донорын тогтолцоонд шилжиж 2000 онд сайн дурын авлагагүй цусны донорын тогтолцоог хуульчлан баталгаажуулсан. Манай улсад цусаа бэлэглэсэн донорын тоо 2013 онд 22639 (5932 орон нутгийн цусны салбар төв, 16707 ЦССҮТ), 2014 онд 26097 (7222 орон нутгийн цусны салбар төв, 18875 ЦССҮТ) байсан бол 2015 онд 30396 (7024 орон нутгийн цусны салбар төв, 23372 ЦССҮТ) болж өсөөд байна. 2013 онд донорын тоо Монгол Улсын хүн амын 0.8% байсан бол 2014 онд 0.9 %, 2015 онд 1 % болж өссөн байна.

Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тогтоож, олон нийтийг хамарсан урт хугацааны кампанит ажлыг хүн амын дунд зохион байгуулах замаар сайн дурын авлагагүй цусны донорын элсэлтийн тоог нэмэгдүүлдэг олон улсын туршлага байна. Энэхүү туршлагыг Монгол орны нөхцөлд судлах шаардлага байгааг харгалзан бид судалгаагаа үүнд чиглүүлэн, улмаар сайн дурын авлагагүй цусны донорыг нэмэгдүүлэх нотолгоонд тулгуурласан мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны зөвлөмж боловсруулах зорилго тавьсан юм.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг, хандлага, дадал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тогтоох зорилго тавьж:

- 1) Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донор болон цус бэлэглэх талаарх мэдлэгийг судлах;
- 2) Сайн дурын авлагагүй цусны донорт хамрагдах насны (18-60 нас) хүн амын дундах цус бэлэглэх дадал, хандлагыг тогтоох;
- 3) Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донор болоход нөлөөлж буй нийгэм, соёлын хүчин зүйлийг тодорхойлох;
- 4) Судалгааны дүнд үндэслэн жендерийн мэдрэмжтэй мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа болон ухуулга нөлөөлөл хийх зөвлөмж боловсруулах зорилтуудыг тус тус дэвшүүлэн энэхүү судалгааг 2015-2016 онд хийсэн.

Тоон болон чанарын судалгааны аргаар хүн амын дундах сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадал, нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлсон. Мөн сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авч буй байдлыг тогтоохдоо баримт мэдээллийн болон түлхүүр үгээр мэдээлэл хайх аргаар судласан.

Судалгаанд Ховд, Өвөрхангай, Өмнөговь, Дорнод, Баян-Өлгий аймаг, Улаанбаатар хотын Сүхбаатар, Сонгинохайрхан, Хан-Уул, Баянзүрх, Багануур, Налайх дүүргийн 18-60 насны 3851 хүнийг хамруулсан. Сонгогдсон аймаг, дүүрэгт 111 ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагыг зохион байгуулсан.

Судалгааны мэдээллийг бэлтгэгдсэн судлаачдын баг цуглуулж, мэдээллийн статистик боловсруулалтыг SPSS программын 21 хувилбарыг ашиглан гүйцэтгэсэн.

Үр дүн нь хүн амын дундах мэдлэг, хандлагын хувь, дундаж үзүүлэлтээр илэрхийлэгдсэн. Үр дүнгийн нарийвчлалын хэмжүүр (тархалтын хувь) болоод бүлгүүдийн (нас, хүйс, байршил) ялгааг тодорхойлоход 95%-ийн итгэх хязгаар (95%CI)-ын хэлбэлзлийн утгуудыг ашиглав.

Чанарын мэдээллүүдийг ангилах арга баримтлан боловсруулсан. Судалгааны үр дүнг зорилт тус бүр дээр гаргалаа. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг, хандлага, дадал нас, хүйс, амьдран суугаа газар нутгаас үл хамааран сул байна. Түүнчлэн мэдээлэл түгээж буй суваг нь зорилтот хүн амдаа хүрч чадахгүй байна. Тиймээс Засгийн газар, мэргэжлийн байгууллага, мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа хийх байгууллагад гэсэн түвшингүүдээр ялгаатай жендерийн мэдрэмжтэй зөвлөмж боловсрууллаа.

СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСЛЭЛ

Донорын бэлэглэсэн цус олон сая хүний амийг авардаг юм. Эмнэлзүйн анагаах ухааны хөгжил, хүн амын өсөлтөөс хамаарч дэлхий даяар цус, цусан бүтээгдэхүүний хэрэгцээ байнга өсөн нэмэгдэж байна.

ДЭМБ-аас 2000 онд “Аюулгүй цус амь насыг аварна” гэсэн уриа дэвшүүлсэн. Цус сэлбэх албаны үр дүнтэй үйл ажиллагааны үндэс нь аюулгүй, хүртээмжтэй цус юм. Аюулгүй, хүртээмжтэй цус гэдэг нь сайн дурын авлагагүй цусны доноруудын байнгын тогтмол цусаа бэлэглэх явдлыг дэмжих замаар хэрэгжинэ. Сайн дураар цусаа бэлэглэх донорыг элсүүлэх шилдэг арга нь эрсдэл багатай хүн амыг татан оролцуулах явдал билээ. ДЭМБ-аас халдварын аливаа эрсдэлгүй цусаар хангах үндсэн боломжийн нэг нь 100% сайн дурын авлагагүй цусны донороос цус цуглуулах явдал гэж үздэг.

ДЭМБ-ын зөвлөмжид аливаа улс орны хүн амын 1 хувиас доошгүй нь цус хандивлаж байж Улс орны наад захын хэрэгцээ шаардлагыг хангах боломжтой хэмээн тооцоолсон байдаг. 2007 онд МУ-ын УИХ-ын 45-р тогтоолоор “Донорын цус, цусан бүтээгдэхүүний хангамжийг сайжруулах, аюулгүй байдлыг хангах талаар баримтлах бодлогын баримт бичгийг баталсан” явдал нь аюулгүй цус, цусан бүтээгдэхүүний хангамжийн асуудал нь төр, Засгийн газрын анхаарлын төвд байгааг илэрхийлнэ. Энэ бодлого нь эмчилгээний үр дүн сайтай, аюулгүй, чанарын баталгаатай цус, цусан бүтээгдэхүүнээр эрүүл мэндийн байгууллагыг тасралтгүй хангах, гамшгийн үеийн хүрэлцээтэй нөөцийг улсын хэмжээнд бүрдүүлэх үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлсон. МУ-ын Засгийн газрын 2008 оны 111-р тогтоолоор “Донорын цус, цусан бүтээгдэхүүний хангамж, аюулгүй байдлыг сайжруулах” талаар баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө батлагдсан. МУ-ын цусны албаны гол мэргэжлийн байгууллага нь Улаанбаатар хотод Цус сэлбэлт судлалын үндэсний төв, аймгийн түвшинд бүсийн оношилгоо эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн дэргэд 26 салбар цусны банк (салбар цусны төв)-аас тогтоно. ЦССҮТ болон 26 салбар цусны банк цус, цусан бүтээгдэхүүнээр тухайн засаг захиргааны нутаг дэвсгэрийн хүн амыг хангах үүрэгтэй юм.

Манай улс 1994 оноос хойш сайн дурын авлагагүй цусны донорын тогтолцоонд шилжиж 2000 онд сайн дурын авлагагүй цусны донорын тогтолцоог хуульчлан баталгаажуулсан.

Манай улсад цусаа бэлэглэсэн донорын тоо 2013 онд 22639 (5932 орон нутгийн цусны салбар төв, 16707 ЦССҮТ), 2014 онд 26097 (7222 орон нутгийн цусны салбар төв, 18875 ЦССҮТ) байсан бол 2015 онд 30396 (7024 орон нутгийн цусны салбар төв, 23372 ЦССҮТ) болж өссөн. 2013 онд донорын тоо Монгол Улсын хүн амын 0.8% байсан бол 2014 онд 0.9%, 2015 онд 1% болсон байна (ЦССҮТ, 2015).

Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тогтоож, олон нийтийг хамарсан урт хугацааны кампанит ажлыг хүн амын дунд зохион байгуулах замаар сайн дурын авлагагүй цусны донорын тоог нэмэгдүүлдэг олон улсын туршлага байна. Энэхүү туршлагыг Монгол орны нөхцөлд судлах шаардлага байгааг харгалзан бид судалгаагаа үүнд чиглүүлэн, улмаар сайн дурын авлагагүй цусны донорыг нэмэгдүүлэх нотолгоонд тулгуурласан мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны зөвлөмж боловсруулах зорилго тавьсан болно.

Зорилго

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг, хандлага, дадал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тогтоох

Зорилт

1. Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донор болон цус бэлэглэх талаарх мэдлэгийг судлах;
2. Сайн дурын авлагагүй цусны донорт хамрагдах насны (18-60 нас) хүн амын дундах цус бэлэглэх дадал, хандлагыг тогтоох;
3. Хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донор болоход нөлөөлж буй нийгэм, соёлын хүчин зүйлийг тодорхойлох;
4. Судалгааны дүнд үндэслэн жендэрийн мэдрэмжтэй мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа болон ухуулга нөлөөлөл хийх зөвлөмж боловсруулах.

Хүрэх үр дүн

1. Монгол Улсын 18-60 насны цусны донор болох боломжтой хүн амын дундах сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадлын түвшин тогтоогдоно.
2. Сайн дурын авлагагүй цусны донор болох шийдвэр гаргахад нөлөөлсөн бөгөөд сөргөөр нөлөөлж буй хүчин зүйлс тоон болон чанарын аргаар тогтоогдоно.
3. Нотолгоонд тулгуурласан жендэрийн мэдрэмжтэй мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны зөвлөмж боловсруулагдсан байна.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Судалгааны загвар

Тоон болон чанарын судалгааны арга зүйгээр хүн амын дундах сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадал, нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлов. Мөн сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авч буй байдлыг тогтоохдоо баримт мэдээллийн болон түлхүүр үгээр мэдээлэл хайх аргаар судалсан.

Судалгааны хамрах хүрээ

Монгол Улсын насанд хүрсэн хүн амын нэг ба түүнээс дээш хувь нь авлагагүй цусны донор байж. Улс орны наад захын хэрэгцээ шаардлагыг хангах боломжтой юм. Иймд 18-60 насны Монгол Улсын хүн амын төлөөлөл нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлох судалгааны хамрах хүрээ болсон.

Асуумж судалгаа: Урьдчилан боловсруулсан энгийн асуумж судалгааны аргаар цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, цусаа бэлэглэж байсан туршлага, шийдвэр гаргахад нь нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлсон (Хавсралт 1).

Чанарын судалгаа: Анх удаа болон олон удаагийн цусны доноруудад цусаа бэлэглэхэд учирдаг хүндрэлүүд, цус бэлэглэх шийдвэрт нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагын аргаар судлав (Хавсралт 2-4). Монгол Улсын 18-60 насны хүн амын дундах цусаа бэлэглэхгүй байгаа шалтгааныг тогтоосон.

Хоёрдогч мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх: Цус сэлбэлт судлалын үндэсний төвийн үйл ажиллагааны болон статистик мэдээллийг ашиглав. Мөн түлхүүр үгээр мэдээлэл хайх аргаар цахим хуудсанд орсон мэдээллийг судалсан.

Түлхүүр үг: Цусны донор, цус, сайн дурын авлагагүй цусны донор, ЦССҮТ, цус бэлэглэх, цусны донорын талаарх мэдээлэл г.м.

Судалгааны хүн ам, түүврийн хэмжээ, түүвэрлэлт

Судалгаанд Монгол Улсын бүсийн төлөөлөл болсон 5 аймаг, УБ хотын 6 дүүргийн 18-60 насны хүн амыг хамруулав. Санамсаргүйгээр сонгогдсон 18-60 насны хүн ам судалгаанд хамрагдах боломжтой. Судалгаанд сонгогдсон аймгуудыг дараах шалгуураар сонгосон. Үүнд:

- Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төвтэй (БОЭТ)
- Суурин хүн амын тоо их
- Монгол Улсын бүсийн төлөөлөл хангасан байх
- Цаашид АХБ-ны хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд оролцох г.м.

Зураг 1. Судалгаанд түүвэрлэлтийн анхны нэгж буюу аймгийн байршил

Нийт хүн амын 3.9 хувийг эзэлж буй Баян-Өлгий аймгийн казах үндэстний төлөөллийг зорилтот түүвэрлэлтийн аргаар сонгон оролцуулж, цусны авлагагүй цусны донор болоход соёл, шашны асуудал нөлөөлж байгааг тогтоох зорилт тавив.

Зураг 2. УБ хотоос судалгаанд сонгогдсон түүвэрлэлтийн анхны нэгж

Улаанбаатар хотоос төвийн 4, захын 2 дүүргийг зорилтот түүвэрлэлтийн аргаар сонгов. Сонголтод хүн амын төвлөрөл, өвчлөл, УБ хотоос алслагдсан байдал зэргийг харгалзан үзсэн.

Тоон судалгаа: Түүврийн хэмжээг тогтооходоо хүн амын дундах цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадлын түвшин 50.0 хувь хэмээн үзэж, 95 хувийн үнэн магадлал ($Z=1.96$), алдааны хязгаар ($p=0.05$), комплекс түүврийн нөлөөллийн коэффициент (1.5), насны бүлэг бүрт хүйсийн төлөөлөл тэнцвэртэй байх (хүйс бүрт 3 насны бүлэг нийт 6) зарчмуудыг баримталж нийт 3456 орчим хүнийг хамруулах тооцоо гарснаас сонгогдсон хүмүүс судалгаанд оролцохоос татгалзах магадлалыг 12 хувиар тооцоолон нэмж нийт 3900 хүнийг судалгаанд оролцуулсан (Томъёолол 1).

Түүврийн хэмжээг тооцоолсон томъёолол:

$$n = Z^2 \frac{P(1-P)}{e^2}$$

$$n = 1.96^2 \frac{0.5(1-0.5)}{0.0025} = 3.8416 \frac{0.25}{0.0025} = 384.16$$

n х комплекс түүврийн коэффициент х нас – хүйсийн үзүүлэлт = $384 \times 1.5 \times 6 = 3456$

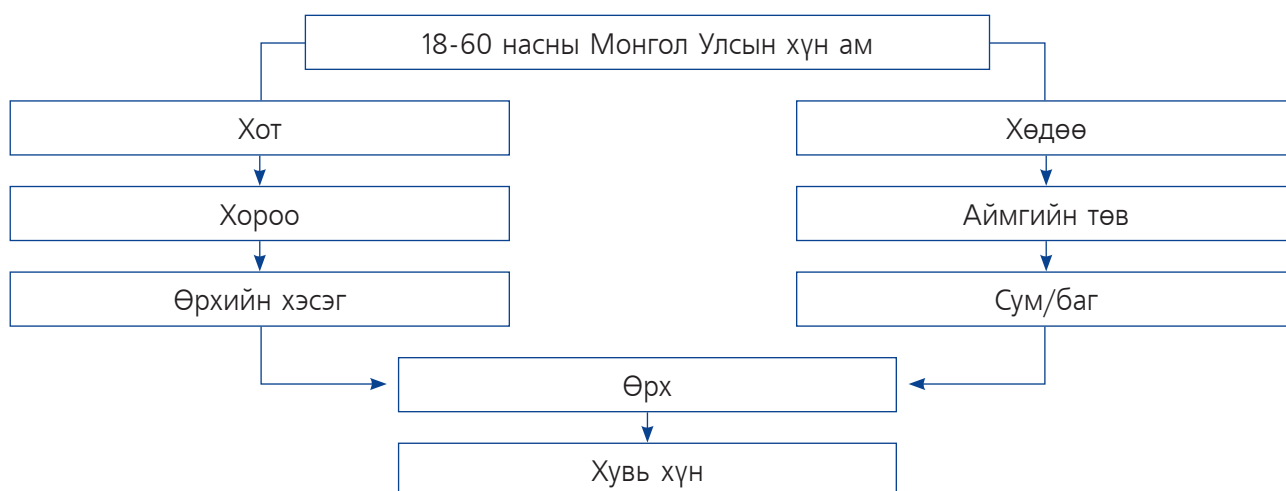
Монгол Улсын хүн амын төлөөллийг хангах тул судалгаанд хамрагдах хүн амыг олон шатлалт түүвэрлэлтийн аргаар сонгосон. Хот суурин болон хөдөө орон нутгаас хамрагдах хүн амын зохистой харьцааг хангахын тулд судалгааны түүвэрлэлтийг хот тусад нь хийлээ.

Хүснэгт 1. Судалгааны түүвэрлэлт

№	Судалгаанд хамрагдах	Асуумж	Чанарын судалгаанд			Нийт
			Хүн ам (хүйс, нас)	ГЯ-удирдлага	Цусны донор	
1.	ЦССҮТ	-	2	3	10	15
2.	БНД	80	4	3	-	77
3.	НД	90	4	3	-	97
4.	БЗД	783	4	3	-	781
5.	СХД	700	4	3	-	693
6.	СБД	360	4	3	-	357
7.	ХУД	350	4	3	-	342
8.	Өвөрхангай аймаг	280	4	3	2	289
9.	Өмнөговь аймаг	280	4	3	2	289
10.	Дорнод аймаг	280	4	3	2	289
11.	Ховд аймаг	280	4	3	2	289
12.	Хархорин сум	160	4	3	2	169
13.	Баян-Өлгий аймаг	257	4	3	2	266
	Нийт	3900	50	39	22	4011

Хүснэгт 1-ээс харахад тоон судалгаанд 3900, чанарын судалгаанд 111 нийт 4011 хүнийг судалгаанд хамруулсан. Тоон судалгаанд хамрагдсан 3900 хүний асуумжийн хуудаснаас 49 нь шаардлага хангаагүй тул статистик боловсруулалтад 3851 хүний мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийсэн.

Сонгосон аймгийн төв, багийн насанд хүрсэн хүн амыг тохируулан тэнцүүлэх байдлаар санамсаргүйгээр хүн амын шинэчилсэн бүртгэлд үндэслэн өрхийг сонгосон. Түүврийн эцсийн нэгж буюу хувь хүн нь сонгогдсон өрхийн 18-60 насны хүмүүсийн дотроос Кишийн аргаар, санамсаргүйгээр сонгогдсон. Сонгогдсон өрхийн насанд хүрсэн нэг хүнийг л судалгаанд хамруулсан.

Зураг 3. Олон шатлалт санамсаргүй түүврийн үе шатууд

Чанарын судалгаа: Сонгогдсон аймаг, дүүрэгт ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагыг зохион байгууллаа.

Хүснэгт 2. Чанарын судалгаанд оролцогчид

№	Судалгаанд хамрагдах газар	Ганцаарчилсан ярилцлага		Бүлгийн ярилцлага			
		Мэргэжилтэн, дарга	Цусны донор	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Залуучууд	Цусны донор
1.	ЦССҮТ	3	10	1	-	-	1
2.	БНД	3	-	1	1	1	1
3.	НД	3	-	1	1	1	1
4.	БЗД	3	-	1	1	1	1
5.	СХД	3	-	1	1	1	1
6.	СБД	3	-	1	1	1	1
7.	ХУД	3	-	1	1	1	1
8.	Өвөрхангай аймаг	3	2	1	1	1	1
9.	Өмнөговь аймаг	3	2	1	1	1	1
10.	Дорнод аймаг	3	2	1	1	1	1
11.	Ховд аймаг	3	2	1	1	1	1
12.	Хархорин сум	3	2	1	1	1	1
13.	Баян-Өлгий аймаг	3	2	1	1	1	1
	Нийт	39	22	13	12	12	13

Сонгогдсон аймагт ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагыг зохион байгуулж шаардлагатай бол цасан бөмбөлөгийн аргаар зайлшгүй уулзах шаардлагатай хүн тааралдвал уулзаж мэдээллийг цуглуулсан.

СУДАЛГААНЫ БЭЛТГЭЛ ҮЕ ШАТ

Зөвлөх үйлчилгээний бэлтгэл шатанд судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг эцэслэх, түүврийн болон мэдээлэл цуглуулах ажлын төлөвлөгөөг сайжруулах, судалгааны ажлын маршрутыг эцэслэн төлөвлөх, талбарт мэдээлэл цуглуулах, мэдээллийг шивэх судлаачид, ажилтнуудыг бэлтгэх чиглэлээр анхааран ажиллав. Энэ үе шатанд дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн. Үүнд, судалгааны хэрэглэгдэхүүн, түүврийн аргачлалыг турших туршилт судалгааг Улаанбаатар хотын БЗД, Төв аймагт тус тус явуулсан. Туршилтын дүнд судалгааны хэрэглэгдэхүүн, түүврийн болон мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг сайжруулсан.

Хүснэгт 3. Туршилт судалгаа хийгдэх төлөвлөлт

№	Туршилт явагдах газар	Цусны донор	Цусны донор бус	Хугацаа (өдөр)
1	УБ хотын БЗД	10	10	1
2	Төв аймгийн төв	10	10	1
	Нийт	20	20	2

Туршилт судалгаа нь дараах үе шаттай хэрэгжсэн. Үүнд:

- 1) Туршилт судалгааны төлөвлөлт. Энэ шатанд туршилт явагдах орон нутаг, ажиллах судлаачдын багийн зохион байгуулалт, туршилт хийх, туршилтын явцыг ажиглах, тэмдэглэл хөтлөх удирдамж, зааврыг боловсруулах зэргийг хийж гүйцэтгэсэн.
- 2) Туршилт судалгааг талбарт гүйцэтгэх. Асуулгын агуулга, үг сонголт, найруулга, мэдээллийг шивж оруулах, архивлах, мэдээллийн сан бүрдүүлэх зэрэгт хяналт тавин, судалгааны хэрэглэгдэхүүнд гарч болох алдаа, бэрхшээлийн талаар тодруулав. Мөн талбарт хэрхэн ажиллах, түүврийн нэгжийг хэрхэн олох, хэрхэн холбоо тогтоох, УБ хот, аймгийн төвийн хороо, багийн холбогдох мэргэжилтэнтэй хэрхэн хамтарч ажиллах зэрэг мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагаанд ямар саад, бэрхшээл тохиолдож болохыг тодорхойлсон.
- 3) Туршилт судалгааны үр дүнг хэлэлцэх. Хэлэлцүүлгийн үеэр туршилтанд хамрагдсан судлаачид багийн ажлын үр дүнг нэгтгэн танилцуулах ба хэлэлцүүлгээс нэгдсэн санал зөвлөмжид хүрсэн. Хэлэлцүүлэг захиалагч болон гүйцэтгэгчийн бүрэн бүрэлдэхүүнтэйгээр хийгдсэн.
- 4) Үр дүнд тулгуурлан хэрэглэгдэхүүн, түүврийн болон мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагааны аргачлалыг боловсронгуй болгох. Захиалагч талд туршилт судалгааны үр дүнг танилцуулан, зөвшилцөж шийдэлд хүрсэн.

Энгийн санамсаргүй түүврийн аргачлалын дагуу сонгогдсон дүүрэг, аймгаас мэдээлэл цуглуулах нь түүврийн сонголтын алдааг бууруулахад чухал үүрэгтэй байв.

Мэдээлэл цуглуулагчдад зориулсан гарын авлага, сургалт

Ихэнх судалгаанд мэдээлэл цуглуулагчдад өгөх зааварчилгааг тэдэнд зориулан явуулах сургалтаар хязгаарладаг боловч мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагааны удирдамж болох гарын авлага нь судалгааны мэдээллийн чанарыг дээшлүүлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Хүснэгт 4. Мэдээлэл цуглуулагчдад зориулсан гарын авлагын бүрдэл

№	Ерөнхий агуулга	Дэлгэрэнгүй байдлаар тусгах агуулга
1.	Судалгааны танилцуулга	Сэдэв, захиалагч, гүйцэтгэгч, зорилго, хамрах хүрээ
2.	Судалгааны мэдээлэл цуглуулах хэрэгслүүд	Судалгааны асуулгын зорилго, хамрах хүрээ, нийт асуултын тоо
3.	Талбарт очиж сонгогдсон газраар зочилж газар дээр нь түүвэрлэлт хийх	Талбарт очиж сонгогдсон өрхийн тоонд уялдуулан судалгаанд хамрагдах хүний тоог сонгоно. Хариулагчийн мэдээллийг авахдаа нэрсийн жагсаалтаас хэдэн хүн сонгогдох талаарх мэдээлэл
4.	Судалгааны асуулга нөхөх заавар	Асуулгад багтсан асуулт бүрийн агуулга, хариултын хувилбарын төрөл (нээлттэй, хаалттай, нээлттэй төгсгөлтэй, олон сонголттой г.м), хариулуудын агуулга, хариултыг тэмдэглэх заавар
5.	Хариулагч (респондент) буюу мэдээлэл өгөх этгээдүүдтэй харилцаа тогтоох	Мэдээлэл цуглуулагч өөрийгөө болон судалгааны талаар хэрхэн танилцуулах, тухайн хүн яагаад сонгогдсон, ямар мэдээлэл шаардлагатай, хариулагчтай итгэлцлийн уур амьсгал бий болгох
6.	Мэдээллийн нууцлалыг хангах	Судалгааны асуулгад хариулж, мэдээлэл өгч буй хариулагчийн нэр, байгууллага зэргийг Статистикийн тухай хуульд заасны дагуу чандлан хадгалах бөгөөд мэдээллийг зөвхөн судалгааны зорилгоор ашиглана гэдгийг тайлбарлах
7.	Мэдээлэл цуглуулах явцад аюулгүй байдлаа хангах	Мэдээлэл цуглуулах орчны нөхцөл байдлыг үнэлж аюулгүй байдал хангагдсан орчинд мэдээлэл цуглуулах, аюулгүй байдлаа хангах үүднээс зарчмын зарим хүсэлтийг хариулагчид тавих, шаардлагатай багаж хэрэгсэл ашиглах болон бусад асуудал
8.	Мэдээлэл цуглуулалтанд холбогдох хэрэглэгдэхүүн ашиглах	Судалгааны мэдээлэл цуглуулалтын үр дүнг дээшлүүлэх үүднээс асуулгын хуудас, үзэг, дэвтэр, судлаачийн үнэмлэх, хавтас зэргийг ашиглах, дуу хураагч, гар утас зэргийг ашиглах шаардлагатай бол зөвшөөрөл авах
9.	Асуулгын хуудас бөглөгдсөн байдлыг хянах	Асуулгын хуудсыг бүрэн бус, дутуу, ойлгомжгүй тэмдэглэж, бөглөсөн зүйл байгаа эсэхийг мэдээлэл цуглуулагч өөрөө хянаж, хариулагчаас дахин тодруулга авах
10.	Мэдээлэл цуглуулалтын явцад тодруулга хийх, лавлагаа авах	Мэдээлэл цуглуулах явцад ойлгомжгүй, тодруулах зүйл гарсан тохиолдолд хэнд хандах, асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх

Судалгааны мэдээлэл цуглуулагчдад сургалт зохион байгуулахаас өмнө багийн ахлагч болон ахлах судлаачид хамтран мэдээлэл цуглуулалтын гарын авлагыг боловсруулсан (Хүснэгт 4).

Зөвлөх үйлчилгээг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор бэлтгэл шатанд 2 төрлийн гарын авлага, нэг сургалтын хөтөлбөр боловсруулсан. Гарын авлагад дараах агуулгыг багтаасан:

Мэдээлэл цуглуулагчдад зориулсан сургалт: Сургалтын зорилго нь судлаачдад “Монгол Улсын хүн амын дунд сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага, дадал, Монгол Улс, 2015 он” судалгааны талаар бүрэн мэдээлэл өгөх, санал асуулгын агуулга, цуглуулах мэдээллийн мөн чанарын талаар нэгдсэн ойлголттой болгох, цаашлаад хүн амаас авах мэдээллийн чанарыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн:

- Мэдээлэл цуглуулагчдад судалгааны хэрэгцээ, шаардлага, зорилго, хамрах хүрээний талаар ойлголттой болох;

- Судалгааны асуулга, асуулгад багтсан асуулт бүрийн агуулгыг ярилцаж, нэгдсэн ойлголтод хүрэх;
- Асуулгын хуудсыг нүүр тулсан ярилцлага хэлбэрээр бөглөн туршилт хийж, ойлгомжгүй зүйлээ тодруулах;
- Судалгааны мэдээлэл цуглуулах арга зүй, онцлог, туршилт судалгааны талаар ойлголттой болох;
- Мэдээлэл цуглуулах баг, маршрут, талбаруудад ажиллах хугацааг мэдэж авах;
- Судалгаанд мэдээлэл цуглуулагчийн гүйцэтгэх ажил үүргийн хуваарь, хариуцлага, мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим, судлаачийн ёс зүйн талаар мэдлэгтэй болох;
- Судалгааны мэдээлэл цуглуулах явцад өөрийн аюулгүй байдлыг хангаж ажиллах, талбаруудад ажиллахтай холбоотой хувийн бэлтгэлээ хангах талаар мэдээлэл авах;
- Ойлгомжгүй зүйлийн талаар харилцан ярилцаж, мэдээлэл цуглуулахад бэлтгэгдэх,

Сургалтад мэдээлэл цуглуулах судлаачийн гарын авлага, сургалтын хөтөлбөрийг ашиглав. Сургалтыг багийн ахлагч, удирдагч, зохицуулагч нар зохион байгуулсан бөгөөд тайлбарлах, турших, хэлэлцэх, асуулт/хариултын аргыг ашиглав.

Мэдээлэл шивэгч/операторуудад зориулсан сургалт: Цуглуулсан мэдээллийг шивэх операторуудад зориулан явуулах сургалтын хүрээнд дараах үйл ажиллагааг явуулсан. Үүнд:

- Мэдээллийн баазыг бэлтгэх программ хангамжийн талаар танилцуулга хийх;
- Мэдээлэл шивэх зарчим, шивэлтэнд ашиглагдах мэдээлэл буюу хариултын хувилбаруудын мөн чанарыг ойлгуулах;
- Мэдээллийн баазын бүтэц, судалгааны асуулгатай хэрхэн уялдаж байгааг танилцуулах;
- Мэдээллийг алдаагүй шивэх, нягтлах, алдаа гаргасан тохиолдолд засварлах техникийг зааж өгөх;
- Мэдээллийг шивэх дадлага хийлгэх, харилцан ярилцах;
- Туршилтын шивэлтийг шалгах, зөвлөгөө өгөх.

Сургалтад урьдчилан бэлтгэсэн гарын авлагыг ашиглах ба мэдээлэл оруулагч нар үйл ажиллагааны турш гарын авлагыг ашигласан. Тус гарын авлагад мэдээлэл шивэлтийн зарчим, мэдээлэл оруулах үе шатын нарийвчилсан заавар, кодлох, гарч болох асуудал бэрхшээл, тэдгээрийг шийдэх аргачлал зэргийг тусгасан.

Мэдээлэл цуглуулахтай холбоотой бусад техник ажлын бэлтгэл: Бэлтгэл шатны төгсгөлд мэдээлэл цуглуулахад шаардагдах техник бэлтгэлийг хангав. Энэ шатанд дараах зүйлсийг бэлтгэсэн.

- Судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг олшруулан бэлтгэх;
- Мэдээлэл цуглуулагч, шивэгч/оператор, мэдээллийн менежер, ахлах судлаач зэрэг зөвлөх үйлчилгээний үйл ажиллагаанд оролцох бүх хүмүүстэй гэрээ байгуулж ажилласан;
- Мэдээлэл цуглуулах зааварчилгаа, удирдамжийг судлаач бүрийн тоогоор олшруулан бэлтгэх;
- Судлаач мэдээлэл цуглуулахад шаардлагатай албан бичиг, үнэмлэх, томилолтын хуудас, бал, хавтас зэргийг бэлтгэх;
- Хувийн аюулгүй байдлаа хангахад шаардлагатай "Аюулгүй ажиллагааны ерөнхий зааварчилгаа"-г хувиалан бэлтгэж бүрдүүлсэн.

Мэдээлэл цуглуулах үе шат

Мэдээлэл цуглуулалтад Монгол Улсын 5 аймаг, 1 сум, Улаанбаатар хотын 6 дүүргийг хамруулсан. Өрхөөр зочилж, мэдээлэл цуглуулахдаа цаг хугацаа, зардал хэмнэх, цуглуулсан мэдээллийн алдааг боломжит доод түвшинд, чанарыг боломжит дээд түвшинд байлгахын тулд багийн удирдлага, зохион байгуулалтыг сайжруулахад дараах байдлаар анхаарч ажиллав. Үүнд: Багийн ахлагч нь орон нутгаа сайн мэдэх туслах судлаачийн хамтаар сонгогдсон өрхийн байршлын зураглал гаргах, холбогдох мэргэжилтэнтэй урьдчилан холбоо барьж, цаг тохирон мэдээлэл цуглуулалтын үйл ажиллагааг саадгүй зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлж ажилласан.

Мэдээлэл цуглуулах баг: Судалгааны мэдээлэл цуглуулах үйл явцын чанар, үр дүнг дээшлүүлэх үүднээс багийн ахлагч, судлаачдаас бүрдсэн мэдээлэл цуглуулалтын нийт 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй баг ажиллав. Багийн ахлагч нь мэдээлэл цуглуулалтад оролцохоос гадна багийн гишүүдэд зөвлөх, чиглүүлэх, үйл ажиллагаанд нь хяналт, шаардлага тавих, ажил үүргийг жигд хуваарилах, тулгамдсан асуудлыг оновчтой, шуурхай шийдвэрлэхэд анхаарч ажилласан.

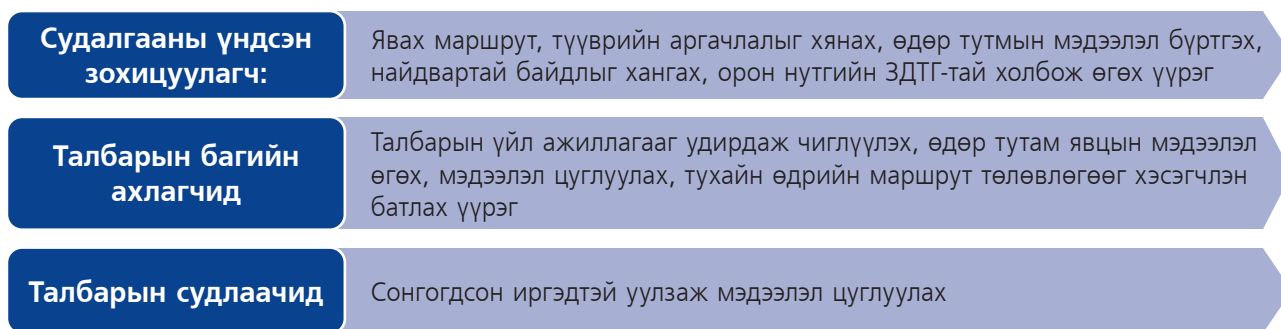
Багийн ахлагч өдөрт авах асуулгын тоо, хугацааг төлөвлөж, багийн гишүүдэд ажил үүргийг аль болохоор жигд хуваарилах бөгөөд бөглүүлсэн асуулгыг мэдээлэл цуглуулалтын дараагаар тухай бүх шалган хүлээж авсан.

Мэдээллийн чанар: Мэдээлэл цуглуулах үйл ажиллагааг ажлын цагаар хийсэн бөгөөд түүний дараагаар багийн гишүүд өдрийн ажлын явц, тохиолдсон бэрхшээл зэргийн талаар хэлэлцэж, цаашид адил төстэй асуудал гарвал хэрхэн шийдвэрлэхийг тогтоох нь багаар ажиллах, бие биеэсээ харилцан суралцахад дэмжлэг болсон бөгөөд цуглуулсан мэдээллийн чанарыг сайжруулахад ихээхэн ач холбогдолтой байсан.

Улаанбаатар хотод өдөр бүрийн, аймаг, орон нутагт нийт мэдээлэл цуглуулалт дууссаны дараагаар талбарт ажилласан багууд төслийн ахлагч цуглуулсан асуулгын хуудсыг тоолж, хүлээн авсан. Төслийн удирдагч болон менежер нь асуулгын хуудсыг хуваарилсан тоотой тулган, алдаатай, дутуу, буруу, ойлгомжгүй бөглөгдсөн зүйл байгаа эсэхийг хянаж, хүлээн авч ажилласан.

Талбарт ажилласан талаар: Талбарт ажилласан багууд судалгааны мэдээлэл цуглуулах үйл явцын тайланг талбар бүрээр бичиж, зохицуулагчид бичгээр хүргүүлсэн.

Судалгаанд оролцож буй бүх судлаачид эхний ээлжинд УБ хотын 6 дүүрэгт мэдээлэл цуглуулсан. Бүх судлаачид УБ хотод ажиллах нь олон хүн цөөн хоногт хурдан, чанартай мэдээлэл цуглуулах боломжийг хангаж ажилласан. Хэдийгээр туршилт судалгаа хийгдсэн ч судалгааны үед гарч болох эрсдэл, алдаа гарах магадлалтай тул эхний ээлжинд төвийн дүүргүүдэд судлаачдыг ажиллуулж судалгааны багийг жигдрүүлж, эрсдлийг багасгах, нэгдсэн ойлголттой болох, алдааг газар дээр нь засах боломжийг олгож ажилласан. Хоёрдахь 7 хоногоос эхлэн багууд өөр өөр чиглэлд, тогтсон маршрутын дагуу судалгаанд гарсан бөгөөд Улаанбаатарт 1 баг үлдэж орхигдсон судалгааг гүйцэтгэсэн.

Зураг 4. Талбарын мэдээлэл цуглуулах судлаачийн багийн зохион байгуулалт

Үүнд: Багийн ахлагч нь орон нутгаа сайн мэдэх туслах судлаачийн хамтаар сонгогдсон өрхийн байршлын зураглал гаргах, холбогдох мэргэжилтэнтэй урьдчилан холбоо барьж, цаг тохирон мэдээлэл цуглуулалтын үйл ажиллагааг саадгүй зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлсэн.

Мэдээлэл боловсруулалт

Судалгааны мэдээллийн статистик боловсруулалтыг SPSS программын 21 хувилбарыг ашиглан гүйцэтгэсэн. Үр дүн нь хүн амын дундах мэдлэг, хандлагын хувь, дундаж үзүүлэлтээр илэрхийлсэн. Үр дүнгийн нарийвчлалын хэмжүүр (тархалтын хувь) болоод бүлгүүдийн (нас, хүйс, байршил) ялгааг тодорхойлоход 95%-ийн итгэх хязгаар (95%CI)—ын хэлбэлзлийн утгуудыг ашиглав. Түүврийн хүн амд түшиглэсэн энэхүү судалгааны үр дүнгийн нарийвчлалд нөлөөлж болох түүвэрлэлтийн алдаа нь хэмжигдэж буй хувьсуурууд ба үр дүнгийн стандарт алдаагаар хэмжсэн.

Чанарын мэдээллүүдийг ангилах арга зүйг баримтлан боловсрууллаа. Үүний дараа үнэлгээний удирдамжийн дагуу багц кодыг боловсруулж бүх ярилцлагуудыг кодлов. Кодлолтоор нийтлэг болон ялгаатай хүчин зүйлд үндэслэсэн тайлбарлах хандлагаар дүн шинжилгээ хийж тайланд оруулахад бэлтгэсэн. Чанарын мэдээллийг үнэлгээний тайланд тайлбар, ишлэл хэлбэрээр хэв маяг үүсгэн ашиглав. Судалгааны явц үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний (Хавсралт 6) дагуу явагдсан.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Судалгаанд оролцогчдын ерөнхий шинж

Судалгаанд нийт 3851 хүн ам хамрагдсан бөгөөд оролцогчдын хамрагдалтын хувь 98.7 байна. Хүснэгт 5-аар судалгаанд оролцогчдын нийгэм, хүн амзүйн үзүүлэлтийг харуулав.

Хүснэгт 5. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын нийгэм, хүн амзүйн зарим шинж

№	Нийгэм, хүн амзүйн зарим шинж	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Оролцогчдын нийт	
		тоо	%	тоо	%	тоо	%
Байршил							
1.	Улаанбаатар хот	1000	57.7	1304	61.6	2304	59.8
	Аймгийн төв	675	38.9	712	33.6	1387	36.0
	Сум	58	3.3	102	4.8	160	4.2
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	
2.	Насны бүлэг						
	18-25 нас	518	29.9	583	27.5	1101	28.6
	26-35 нас	445	25.7	605	28.6	1050	27.3
	36-45 нас	365	21.1	491	23.2	856	22.2
	45-аас дээш нас	405	23.4	439	20.7	844	21.9
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	
Боловсролын түвшин							
3.	Боловсролгүй	19	1.1	20	0.9	39	1.0
	Бага	68	3.9	66	3.1	134	3.5
	Бүрэн бус дунд	274	15.8	312	14.7	586	15.2
	Бүрэн дунд	528	30.5	615	29.0	1143	29.7
	Техник мэргэжлийн	218	12.6	195	9.2	413	10.7
	Дээд	592	34.2	861	40.7	1453	37.7
	Магистр, доктор	34	2.0	49	2.3	83	2.2
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	
Яс үндэс							
4.	Халх	1406	81.1	1841	86.9	3247	84.3
	Казах	151	8.7	148	7.0	299	7.8
	Бусад	176	10.2	129	6.1	305	7.9
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	
Шашин шүтдэг байдал							
5.	Шашин шүтдэггүй	654	37.7	607	28.7	1261	32.7
	Буддын шашин	782	45.1	1130	53.4	1912	49.6
	Христ	33	1.9	81	3.8	114	3.0
	Ислам	133	7.7	132	6.2	265	6.9
	Тэнгэр шүтлэгтэн	127	7.3	167	7.9	294	7.6
	Бусад	4	0.2	1	0.1	5	0.1
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	
Гэр бүлийн байдал							
6.	Гэрлээгүй	596	34.4	631	29.8	1227	31.9
	Гэрлэсэн	1055	60.9	1313	62.0	2368	61.5
	Хамтран амьдрагчтай	46	2.7	68	3.2	114	3.0
	Тусдаа амьдарч байгаа	20	1.2	27	1.3	47	1.2
	Салсан/бэлэвсэн	16	0.9	79	3.7	95	2.5
	Нийт	1733	45.0	2118	55.0	3851	

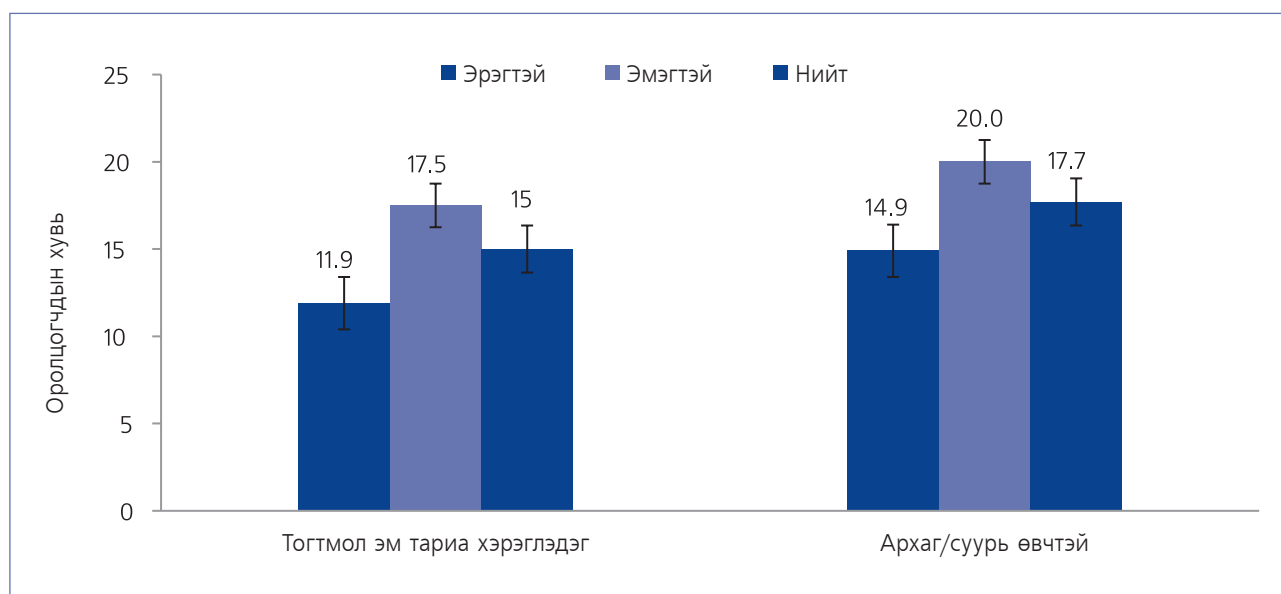
Хүснэгтээс харахад оролцогчдын дундаж нас 34.7 ± 12.3 , дийлэнх нь дээд (37.7%, 1453), бүрэн дунд (29.7% 1143) боловсролтой, халх (84.3%, 3247), гэрлэсэн (61.6%, 2368) байна. Судалгаанд

байршлын хувьд Улаанбаатар (59.8%, 2304), аймгийн төвийн (36.0%,1387) хүн ам, шашин шүтлэгийн хувьд буддын шашин шүтдэг хүмүүс зонхилон оролцсон байна. Оролцогчдын ам бүлийн дундаж тоо 4 бөгөөд хамгийн бага нь нэг, дээд тал нь 12 ам бүлтэй байна.

Судалгаанд оролцогчдын 3412 (88.6%) нь өрхийн орлогоо нэрлэсэн бөгөөд өрхийн дундаж орлого $770,857 \pm 613,566$ (95%CI: 749345-791818) төгрөг байна. Өрхийн сарын хамгийн бага орлого нь 100000 төг, хамгийн их нь 10,000,000 төгрөгний орлоготой өрх судалгаанд хамрагдсан байв.

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын архаг өвчлөл, тогтмол эм тариа хэрэглэдэг эсэхийг хүйсээр харьцуулан зураг 5-аар үзүүлэв.

Зураг 5. Судалгаанд оролцогчдын өвчлөлийн байдал, хүйсээр, 2015 он

Нийт оролцогчдын 17.7 хувь нь архаг өвчтэй, 15.0 хувь нь тогтмол эм тариа хэрэглэдэг гэжээ (Зураг 5).

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 41.2 хувь нь элэгний вирус тодорхойлох шинжилгээ өгч байсан, 58.8 хувь (95%CI: 57.2-60.3) нь огт шинжилгээ өгч байгаагүй байна. Шинжилгээ өгч байсан оролцогчдын 63.0 хувь (n=1001) нь “эрүүл” хэмээн оношлогдсон байна. Оролцогчид өөрсдийн эрүүл мэндийн байдлаа үнэлсэн дүнг хүйсээр харьцуулан хүснэгт 6-аар харуулав.

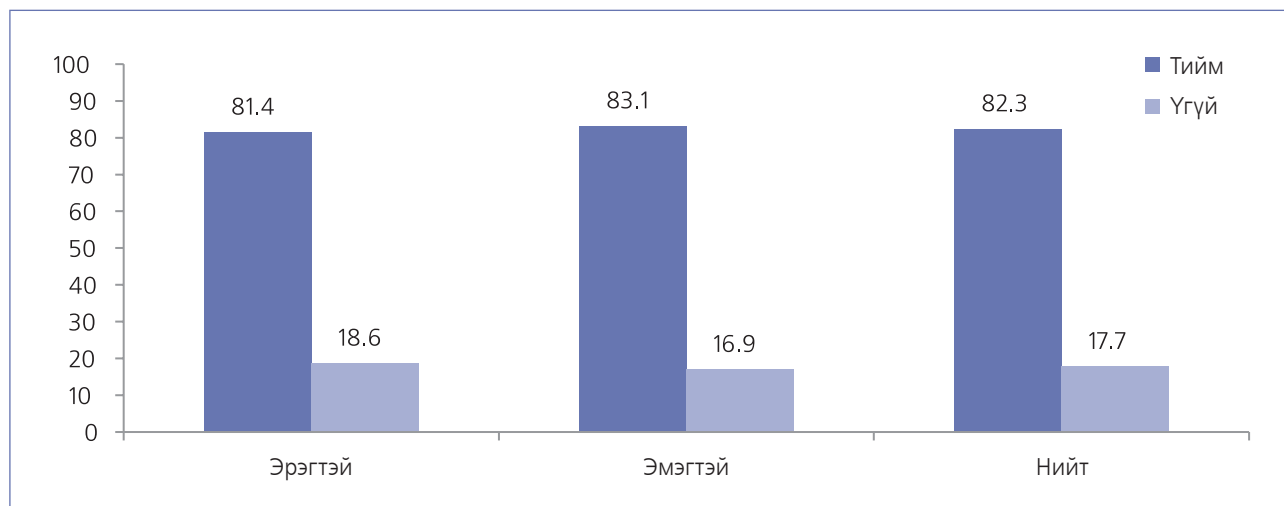
Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 4.2 хувь (95%CI: 3.6-4.8) нь В вирус тэй, 4.1 хувь (95%CI: 3.5-4.8) нь С вирус тэй, 7.0 хувь (95%CI: 6.2-7.8) нь В, С вирус тэй байна.

Хүснэгт 6. Судалгаанд оролцогчдын эрүүл мэндийн үнэлгээ

№	Хүн ам өөрийн эрүүл мэндээ үнэлсэн үнэлгээ	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Нийт тоо	% (95%CI)
		тоо	%	тоо	%		
1.	Маш сайн	258	14.9	228	10.8	486	12.6 [11.6-13.7]
2.	Сайн	1040	60.0	1158	54.7	2198	57.1 [55.6-58.7]
3.	Дунд	400	23.1	699	33.0	1099	28.5 [27.1-29.9]
4.	Муу	28	1.6	31	1.5	59	1.5 [1.1-1.9]
5.	Маш муу	7	0.4	2	0.1	9	0.2 [0.1-0.4]
	Нийт	1733	100.0	2118	100.0	3851	100.0

Оролцогчдын 57.1 хувь (95%CI: 55.6-58.7) нь өөрсдийн эрүүл мэнд “сайн”, 28.5 хувь (95%CI: 27.1-29.9) нь “дунд” хэмээн үнэлжээ (Хүснэгт 6). Эндээс тэдний олонх эрүүл мэнд “сайн” хэмээсэн нь судалгааг бодитой болгосон юм.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар сонсож байсан эсэхийг оролцогчдын хүйсээр зураг 6-аар харуулав.

Зураг 6. Судалгаанд оролцогчдын цусны донорын талаар сонссон байдал, хүйсээр

Нийт судалгаанд хамрагдсан хүн амын 82.3 хувь, эрэгтэйчүүдийн 81.4 хувь нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар сонсож байсан гэжээ. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар сонссон байдалд хүйс болон байршлын ялгаа ажиглагдсангүй.

Судалгаанд оролцогчдын найз нөхөд, гэр бүл хамаатан садан зэрэг дотны хүрээлэлд цусаа бэлэглэдэг донор байдаг эсэхийг тодруулсан (Хүснэгт 7).

Хүснэгт 7. Оролцогчдын цусны донорыг таньж мэдэх байдал, хүйсээр

№	Цусаа бэлэглэдэг донорыг мэдэх байдал	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Нийт	
		тоо	%	тоо	%	тоо	%
1.	Огт мэдэхгүй	1044	61.2	1186	56.8	2230	58.0
2.	Найз нөхөд	278	16.3	309	14.8	587	15.2
3.	Гэр бүл, хамаатан садан	148	8.7	217	10.4	365	9.5
4.	Ажлын газрын хамт олон	76	4.5	102	4.9	178	4.6
5.	Жирийн танил	105	6.2	173	8.3	278	7.2
6.	Би өөрөө	43	2.5	83	4.0	126	3.3
7.	Бусад	5	0.3	0	0.0	5	0.1
8.	Мэдэхгүй	8	0.5	18	0.9	26	0.7
	Нийт	1707	45.0	2088	55.0	3795	100.0

Нийт оролцогчдын 58.0 хувь, эрэгтэйчүүдийн 61.2 хувь, эмэгтэйчүүдийн 56.8 хувь нь цусаа бэлэглэдэг донорыг огт мэдэхгүй хэмээн хариулсан.

Судалгаанд хамрагдсан эрэгтэйчүүдийн 2.5 хувь, эмэгтэйчүүдийн 4.0 хувь нь “би өөрөө” цусны донор гэсэн нь нийт оролцогчдын 3.3 хувь (n=126) нь цусаа бэлэглэдэг донор хамрагдсан болохыг харууллаа (Хүснэгт 7).

Судалгаанд оролцогчдын нийгмийн үзүүлэлт нь Монгол Улсын хүн амын статистикийн үзүүлэлттэй ойролцоо байна. Энэ нь Монгол Улсын 18-60 насны хүн амыг төлөөлөх чадвар бүхий түүвэрлэлттэй судалгаа болсныг харууллаа.

САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН МЭДЛЭГ

САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН МЭДЛЭГ

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшинг тогтоосон дүнг энэхүү бүлгээр танилцуулж байна. Мэдлэгийн түвшинг үнэлэхдээ сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдвэл зохих 14 асуултаар үнэлсэн.

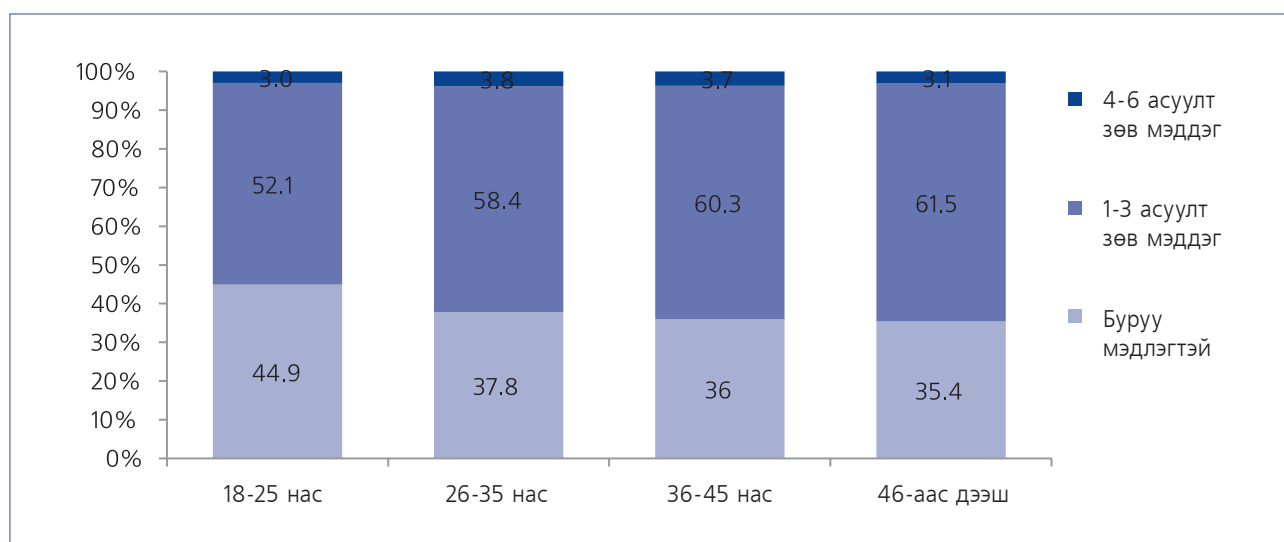
Судалгаагаар цусны донорын талаарх мэдлэг үнэлэх 14 асуултыг бүрэн хариулсан оролцогч байсангүй. Оролцогчдын 3.4 хувь нь 4-6 асуултыг зөв хариулсан юм (Зураг 7).

Зураг 7. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, оролцогчдын хувиар, 2015 он

Судалгаанд хамрагдсан гурван оролцогчийн нэг нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар буруу мэдлэгтэй, талаас илүү нь 1-3 асуултыг л зөв хариулсан байна.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшинг насны бүлгээр харьцуулан зураг 8-аар үзүүлэв.

Зураг 8. Судалгаанд оролцогчдын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, насны бүлгээр

Зураг 8-аас харахад насны бүлэг нэмэгдэхэд цусны донорын талаарх мэдлэг нэмэгдэж байгаа нь ажиглагдсан. Оролцогчдын насны бүлэг, хүйсээс үл хамааран 38.9 хувь нь буруу мэдлэгтэй байна. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар буруу мэдлэг 18-25 насны залуучуудын дунд хамгийн өндөр 44.9 хувь байлаа. Энэ үзүүлэлт нас ахих тутамд статистик магадлалтай буурч байна (Зураг 8).

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх оролцогчдын мэдлэгийн түвшинг нас, хүйсээр харьцуулан хүснэгт 8-аар харуулав.

Хүснэгт 8. Судалгаанд оролцогчдын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, нас, хүйсээр

Хүйс	Оролцогчдын мэдлэг	Оролцогчид, насны бүлгээр				Бүгд	
		18-25	26-35	36-45	46<	тоо	%
Эрэгтэй $\chi^2=24.7$ $p=0.0001$	Буруу мэдлэгтэй	47.3	35.7	37.0	35.8	684	39.5
	1-3 асуулт зөв мэддэг	48.8	62.0	60.8	61.5	1000	57.7
	4-6 асуулт зөв мэддэг	3.9	2.2	2.2	2.7	49	2.8
	Нийт эрэгтэй	518	445	365	405	1733	100.0
Эмэгтэй $\chi^2=15.6$ $p=0.016$	Буруу мэдлэгтэй	42.7	39.3	35.2	35.1	814	38.4
	1-3 асуулт зөв мэддэг	55.1	55.7	59.9	61.5	1222	57.7
	4-6 асуулт зөв мэддэг	2.2	5.0	4.9	3.4	82	3.9
	Нийт эмэгтэй	583	397	491	439	2118	100.0

Эрэгтэйчүүдийн 39.5 хувь, эмэгтэйчүүдийн 38.4 хувь нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар буруу мэдлэгтэй байна. 26-35 насны эрэгтэйчүүдийн 62.0 хувь нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар 1-3 асуултыг зөв мэддэг байна. Харин эмэгтэйчүүдийн насны бүлэг нэмэгдэхэд 1-3 асуултыг мэдэх хувийн жин статистик магадлал бүхий нэмэгдсэн. Тухайлбал 18-25 насны эрэгтэй оролцогчдын 48.8 хувь нь 1-3 асуултыг зөв мэдэж байсан бол 26-35 насанд 62.0 хувь нь мэдэж байлаа (Хүснэгт 8).

Чанарын судалгаанд оролцсон цусаа огт өгч байгаагүй хүн амын дунд цусны донорын талаарх буруу ойлголт байгаа нь тэдэнтэй хийсэн ярилцлагаас ажиглагдсан.

Шигтгээ 2.1. Цусны донорын талаарх хүн амын дундах буруу ойлголтын талаар

- Цусны хэмжээ багасна
- Ер нь цусаа өгсөөр байгаад өөрийн бие муудаад өвчин тусна.
- Өөрөө халдварт өвчин авчихвал баларна.
- Одоо чинь хүн бүр л ямар нэг өвчтэй болсон тийм болохоор цусаа өгвөл бүр л бие нь муудна.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Манай 1 хөдөөний залуугийн эхнэр нь төрөхийн асуудлаас болоод ЭХЭМҮТ шилжсэн юм. Гэтэл нэгдсэн эмнэлгийн дарга руу хотоос залгаад манай эхнэр казак хүн энд төрөөд цус алдаад байна. Та нар казак цус явуулаатах гэж хэлсэн гэнэ лээ.

(Ганцаарчилсан ярилцлага)

Чанарын судалгаагаар нэг хүний тохиолдол ч хүний цус казак, монгол зэрэг угсаатнаар ялгаатай байдаг гэсэн буруу ойлголттой байгаа нь харагдсан.

Оролцогчдын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдвэл зохих 14 асуулт тус бүрийн мэдэхгүй хариултыг хувиар хүснэгт 9-өөр харуулав.

Хүснэгт 9. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх “мэдэхгүй” хэмээн хариулсан хариулт, хувиар

№	Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг	“Мэдэхгүй” хариулт, %	95% CI
1.	Цусаа нэг удаад бэлэглэсэн хүн хэдий хэр хугацааны дараа цусаа дахин өгч болох	73.2	71.7-74.7
2.	Насанд хүрсэн хүний цусны дундаж хэмжээ хэд вэ?	63.3	60.6-65.8
3.	Цусны донор нэг удаад хэдий хэмжээний цус бэлэглэх	58.0	56.3-59.5
4.	Цусаа бэлэглээд хэдэн цагийн дараа хэвийн байдалдаа орох	41.3	38.8-43.7
5.	Цусаа бэлэглэх хүний насны дээд хязгаар	40.1	37.4-42.7
6.	Цусны бүлгийн талаар	35.1	33.6-36.6
7.	Цусны донор гэж хэн болох	33.3	24.4-45.2
8.	“А” буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд хэрэглэж болох эсэх	32.5	31.1-34.0
9.	Ямар тохиолдолд цус өгөхийг түр хойшлуулдаг вэ?	29.7	28.3-31.2
10.	Таны бодлоор харьцангуй эрүүл атлаа ЯМАР хүн цусны донор байж болохгүй	29.7	28.3-31.2
11.	Цусаа бэлэглэхийн өмнө хувь хүн биеэ хэрхэн бэлтгэх вэ?	25.7	24.3-27.1
12.	Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэхвэ?	24.1	23.4-26.1
13.	Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болохыг хориглодогвэ?	22.1	20.7-23.4
14.	Ямар хүн цусаа өгч болох вэ?	15.2	14.1-16.4

Хүн амын дийлэнх нь цусаа нэг удаад бэлэглэсэн хүн хэдий хэр хугацааны дараа цусаа дахин өгөх (73.2%, 95%CI 71.7-74.7), насанд хүрсэн хүний цусны дундаж хэмжээ (63.3%, 95%CI 60.6-65.8), цусны донор нэг удаад хэдий хэмжээний цус бэлэглэж болох (58.0%, 95%CI 56.3-59.5) талаар мэдэхгүй байлаа (Хүснэгт 9).

Оролцогчдын 41.3 хувь (95%CI 38.8-43.7) нь цусаа бэлэглээд хэдэн цагийн дараа хүн хэвийн байдалдаа ордог, 40.1 хувь (95%CI 37.4-42.7) нь цусаа бэлэглэх хүний насны дээд хязгаар, 35.1 хувь (95%CI 33.6-36.6) нь цусны бүлэг, 33.3 хувь (95%CI 24.4-45.2) нь цусны донор гэж хэн болох талаар мэдэхгүй байгаа нь авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг хүн амын дунд хангалтгүй байгааг тоон болон чанарын судалгааны дүн харууллаа.

Шигтгээ 2.2. Цусны донорын талаарх буруу ойлголт

Цусаа нэг удаад бэлэглэсэн хүн сарын дараа л цусаа дахин өгч болох байх. Энэ нь цус төлжиж хэвийн хэмжээндээ орох хүртэл удна. Насанд хүрсэн хүний цусны дундаж хэмжээ 3 л, ийм болохоор 1 удаад 300-500 мл цус өгнө. Насны хувьд 18-27 насны хүн ам цусаа өгнө. Яагаад гэвэл харьцангуй залуу, идэвхитэй хөдөлгөөнтэй, залуу хүмүүс болохоор цус нь төлжих боломжтой.

Хүмүүсээс цусыг нь авахдаа нарийхан зүүгээр авч болохгүй юу. Их л бүдүүн юм харагдаад байдаг.

Сайхан сэтгэлтэй, цусны бүлэг нь сайн хүн л цусаа өгдөг байх.

Би цусаа өгснөөр таргална, цус төлжихгүй, миний эрүүл мэндийн байдалд муугаар нөлөөлнө гэж боддог.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Цусны донор гэж хэнийг ойлгодог талаар тодруулахад дийлэнх нь (2564, 67.6%) зөв мэдлэгтэй буюу “сайн дураараа авлагагүй цусаа бэлэглэж байгаа хүн” хэмээн зөв хариулсан (Хүснэгт 10).

Хүснэгт 10. Сайн дурын авлагагүй цусны донор гэж хэн болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр

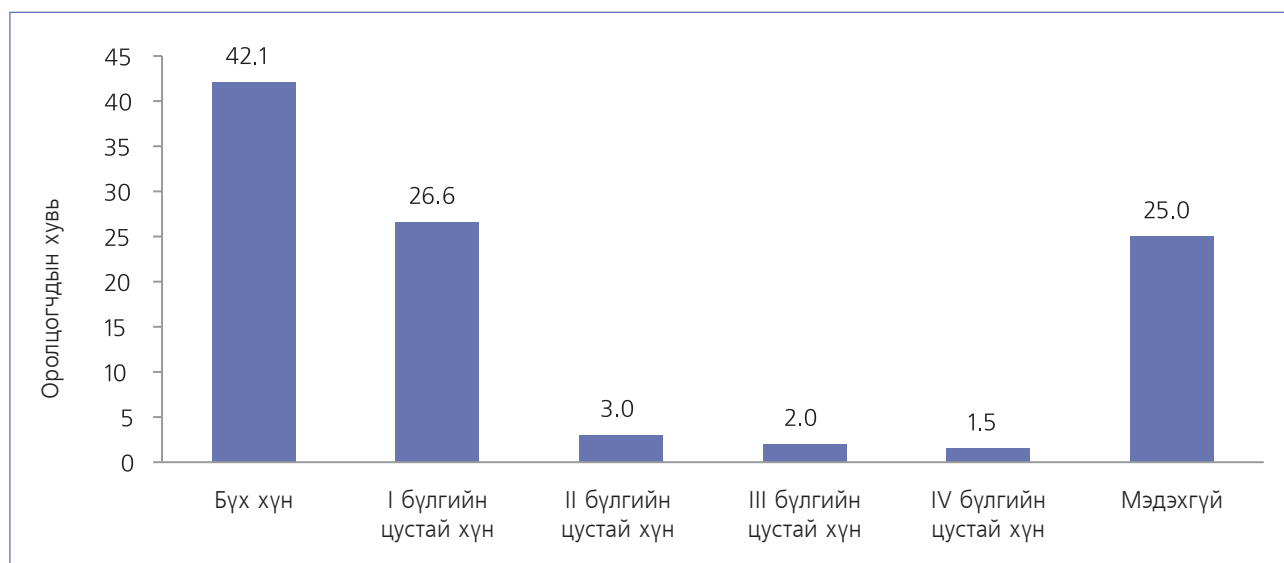
№	Цусны донор гэж хэн болох	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Нийт	
		тоо	%	тоо	%	тоо	%
1.	Сайн дураараа авлагагүй цусаа бэлэглэж байгаа хүн	1106*	64.8	1458§	69.8	2564	67.6
2.	Төлбөр авч цусаа өгч байгаа хүн	114*	6.7	72§	3.4	186	4.9
3.	Гэр бүлийн хэн нэгэн өвдөхөд түүнд зориулан цусаа өгч байгаа хүн	107*	6.3	129§	6.2	236	6.2
4.	Дээрх бүх хүмүүс	345	20.2	365	17.5	710	18.7
5.	1-р бүлгийн цустай хүмүүс	15	0.9	30	1.4	45	1.2
6.	Эрүүл хүн	17	1.0	35	1.7	52	1.4
7.	Мэдэхгүй	33	1.9	33	1.6	66	1.7
	Нийт	1707	100.0	2088	100.0	3795	100.0

Тайлбар: * Давхардсан тоогоор

Хэдийгээр оролцогчдын гурван хүний нэг нь сайн дурын авлагагүй цусны донор гэж хэн болох талаар буруу ойлголттой байгаа нь тэдний 6.2 хувь нь гэр бүлийн хэн нэгэн өвдөхөд түүнд зориулан цусаа өгч байгаа хүн, 4.9 хувь нь төлбөр авч цусаа өгч байгаа хүн, 1.2 хувь нь 1-р бүлгийн цустай хүн гэсэн буруу ойлголттой байгаагаас харагдлаа (Хүснэгт 10).

Хүн амын 64.9 хувь нь цусны бүлгийн талаар мэдлэгтэй гэжээ. Цусны бүлгийн талаар мэдэх байдал хүйсийн хувьд ялгаагүй үзүүлэлттэй байна (эрэгтэй: 63.8%, эмэгтэй: 65.8%).

Цусаа бэлэглэхэд тухайн хүний цусны бүлэг хамааралтай эсэх талаарх мэдлэгийг тогтоосон дүнг дараах зургаар харуулав.

Зураг 9. Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх судалгаанд оролцогчдын мэдлэг

Судалгаанд хамрагдагсдын 42.1 хувь нь “бүх бүлгийн цустай хүн” цусаа бэлэглэж болно гэж зөв хариулсан. Гэхдээ хүн амын дунд цусаа бэлэглэхэд цусны бүлэг хамааралтай байж болох ойлголт байгаа нь тэдний 26.6 хувь нь I бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болно гэх хариултаас харагдаж байна. Мөн судалгаанд хамрагдсан 4 оролцогчийн нэг цусаа бэлэглэхэд цусны бүлэг хамааралтай эсэх талаар огт мэдэхгүй гэжээ (Зураг 9).

Дээрх үзүүлэлтийг оролцогчдын хүйсээр харьцуулан хүснэгт 11-ээр үзүүлэв.

Хүснэгт 11. Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр

№	Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэх ёстой вэ?	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Нийт	
		тоо	%	тоо	%	тоо	%
1.	Бүх бүлгийн цустай хүн	672	39.4	924	44.3	1596	42.1
2.	I бүлэг	465	27.2	543	26.0	1008	26.6
3.	II бүлэг	66	3.9	46	2.2	112	3.0
4.	III бүлэг	36	2.1	39	1.9	75	2.0
5.	IV бүлэг	25	1.5	31	1.5	56	1.5
6.	Мэдэхгүй	443	26.0	505	24.2	948	25.0
	Нийт	1707	45.0	2088	55.0	3795	100.0

Чанарын судалгаанд хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь цусны донор гэж хэн болох талаар мэдэж байсан ч цусны донор болоход хувь хүний цусны бүлэг хамааралтай гэсэн буруу ойлголттой байсан.

Шигтгээ 2.3. Цусны донор гэж хэн болох талаар

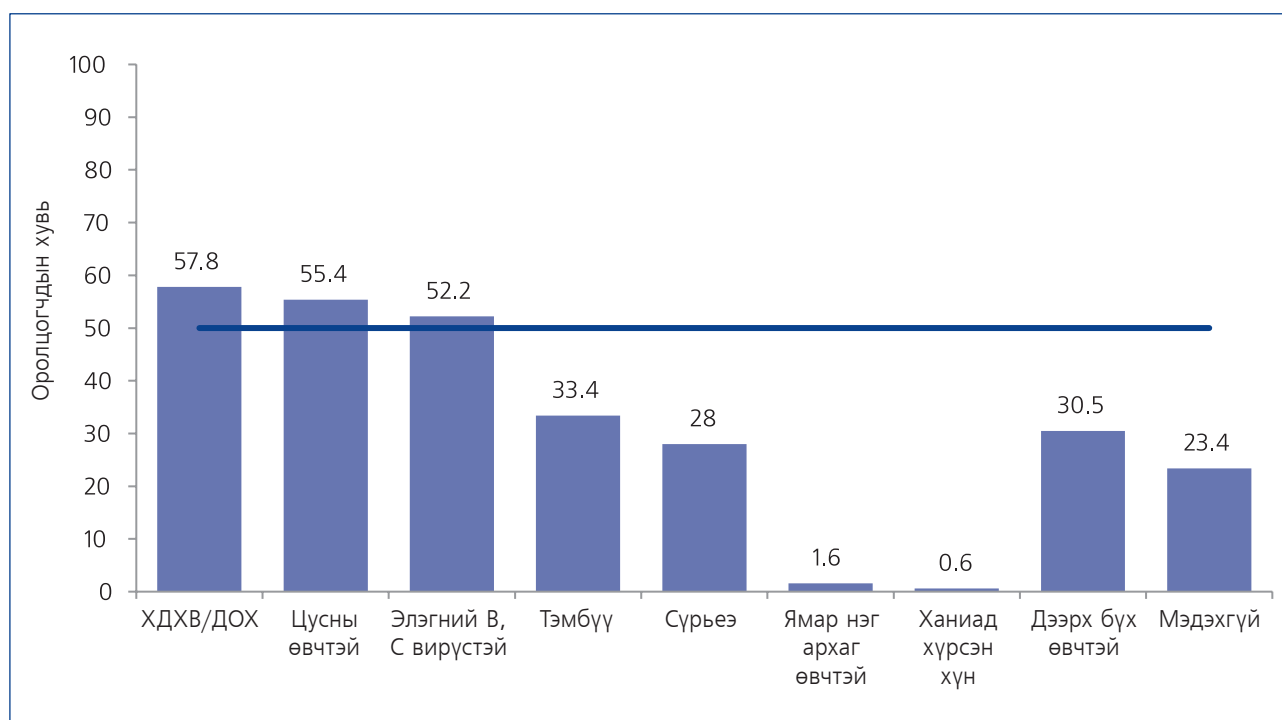
- Цусны донор гэж мөнгө авч цусаа өгдөг хүмүүс
- Сайн дураараа цусаа өгдөг сайхан сэтгэлтэй хүн
- Өөртөө итгэлтэй, цусаа өгч байгаа залуу хүмүүсийг л цусны донор гэнэ.

Сайн цустай буюу бүх хүнд цус нь таардаг I, II бүлгийн цустай хүн л цусны донор болно. Оюутан байхад I бүлгийн цус II, III, IV бүлгийн цусанд таарна гэж заасан санагдаад байна. Тэгэх үед манай ангийнхан I бүлгийн цустай хүн бүх хүнд цусаа өгнө азгүй, харин IV бүлгийн цустай хүн азтай бүх хүний цусыг авч болох юм байна гээд яриад байдаг байсан.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Хүйсээр авч үзэхэд эмэгтэй оролцогчдын “бүх бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэж болно гэсэн зөв мэдлэгийн хувь эрэгтэйчүүдийнхээс статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна ($\chi^2=16.1$, $p=0.006$).

Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх оролцогчдын мэдлэгийг судлахад дөрвөн хүний нэг нь (889, 23.4%) “мэдэхгүй” гэсэн хариулыг өгсөн (Зураг 10).

Зураг 10. Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх оролцогчдын мэдлэг, судалгаанд оролцогчдын хувиар

Тоон болон чанарын судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь ХДХВ, элэгний В, С вирусийн халдвартай болон цусны өвчтэй хүмүүст цусны донор болж болохгүй гэдгийг мэдэж байлаа.

Шигтгээ 2.4. Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог

Элэгний вирустэй хүн, генийн өвчтэй, цус багадаалттай хүн цусны донор байж болохгүй байх. ДОХ-той хүн бас цусаа өгч болохгүй.

Ер нь бол 100% эрүүл хүн л өгөх байх. Ийм эрүүл хүн байдаг юмуу даа.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх мэдлэгийг хүйсээр авч үзье (Хүснэгт 12).

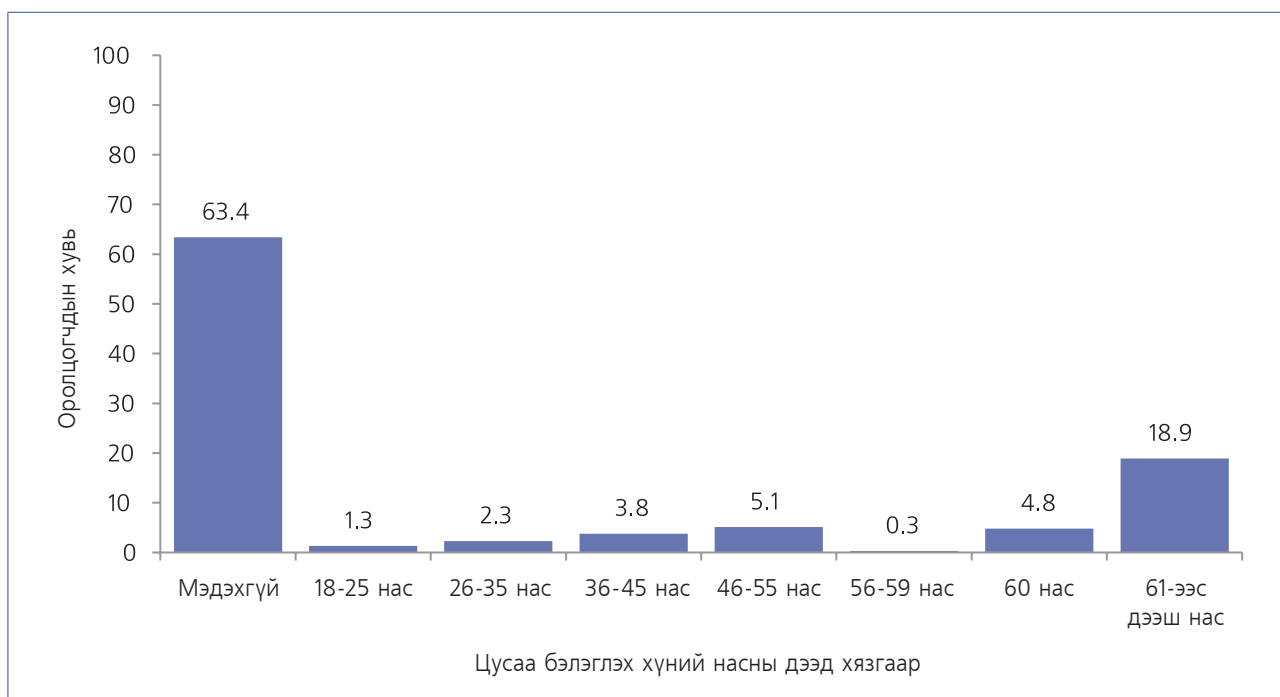
Хүснэгт 12. Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр

Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог эсэх	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Нийт	
	тоо*	%	тоо*	%	тоо	%
ХДХВ/ДОХ	954	55.9	1240	59.4	2194	57.8
Цусны өвчтэй	890	52.1	1214	58.1	2104	55.4
Элэгний В,С вирусийн халдвартай	850	49.8	1131	54.2	1981	52.2
Тэмбүү	543	31.8	725	34.7	1268	33.4
Сүрьеэ	458	26.8	605	29.0	1063	28.0
Ямар нэгэн архаг өвчтэй хүн	26	1.5	33	1.6	59	1.6
Ханиад хүрсэн	19	1.1	2	0.1	21	0.6
Дээрх бүх өвчтэй хүмүүс	489	28.6	669	32.0	1158	30.5
Мэдэхгүй	433	25.4	456	21.8	889	23.4
Нийт	1707	45.0	2088	55.0	3795	100.0

* Асуултад хариулагчдын хувиар

Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болгохыг хориглодог талаарх эмэгтэйчүүдийн мэдлэг эрчүүдээс статистикийн ач холбогдол бүхий өндөр байлаа ($\chi^2=39.1$, $p=0.0001$). Бүлгийн ярилцлагад хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь элэгний вирустэй, ДОХ өвчтэй хүн цусаа өгч болохгүй талаар мэдэж байлаа.

Судалгаанд хамрагдсан гурван оролцогчийн нэг (1253, 32.5%) ямар тохиолдолд цус авахыг түр хойшлуулдаг, 65.9 хувь нь цусаа бэлэглээд хэдэн цагийн дараа хүн хэвийн байдалд ордог талаар мэдэхгүй гэжээ.

Зураг 11. Цусаа бэлэглэх хүний насны хамгийн дээд хязгаарыг нэрлэсэн оролцогчдын хувь

Оролцогчдоос цусаа бэлэглэх хүний насны дээд хязгаар хэд байдаг талаар тодруулсан. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 63.4 хувь нь цусаа бэлэглэх хүний насны хамгийн дээд хязгаар хэд болохыг мэдэхгүй, 4.8 хувь нь 60 нас хэмээн зөв хариулсан байна.

Оролцогчдын дийлэнх нь мэдэхгүй буюу буруу хариулсан нь сайн дурын авлагагүй цусны донор хэн байж болох талаарх мэдлэггүй байгааг харуулж байна (Зураг 11).

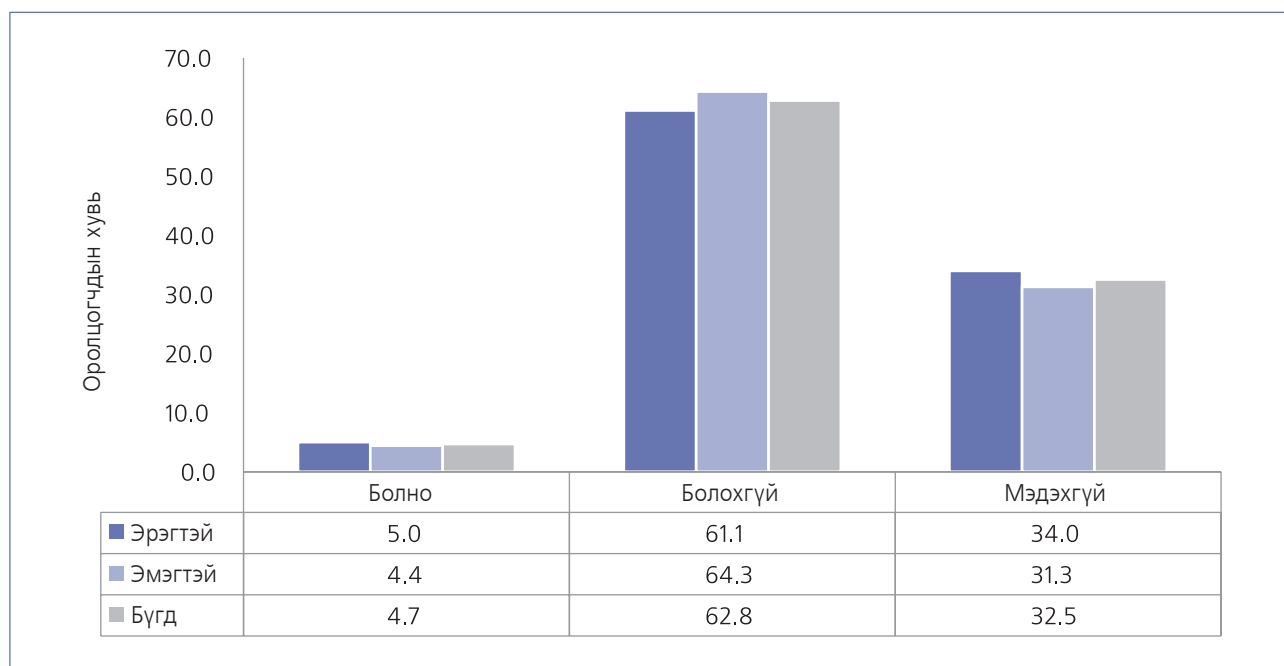
Чанарын судалгаанд оролцогчдын хувьд дийлэнх нь залуу хүмүүс л цусаа өгдөг байх хэмээн ярьцгаасан.

Шигтгээ 2.5. Цусаа бэлэглэх хүний насны талаар

Хөгшин хүн, хүүхэд мэдээж өгч болохгүй. Тэгэхээр залуучууд буюу 18-30 хүртэлх насны хүмүүс л цусны донор болж болох байх.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

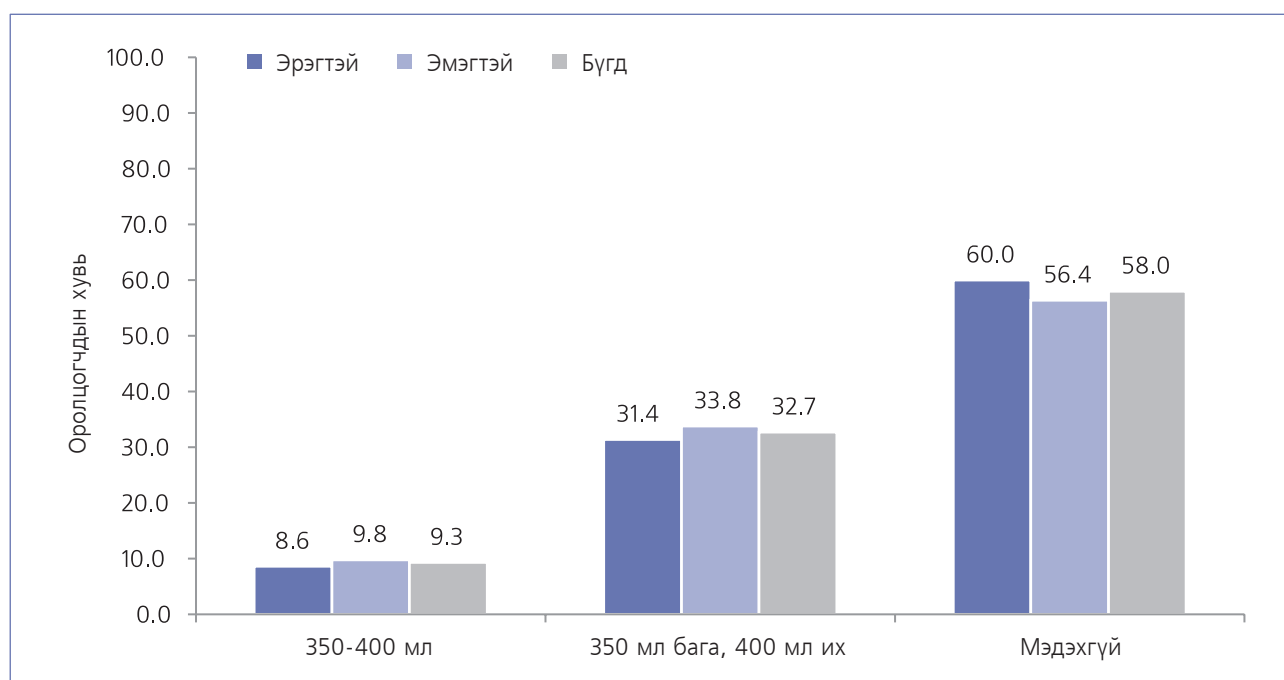
“А” буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд хэрэглэж болох талаарх судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдлэгийг тогтоосон (Зураг 12).

Зураг 12. Гепатит А буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд ашиглаж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг, хүйсээр

Судалгаанд оролцогчдын 62.8 хувь нь гепатит А буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд ашиглаж болохгүй гэжээ. Судалгаанд хамрагдсан гурван оролцогчийн нэг гепатит А буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд хэрэглэж болох талаар мэдэхгүй байлаа (Зураг 12).

Цусны донор нэг удаад хэдий хэмжээний цус бэлэглэж болох талаарх мэдлэгийг хүйсээр авч үзье (Зураг 13).

Зураг 13. Нэг удаад хэдий хэмжээний цусыг бэлэглэж болох талаарх мэдлэг, оролцогчдын хариултын хувиар

Судалгаанд оролцогчдын 58.0 хувь (95%CI: 56.4-59.5) нь нэг удаад хэдий хэмжээний цусыг бэлэглэдэг талаар огт мэдэхгүй байна. Энэхүү мэдлэгийн байдалд хүйсийн ялгаа ажиглагдаагүй юм. Судалгаанд хамрагдсан гурван хүний нэг нь 350 мл-ээс бага, 400 мл-ээс их цусыг нэг удаад бэлэглэж болно гэжээ. Харин 9 оролцогчийн нэг 350-400 мл орчим цусыг нэг удаад цусаа бэлэглэхдээ өгдөг хэмээн хариулсан.

Тоон болон чанарын судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь цусны донор хүн ямар хэмжээний цусаа бэлэглэж болох талаар мэдлэггүй байлаа.

Шигтгээ 2.6. Цусны донор нэг удаад хэдий хэмжээний цус бэлэглэх талаар

Энэ талаар огт мэдэхгүй юм байна. Эмнэлэг мэдэж байгаа байлгүй дээ. Хүний цусыг бүгдийг нь авчихгүй л байлгүй. Бас илүү аваад асгаад байхгүй биз. Нэг цусны уут байдаг ш дээ кинон дээр гардаг тэр чинь 100 юмуу, 200 мл орчим байх. Тэгэхээр 100-200 мл орчмыг л авдаг байх.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Цусны донор хүн ямар давтамжтай цусаа өгч болох талаарх оролцогчдын 73.2 хувь (95%CI 71.8-74.5) нь “мэдэхгүй” байна. Насанд хүрсэн хүний цусны дундаж хэмжээ хэд байдаг талаар судалгаанд оролцогчдын 63.3 хувь нь мэдэхгүй байна.

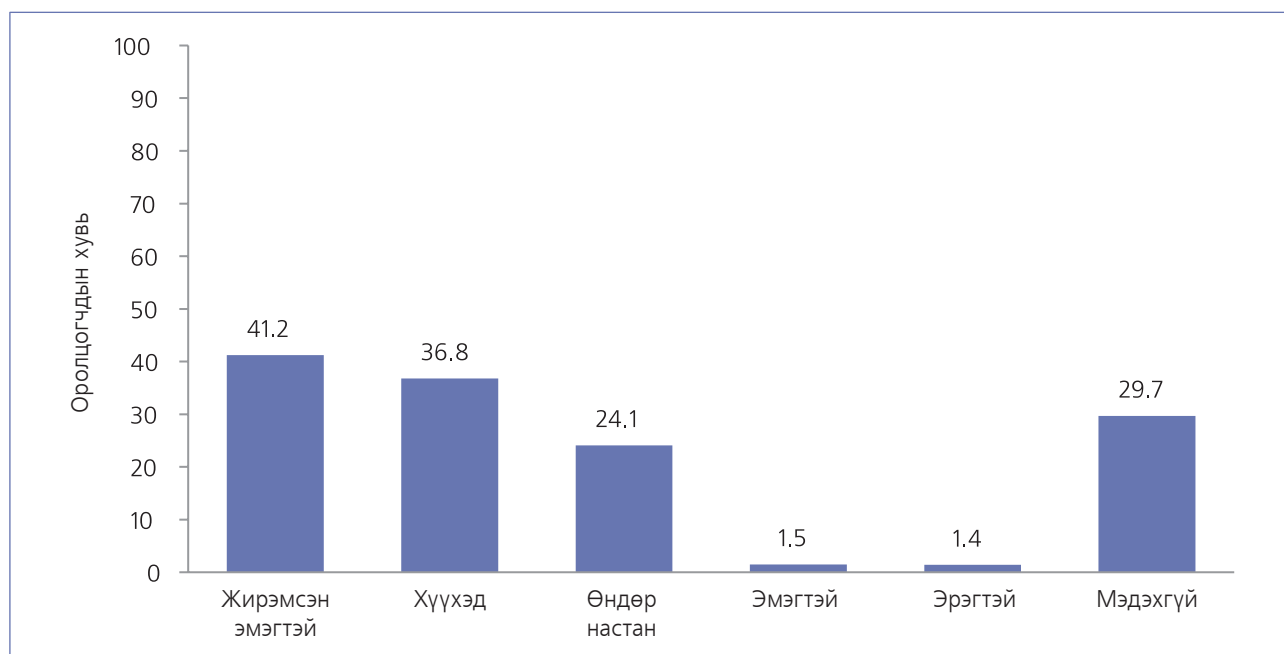
Ямар хүн цусаа өгч болох талаарх оролцогчдын мэдлэгийг судлахад 32.3 хувь (95%CI: 30.7-33.9) нь ямар нэг өвчин эмгэггүй “эрүүл хүн”, 24.4 хувь нь эрүүл насанд хүрэгчид цусаа бэлэглэж болно хэмээн зөв хариулсан (Хүснэгт 13).

Хүснэгт 13. Ямар хүн цусаа бэлэглэж болох талаарх оролцогчдын мэдлэг

№	Ямар хүн цусаа өгч болох	Тоо	%	95%CI
1.	Эрүүл хүн	1243	32.3	30.7-33.9
2.	Эрүүл, насанд хүрэгчид	941	24.4	23.2-25.9
3.	Мэдэхгүй	587	15.2	14.1-16.4
4.	Бүх хүн	563	14.6	13.5-15.7
5.	Насанд хүрсэн хүмүүс	499	13.0	11.8-14.0
6.	Цусны донор болохоор шалгарсан хүн	18	0.5	0.3-0.7
	Бүгд	3851	100.0	

Оролцогчдын 14.6 хувь нь бүх хүн, 13.0 хувь нь насанд хүрсэн хүн, 0.5 хувь нь цусны донор болохоор шалгарсан хүн цусаа бэлэглэж болно гэж хариулснаас харахад хүн амын дунд сайн дурын авлагагүй цусны донор хэн байж болох мэдлэггүй байгааг харууллаа.

Харьцангуй эрүүл атлаа ямар хүн цусны донор байж болохгүй талаарх судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдлэгийг судалсан дүнг зураг 14–өөр харуулав.

Зураг 14. Харьцангуй эрүүл атлаа ямар хүн цусны донор байж болохгүй талаарх хүн амын мэдлэг, хувиар

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 78.0 хувь нь харьцангуй эрүүл ч хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэйчүүд цусаа өгч болохгүй хэмээн зөв хариулсан. Харин оролцогчдын 29.7 хувь нь харьцангуй эрүүл ч ямар хүн цусны донор байж болохгүй талаар мэдэхгүй байна (Зураг 14).

Цусаа бэлэглэхийн өмнө хувь хүн биеэ хэрхэн бэлтгэх ёстой талаар оролцогчдын 27.3 хувь (95%CI: 25.9-28.7) нь мэдэхгүй байна.

Тоон болон чанарын судалгааны дүнгээр хүн амын цусны донорын талаарх мэдлэг, мэдээлэлгүй байдал нь цусны донор болох, цусаа өгөх нь айдас бий болгодог болохыг харуулж байна.

Шигтгээ 2.7. Цусаа сайн дураар бэлэглэх талаар

Манай хөдөөд сайн дураараа цусаа өгдөг хүн ховор байдаг. Учир нь хөдөөний хүмүүсийн мэдлэгийн түвшин доогуур, мэдээллээс хол, буруу ташаа ойлголттой байдаг учраас цус өгөхийг аймаар гэж боддог.

(Ховд аймаг, эмнэлгийн ажилтан)

Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын мэдлэг)

1. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар мэдлэг хүйсээс үл хамааран хангалтгүй байна.
2. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь “сайн дураараа, авлагагүй цусаа бэлэглэж байгаа хүнийг цусны донор” хүн хэмээн зөв томъёолж байгаа ч цусаа бэлэглэхэд цусны бүлгээс хамаарах, зөвхөн гэр бүлийн буюу дотны хүндээ бэлэглэнэ гэсэн буруу ойлголттой байв.
3. Цусаа бэлэглэхэд хүүхэд, өндөр настан, жирэмсэн эхчүүд цусаа бэлэглэхгүй байж болно хэмээн үзэж буй иргэд харьцангуй өндөр хувьтай байна.

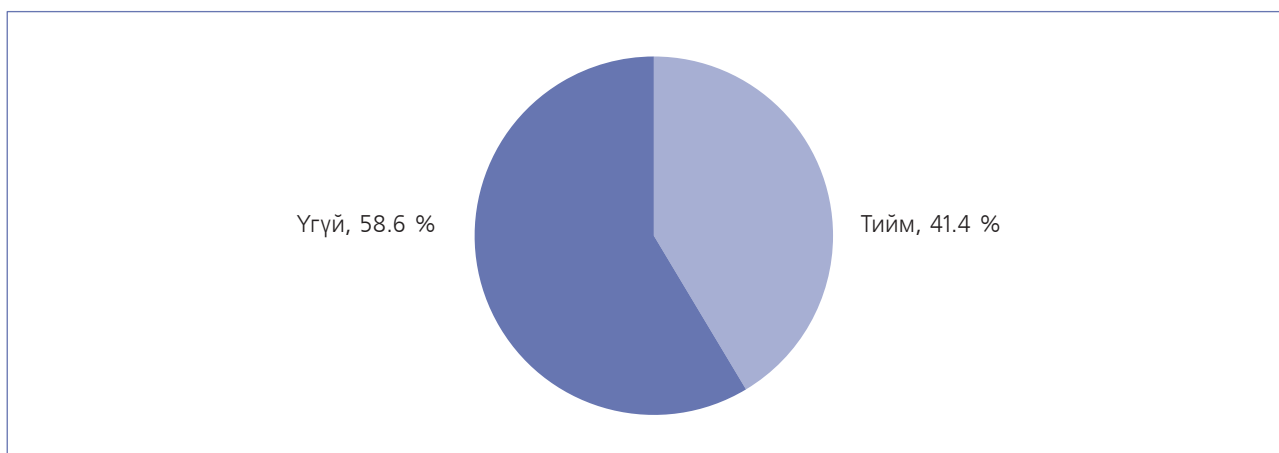

САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН ХАНДЛАГА

Энэхүү бүлгээр судалгаанд оролцогчдын цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан эсэх, хүмүүс яагаад цусны донор болдоггүй, цусны донорын тоог нэмэгдүүлэхэд нөлөөлөх хүчин зүйлийн талаар судалсан дүнг танилцуулж байна.

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын ерөнхий хандлага

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 58.6 хувь нь цусаа сайн дураараа бэлэглэх талаар огтхон ч бодож байгаагүй хэмээн хариулсан (Зураг 15).

Зураг 15. Судалгаанд хамрагдагчдын цусаа сайн дураар бэлэглэх талаар бодсон байдал, 2015 он

Чанарын судалгаанд хамрагдсан хүн ам бүгд цусаа бэлэглэх талаар огт бодож байгаагүй гэжээ. Тэдний дийлэнх нь цусны донорын талаар ямар ч мэдлэггүй, хэн нэгэн хүн цусаа өгөх талаар сэдэл төрүүлээгүй мөн хэн нэгэнд цус хэрэгтэй байгаа хэмээн бодож байгаагүйтэй холбоотой хэмээн ярьцгаасан.

Шигтгээ 3.1. Цусаа сайн дураараа бэлэглэх талаар

Би өмнө нь хэзээ ч цусаа бэлэглэх талаар бодож байгаагүй. Гэхдээ телевизээр ерөнхийлөгч гээд л олны танил хүмүүс өгч байхыг харж л байсан. Гэхдээ ерөөсөө би өгөх ёстой гэж бодож байгаагүй юм байна.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Хувь хүний амиа бодсон, хувиа хичээсэн зантай холбоотой л хүмүүс цусаа бэлэглэдэггүй байх. Мөн цусны донор биднээс асуудаг зүйлээс бодоод байхад хүмүүст нийтлэг мэдэх ёстой мэдлэг огт байдаггүй. Иймээс мэдлэггүй байдал нь цусаа өгөх талаар бодолгүй байхад нөлөөлдөг байх.

(Цусны байнгын донор)

Цусаа өгдөггүй хүмүүс бол цус өгөх нь муу ш дээ гэж ярьдаг. Ер нь бол хүмүүс ухамсаргүй, мэдлэггүй, хандлагагүй байгаатай холбоотой. Гэхдээ бид ч цусаа өгөх талаар дорвитой ажил зохион байгуулж чадахгүй байгаатай холбоотой байж болох юм.

(Эмч, эмнэлгийн ажилчид)

Сүүлийн үед цусны донор бага ирж байна. Хүн хүчний асуудал байна. Туслах ажилтан 1 байх хэрэгтэй. Өрөө тасалгааны асуудал тав тух муутай байгаа. Мөн урсгал буруу байгаа. Сэхээний тасгаар дамждаг учраас донорууд гаднаас шууд орж ирдэг нь жоохон тиймэрхүү байна. Тоног төхөөрөмжийн хувьд сэгсрэгчтэй жин, фрезын аппарат, хуруу шилний центрифуг байхгүй, зориулалтын ор ганц байгаа зэрэг хүндрэлүүд байна.

(Аймгийн цусны банк хариуцсан ажилтан)

Цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан оролцогчдыг нийгэм, хүн амзүйн үзүүлэлтээр нь хүснэгт 14-өөр харуулав.

Хүснэгт 14. Сайн дураар цусаа өгөх талаар бодож байсан хандлага, оролцогчдын нийгмийн зарим үзүүлэлтээр

Үзүүлэлтүүд	Бодож байсан		Бодож байгаагүй		Нийт тоо
	тоо	%	тоо	%	
Боловсролын түвшин, $\chi^2=145.7$, $p=0.000001$					
Боловсролгүй	5	12.8	34	87.2	39
Бага	27	20.1	107	79.9	134
Бүрэн бус дунд	180	30.7	406	69.3	586
Бүрэн дунд	462	40.4	681	59.6	1143
Техникум, коллеж	140	33.9	273	66.1	413
Дээд	720	49.6	733	50.4	1453
Мастер, доктор	59	71.1	24	28.9	83
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Насны бүлэг, $\chi^2=36.7$, $p=0.000001$					
18-25 нас	523	47.5	578	52.5	1101
26-35 нас	458	43.6	592	56.4	1050
36-45 нас	313	36.6	543	63.4	856
46 дээш нас	299	35.4	545	64.6	844
Нийт	1589	41.3	2257	58.7	3846*
Харьяалал, $\chi^2=14.44$, $p= 0.001$					
УБ хот	1005	43.6	1299	56.4	2304
Аймгийн төв	518	37.3	869	62.7	1387
Сум	70	43.8	90	56.3	160
Нийт	1593	41.6	2258	58.6	3851
Мэдлэгийн түвшин, $\chi^2=14.44$, $p= 0.001$					
Буруу мэдлэгтэй	393	26.2	1105	73.8	1498
1-3 асуулт зөв мэдэж байгаа	1106	49.8	1116	50.2	2222
4-6 асуулт зөв мэдэж байгаа	94	71.8	37	28.2	131
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Хүйс, $\chi^2=15.5$, $p= 0.0001$					
Эрэгтэй	657	37.9	1076	62.1	1733
Эмэгтэй	936	44.2	1182	55.8	2118
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Шашин шүтдэг байдал, $\chi^2=33.5$, $p=0.00003$					
Шашин шүтдэггүй	456	36.2	805	63.8	1261
Буддын шашин	835	43.7	1077	56.3	1912
Христ	57	50.0	57	50.0	114
Ислам	102	38.5	163	61.5	265
Тэнгэр шүтлэгтэн	138	46.9	156	53.1	294
Бусад	5		0		5
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Гэрлэлтийн байдал, $\chi^2=15.52$ $p=0.009$					
Ганц бие	537	43.8	690	56.2	1227
Гэрлэсэн	933	39.4	1435	60.6	2368
Хамтран амьдрагчтай	53	46.5	61	53.5	114
Тусдаа амьдарч байгаа	27	57.4	20	42.6	47
Салсан	43	45.3	52	54.7	95
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Яс үндэс, $\chi^2=22.6$, $p=0.0002$					
Халх	1370	42.2	1877	57.8	3247
Казак	120	40.1	179	59.9	299
Буриад	49	31.6	106	68.4	155
Захчин	28	26.4	78	73.6	106
Бусад	26	59.1	18	40.9	44
Нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851
Ерөнхий нийт	1593	41.4	2258	58.6	3851

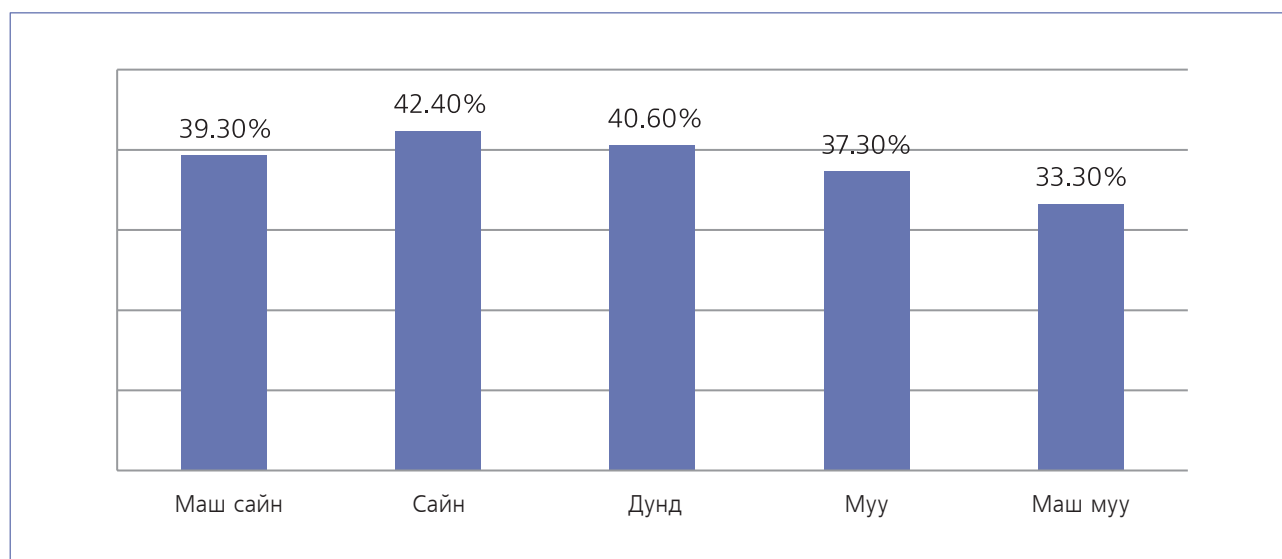
*Хариултын хувиар

Цусаа бэлэглэх талаарх эерэг хандлага эмэгтэй (44.2%), христийн шашин шүтдэг (50.0%) болон сумын төвийнхөн (43.8%), УБ хотын оршин суугчид (43.6%), өндөр боловсролтой иргэдийн дунд статистик магадлал бүхий илүү байна.

Хүн амын боловсролын түвшин нэмэгдэхэд цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан оролцогчдын хувь өндөр байлаа. Тухайлбал бага боловсролтой хүн амын 20.1 хувь нь цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан бол бүрэн дунд боловсролтойд 40.4 хувь, дээд боловсролтойд 49.6 хувь болж нэмэгдсэн байна. Энэ нь цусны авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт сурталчилгааны ажлыг хязгаарлагдмал хүрээнд буюу албан байгууллага, цэргийн анги, оюутан сурагчдын дунд явуулж байгаатай холбоотой байж болох юм.

Нас залуу байхад цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан хувь өндөр үзүүлэлттэй байлаа. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар буруу мэдлэгтэй хүн амын 26.2 хувь нь цусаа өгөх талаар бодож байсан бол 4-6 асуултад зөв хариулсан оролцогчийн 71.8 хувь нь цусаа өгөх талаар бодсон гэжээ (Хүснэгт 14).

Түүнчлэн өөрийнхөө эрүүл мэндийг маш сайн (42.4%) болон дунд (40.6%) хэмээн үнэлдэг иргэдийн дунд цусаа бэлэглэх талаар бодсон хувь илүү байна (Зураг 16).

Зураг 16. Сайн дураар цусаа өгөх талаар бодож байсан хандлага, өөрийн эрүүл мэндээ үнэлсэн байдлаар, хувиар, 2015

Өнөөдөр өөрийн эрүүл мэндээ маш муу хэмээн үнэлсэн гурван хүний нэг нь сайн дураараа цусаа өгөх талаар бодож байсан гэжээ (Зураг 16).

Цусаа өгөх талаар бодож байгаагүй иргэдээс яагаад энэ талаар бодож байгаагүй талаар тодруулахад 13.9 хувь өмнө нь цусаа бэлэглэж байсан бөгөөд харин тэдний 25.0 хувь нь энэ талаар огт бодож байгаагүй гэжээ (Зураг 17).

Зураг 17. Сайн дураар цусаа бэлэглэх талаар бодож байгаагүй шалтгаан, оролцогчдын хувиар, 2015 он

Мөн судалгаанд хамрагдсан 10 хүн тутмын нэг нь завгүй, тэднээс хэн ч энэ талаар асууж байгаагүй тул цусаа сайн дураар бэлэглэх талаар бодоогүй байна. Харин 273 хүн буюу нийт хамрагдагсдын 4.0 хувь нь цус бэлэглэх нь эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй хэмээн боддог байна.

Чанарын судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь цусаа бэлэглэх талаар өмнө нь огт бодож байгаагүй бөгөөд айж байна гэх хандлагатай байсан. Ярилцлагаар тэдний цусны донорын талаарх мэдлэггүй байдал нь айдас бий болгож байгаа нь ажиглагдсан.

Шигтгээ 3.2. Цусаа бэлэглэхгүй байгаа хандлага

Би айж байнаа. Халдвар авах ч юмуу. Тэгээд цусаа өгөөд цус дахин төлжихгүй бол би өөрөө л эрүүл мэндээрээ хохирно. Дээр үед ДОХ-той хүний цусыг хүнд хийсэн гээд яриад байсан. Аягүй бол ДОХ ч авах юмуу аймаар санагдаад байнаа. Сүүлийн үед миний толгой өвдөөд байгаа. Одоо 40 хүрч байгаа юм чинь юун цус өгөх талаар бодох.

Харин би залуу байна тэгээд ээж болох учир цусаа бэлэглэх нь буруу гэж бодож байна.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Донорыг сонгох элсүүлэх ажил эмнэлгийн ажил биш байдаг. Бид үндсэн ажлынхаа хажуугаар донор олно гээд яваад байхгүй. Энэ улаан загалмайн асуудал. Байнгын ажиллагаа, сурталчилгаа шаардлагатай. Ганц нэг аяны хүрээнд шийдэгдэх асуудал биш. Тийм болохоор хүмүүс өнөөдрийг болтол мэдлэггүй байна. Үнэ төлбөргүй шинжилгээ хийлгэдэг болохоор хүмүүс тэрийг нь мэдээд л шинжилгээ хийлгэх гэж ирдэг болохоос өөрсдөө сайн дураараа ирэх нь ховор шүү дээ.

Ихэнх донор хүмүүс өөрийн амьдрал дээр тохиолдож байсан зүйлээсээ болж донор болсон байдаг. Манай Ховд аймгийн Жаргалант Сумын засаг дарга цусны донорын ачаар эрүүл саруул өдий зэрэгтээ амьдарч байгаа нь донорын ач гавьяа тиймээс би та бүгдийн ажлыг өөрийнхөө бүх чаддаг зүйлээр тусалж дэмжинэ гэдэг. Хүмүүсийг заавал шаардаж болдоггүй. Мэдээлэл муу байгаагаас л хүмүүс цусаа бэлэглэхгүй байгаа гэж бодож байна.

(Эмч, эмнэлгийн ажиллагсад)

Судалгаанд оролцогчдын дундаж насыг цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан эсэхээр доорх хүснэгт 15-аар харуулав.

Хүснэгт 15. Судалгаанд оролцогчдын дундаж нас, цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан талаар

Үзүүлэлт		Цусаа бэлэглэх талаар бодсон	Цусаа бэлэглэх талаар бодоогүй
Дундаж		33.4	35.69
95 итгэх интервал	Хамгийн бага	32.82	35.19
	Хамгийн их	33.99	36.20
Голч нас	30	35	
Стандарт хазайлт	11.91	12.97	
P тоо	0.0001		

Судалгаанд хамрагдсан цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан оролцогчдын голч нас (30 ± 18) энэ талаар бодож байгаагүй иргэдээс (35 ± 20) статистик магадлал бүхий 5 насаар залуу байсан ($p=0.0001$). Энэ нь залуучуудын дунд цусаа бэлэглэх хандлага илүүтэй байдгийг харуулж байна.

Нийт хамрагдагсдын 66.0 хувь нь цусны хэрэгцээ Монгол Улсад байгааг хүлээн зөвшөөрч байлаа (Хүснэгт 16).

Хүснэгт 16. Монгол Улсад цусны донорын хэрэгцээ байгаа эсэх талаарх оролцогчдын хандлага, хүйс, байршлаар, 2015 он

Хүйс	Харьяалал	Тийм		Үгүй		Мэдэхгүй		Нийт
		тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо
Эрэгтэй	УБ хот	647	64.7	43	4.3	310	31.0	1000
	Аймгийн төв	434	64.3	23	3.4	218	32.3	675
	Сум	44	75.9	1	1.7	13	22.4	58
Нийт эрэгтэйчүүд		1125	64.9	67	3.9	541	31.2	1733
Эмэгтэй	УБ хот	867	66.5	45	3.5	392	30.1	1304
	Аймгийн төв	467	65.6	25	3.5	220	30.9	712
	Сум	84	82.4	2	2.0	16	15.7	102
Нийт эмэгтэйчүүд		1418	66.9	72	3.4	628	29.7	2118
Нийт	УБ хот	1514	65.7	88	3.8	702	30.5	2304
	Аймгийн төв	901	65.0	48	3.5	438	31.6	1387
	Сум	128	80.0	3	1.9	29	18.1	160
Бүгд дүн		2543	66.0	139	3.6	1169	30.4	3851

Энэ хандлага эмэгтэйчүүдэд эрчүүдээс ялимгүй их байсан бол аймгийн төвийнхөн болон Улаанбаатар хотын иргэдэд ойролцоо (65.0) үзүүлэлттэй байна. Харин сумын төвд оршин суудаг иргэдийн (80.0) дийлэнх нь цусны хэрэгцээг их байгаа хэмээн үзсэн (Хүснэгт 16).

Ярилцлагад оролцогчид бараг бүгдээрээ Монгол Улсад цусны донорын хэрэгцээ байгаа гэсэн хандлагатай байлаа.

Шигтгээ 3.3. Монгол Улсад цусны донорын хэрэгцээ байгаа эсэх хандлага

Сүүлийн үед осол аваар их л гарч байна. Тийм болохоор цусны хэрэгцээ их л байж таараа. Манай аймагт (Баян-Өлгий аймаг) эмэгтэйчүүд их төрж цус алддаг. Тийм болохоор цусны хэрэгцээ их л байна.

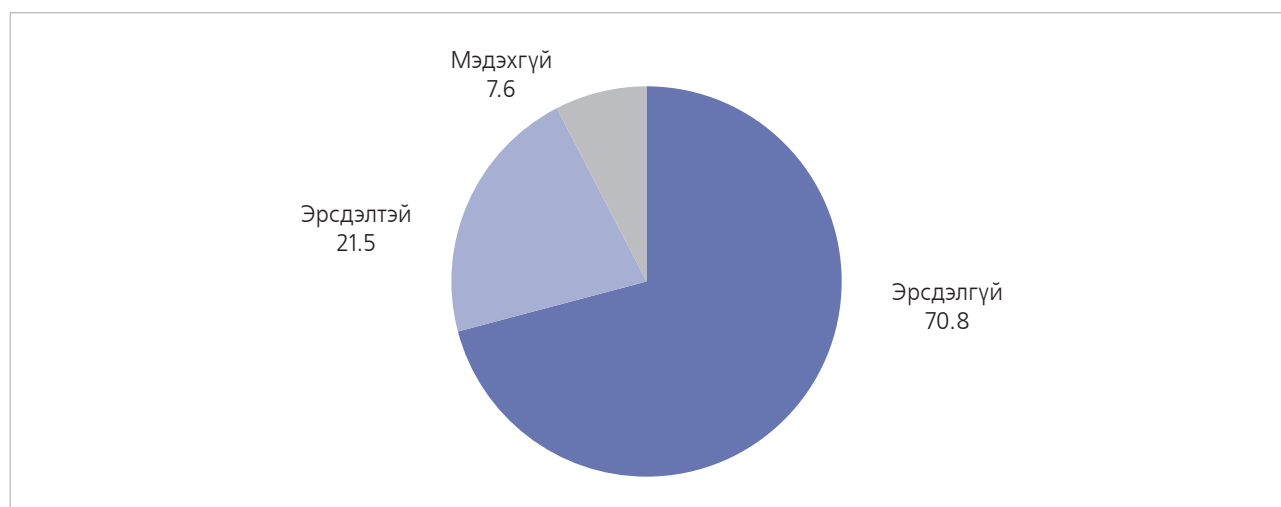
Хүнд өвчтэй хүмүүсийг хараад цусаа өгөхийг хүсдэг, цусны бүлэг таараад бидний бие муудахгүй бол бид цусаа өгөхөд бэлэн байна.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Манайд нэгэнт донор болсон хүмүүс (казак) байдаг. Тэдгээр нь ч цусаа сайн өгдөг. Харин одоо эгнээг нь нэмэгдүүлэх л шаардлагатай байгаа юм. Сүүлийн үеийн залуучуудын дунд цусны донор болох хөдөлгөөн л өрнүүлэхгүй бол донор болох хүн ховор байдаг.

(Ганцаарчилсан ярилцлага, Баян-Өлгий аймаг)

Судалгаанд оролцсон 10 хүн тутмын гурав нь цусаа бэлэглэхэд ямар нэгэн эрсдэлтэй байдаг гэсэн хандлагатай байлаа (Зураг 18).

Зураг 18. Цус бэлэглэхэд эрсдэлтэй эсэх, оролцогчдын хувиар, 2015 он

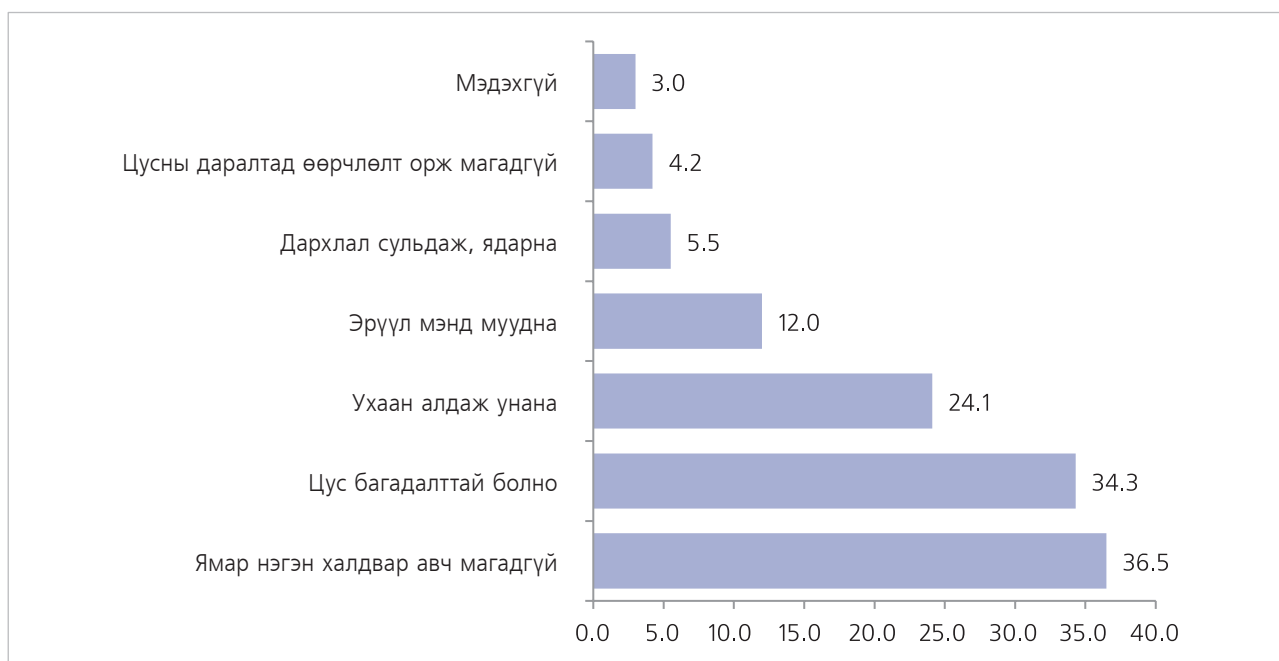
Цусаа бэлэглэхэд тухайн хүнд эрсдэлтэй гэж хариулсан оролцогчдыг боловсролын түвшингээр авч үзье (Хүснэгт 17).

Хүснэгт 17. Оролцогчдын боловсролын түвшин, цусаа бэлэглэхэд эрсдэл байдаг талаарх хандлага

Боловсролын түвшин	Цус бэлэглэх нь хүнд өөрт нь эрсдэлтэй		Цус бэлэглэхэд ямар нэгэн эрсдэл байхгүй		Мэдэхгүй		Нийт
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	
Боловсролгүй	5	12.8	30	76.9	4	10.3	39
Бага	23	17.2	107	79.9	4	3.0	134
Бүрэн бус дунд	94	16.0	463	79.0	29	4.9	586
Бүрэн дунд	246	21.5	783	68.5	114	10.0	1143
Техникум, коллеж	99	24.0	295	71.4	19	4.6	413
Дээд	339	23.3	999	68.8	115	7.9	1453
Мастер, доктор	24	28.9	51	61.4	8	9.6	83
Нийт	830	21.6	2728	70.8	293	7.6	3851

Оролцогчдын боловсролын түвшин нэмэгдэхэд цус бэлэглэх хүнд өөрт нь эрсдэлтэй хэмээн хариулсан оролцогчдын хувь нэмэгдсэн ($\chi^2=49.8$, $p=0.000002$).

Цусаа сайн дураараа бэлэглэх үед гарч болох эрсдлийг судалгаанд оролцогчдын хариултын хувиар зураг 19-өөр харуулав.

Зураг 19. Цус бэлэглэх үед тохиолдох эрсдэл, хувиар, 2015 он

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь цусаа бэлэглэхэд халдвар авч магадгүй, цус багадалттай болно, ухаан алдаж унана гэсэн сөрөг хандлагатай байна.

Цусаа бэлэглэдэггүй хүн амын шалтгааныг дараах зургаар үзүүлээ (Зураг 20).

Зураг 20. Цус бэлэглэхгүй байгаа шалтгаан, оролцогчдын хувиар, 2015 он

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын цусаа бэлэглэхээс татгалзаж буй гол шалтгаан нь энэ талын хангалттай мэдлэггүй, халдвар авч өөрийнх нь эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлнө гэх хандлага мөн зүүнээс айх мэдрэмжтэй холбоотой байна.

Харин судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь (93.2%) цус бэлэглэх нь буян, сайн үйлс гэдэгтэй бүрэн санал нэгдэж байлаа (Хүснэгт 18).

Хүснэгт 18. Цус бэлэглэх нь буянтай сайн үйлс гэдэгтэй санал нэгдэх хандлага, хүйс, боловсролын түвшин, шашин шүтлэгийн байдлаар

Сонгосон үзүүлэлтүүд	Цус бэлэглэх нь буянтай үйлс гэдэгтэй санал нэг		Цус бэлэглэх нь буянтай үйлс гэж бодохгүй байна		Нийт* тоо
	тоо	%	тоо	%	
Хүйс, $\chi^2=2.03$, $p=0.15$					
Эрэгтэй	1477	92.5	120	7.5	1597
Эмэгтэй	1844	93.7	124	6.3	1968
Нийт	3321	93.2	244	6.8	3565*
Боловсролын түвшин, $\chi^2=32.48$, $p=0.00001$					
Боловсролгүй	28	80.0	7	20.0	35
Бага	115	87.1	17	12.9	132
Бүрэн бус дунд	510	92.1	44	7.9	554
Бүрэн дунд	942	91.7	85	8.3	1027
Техникум, коллеж	383	95.8	17	4.3	400
Дээд	1275	94.9	68	5.1	1343
Магистр, доктор	68	91.9	6	8.1	74
Нийт	3321	93.2	244	6.8	3565*
Гэрлэлтийн байдал, $\chi^2=20.48$, $p=0.0004$					
Ганц бие	990	90.7	101	9.3	1091
Гэрлэсэн	2108	94.6	120	5.4	2228
Хамтран амьдрагчтай	96	89.7	11	10.3	107
Тусдаа амьдарч байгаа	42	93.3	3	6.7	45
Салсан	85	90.4	9	9.6	94
Нийт	3321	93.2	244	6.8	3565*
Шашин шүтдэг байдал, $\chi^2=40.34$, $p=0.00001$					
Шашин шүтдэггүй	1072	91.1	105	8.9	1177
Буддын шашин	1672	95.6	77	4.4	1749
Христ	98	93.3	7	6.7	105
Ислам	220	87.3	32	12.7	252
Тэнгэр шүтлэгтэн	256	92.1	22	7.9	278
Бусад	3	75.0	1	25.0	4
Нийт	3321	93.2	244	6.8	3565*
Ерөнхий нийт	3321	93.2	244	6.8	3565*

*Хариултын хувиар

Оролцогчдын хүйс, боловсролын түвшин, гэрлэлт, шашин шүтлэг ямар байхаас үл хамаарч цус бэлэглэх нь буянтай үйлс гэдэгтэй дийлэнх нь санал нэгдэж байлаа.

Шигтгээ 3.4. Цус бэлэглэх нь буянтай үйлс гэж үзэх хандлага

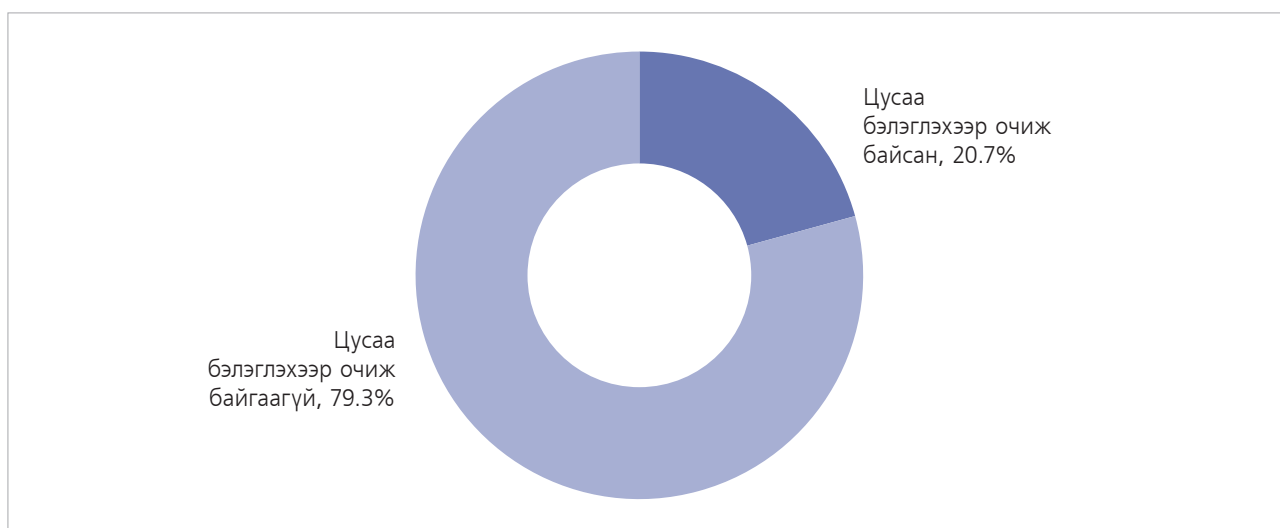
Хүмүүст амьдрал бэлэглэхэд бид сэтгэлээрээ туслахад бэлэн байна. Энэ бол хүний амь аварч байгаа сайхан үйл.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Тоон болон чанарын судалгаанд оролцогчид цусаа бэлэглэх нь буянтай сайн үйлс хэмээн үзсэн.

Сайн дураар цусаа бэлэглэх хандлагад нөлөөлөх хүчин зүйлс

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын урьд өмнө нь цусаа бэлэглэх талаар бодож үйлдэл хийж байсан эсэхийг тодруулав.

Зураг 21. Цусаа бэлэглэхээр сайн дураар очиж байсан цусны донор биш иргэдийн хувь, 2015 он

Судалгаанд хамрагдсан 5 оролцогчийн нэг нь цусаа бэлэглэхээр очиж байсан гэжээ (Зураг 21). Цусаа бэлэглэхээр зорьж очсон хүн амыг зарим нийгмийн үзүүлэлтээр хүснэгт 19-өөр харуулав.

Хүснэгт 19. Цусаа бэлэглэхээр зорин очсон цусны донор биш иргэдийн ерөнхий үзүүлэлт

Сонгосон үзүүлэлт	Цусаа бэлэглэхээр зорин очсон		Цусаа бэлэглэхээр зорин очоогүй		Нийт
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо
Хүйс, $\chi^2=13.73$, $p=0.0002$					
Эрэгтэй	300	18.0	1366	82.0	1666
Эмэгтэй	464	23.0	1555	77.0	2019
Нийт	885	23.0	2966	77.0	3851
Боловсролын түвшин, $\chi^2=32.48$, $p=0.00001$					
Боловсролгүй	5	13.2	33	86.8	38
Бага	7	5.3	126	94.7	133
Бүрэн бус дунд	93	16.3	479	83.7	572
Бүрэн дунд	226	20.6	869	79.4	1095
Техникум, коллеж	57	14.5	336	85.5	393
Дээд	349	25.3	1028	74.7	1377
Мастер, доктор	27	35.1	50	64.9	77
Нийт	885	23.0	2966	77.0	3851
Гэрлэлтийн байдал, $\chi^2=9.17$, $p=0.06$					
Ганц бие	248	21.2	924	78.8	1172
Гэрлэсэн	472	20.7	1803	79.3	2275
Хамтран амьдрагчтай	21	20.0	84	80.0	105
Тусдаа амьдарчбайгаа	13	32.5	27	67.5	40
Салсан	10	10.8	83	89.2	93
Нийт	885	23.0	2966	77.0	3851
Шашин шүтдэг байдал, $\chi^2=14.76$, $p=0.011$					
Шашин шүтдэггүй	215	17.5	1016	82.5	1231
Буддын шашин	417	22.9	1400	77.1	1817
Христ	22	20.6	85	79.4	107
Ислам	47	18.8	203	81.2	250
Тэнгэр шүтлэгтэн	62	22.5	214	77.5	276
Бусад	1	25.0	3	75.0	4
Нийт	885	23.0	2966	77.0	3851
Насны ангилал, $\chi^2=5.5$, $p=0.135$					
18-25 нас	235	22.5	810	77.5	1045
26-35 нас	186	18.5	820	81.5	1006
36-45 нас	166	20.3	651	79.7	817
46 дээш нас	177	21.7	640	78.3	817
Нийт	885	23.0	2966	77.0	3851

Цусаа бэлэглэхээр зорьж очсон иргэдийн дийлэнх нь эмэгтэй (23.05%), гэр бүлээсээ тусдаа амьдардаг (32.5%), буддын шашин шүтдэг (22.9%), сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар 4-6 асуултад зөв хариулсан хүмүүс (42.2%) байлаа. Харин гэрлэлтийн байдал болон насны бүлгээс бусад үзүүлэлтэд статистикийн магадлал бүхий ялгаатай байдал ажиглагдсан. Тухайлбал судалгаанд хамрагдсан эрэгтэй, боловсролын түвшин бага, буддын шашин шүтдэг хүн ам цусаа бэлэглэхээр очиж байгаагүй нь статистик магадлал бүхий илүү байна.

Судалгаанд хамрагдсан 18-25 насны залуучууд цусаа бэлэглэхээр зорин очиж байсан хувь бусад насны бүлгээс өндөр байгаа ч статистик хамааралгүй байв (Хүснэгт 20).

Хүснэгт 20. Цусаа бэлэглэхээр зорин очсон цусны донор биш иргэд, сонгосон үзүүлэлтээр

Сонгосон үзүүлэлтээр	Цусаа бэлэглэхээр зорин очиж байсан		Цусаа бэлэглэхээр зорин очиж байгаагүй		Нийт тоо
	тоо	%	тоо	%	
Оролцогчдын мэдлэгийн түвшин, $\chi^2=128.173$, $p=0.000001$					
Буруу мэдлэгтэй	177	12.0	1292	88.0	1469
1-3 асуултад зөв хариулсан	544	25.7	1570	74.3	2114
4-6 асуултад зөв хариулсан	43	42.2	59	57.8	102
Нийт	764	20.7	2921	79.3	3685
Оролцогчдын оршин суух харьяалал, $\chi^2=20.78$, $p=0.0003$					
УБ хот	513	23.2	1702	76.8	2215
Аймгийн төв	221	16.7	1099	83.3	1320
Сум	30	20.0	120	80.0	150
Нийт	764	20.7	2921	79.3	3685

Хүснэгт 20-иос харахад цусаа бэлэглэхээр очсон хүн амын (42.2%) мэдлэгийн түвшин бусдаас илүү байна (Хүснэгт 20).

Цусаа бэлэглэхээр зорин очих нь хүн амын мэдээлэл авсан байдалтай статистик магадлал бүхий хамааралтай байв. Тухайлбал сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авсан оролцогчдын 73.7 хувь нь цусаа бэлэглэхээр зорьж очсон гэжээ (Хүснэгт 21).

Хүснэгт 21. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар мэдээлэл авч байсан байдал болон цусаа бэлэглэхээр зорин очсон байдал, оршин суух харьяалалаар

Цусаа өгөхөөр зорин очсон эсэх	Мэдээлэл авсан эсэх	Харьяалал						Нийт*	
		УБ хот		Аймгийн төв		Сум		тоо	%
		тоо	%	тоо	%	тоо	%		
Тийм $\chi^2=23.84$ $p=0.00001$	Мэдээлэл авч байсан	378	73.7	125	56.6	16	53.3	519	67.9
	Цусны донорын талаар мэдээлэл авч байгаагүй	135	26.3	96	43.4	14	46.7	245	32.1
	Нийт	513	65.2	221	28.6	30	4.3	764	95.4
Үгүй $\chi^2=35.57$ $p=0.000001$	Мэдээлэл авч байсан	485	28.5	204	18.6	31	25.8	720	24.6
	Цусны донорын талаар мэдээлэл авч байгаагүй	1217	71.5	895	81.4	89	74.2	2201	75.4
	Нийт	1702	58.2	1099	37.7	120	4.1	2921	100

*Хариултын хувиар

Улаанбаатар хотын мэдээлэл авсан хүн амын цусаа өгөхөөр очсон иргэдийн эзлэх хувь аймгийн төв болон сумаас 17.1-20.4 пунктээр илүү байна ($\chi^2=23.84$, $p=0.00001$).

Судалгаанд хамрагдсан донор биш иргэдийн цусаа бэлэглэхэд хүргэсэн хамгийн гол шалтгаан нь сайн үйлс хийх хүсэлтэй (44.5%) тул цусаа бэлэглэх алхам хийж цусны төвд очжээ. Мөн байгууллага хамт олны нөлөөгөөр тэдний 37.8 хувь, хэн нэгний зөвлөснөөр 14.9% нь цусаа өгөхөөр очсон байна.

Шигтгээ 3.5. Судалгаанд хамрагдсан цусны донорын хандлага

Манай донорууд цусаа өгөхгүй удахаар бие нь сонин болоод байна цусаа өгөхөөр бие хөнгөрөөд сайхан болж байна гэдэг. Донор болоогүй хүмүүс донорын ач холбогдлыг ойлгодоггүй, мэдлэг муугаас “цусаа өгч яадаг байна”, “биед нь муу ш дээ”, “цус өгөх дэмий ш дээ” гэж ярьцгаадаг.

(Эмч, эмнэлгийн ажилчид)

Донор байхад муу юм байдаггүй, сайхан санагддаг. Нэг ч гэсэн хүний амь аварч миний цус биеэр нь гүйж байгаа болохоор гэж бодоод бахархмаар санагддаг. Ямар сайндаа хугацаагаа хүлээгээд салбар банкаар эргэлдээд, биемахбодь маань бэлтгэгдсэн байдаг.

(Цусны донор)

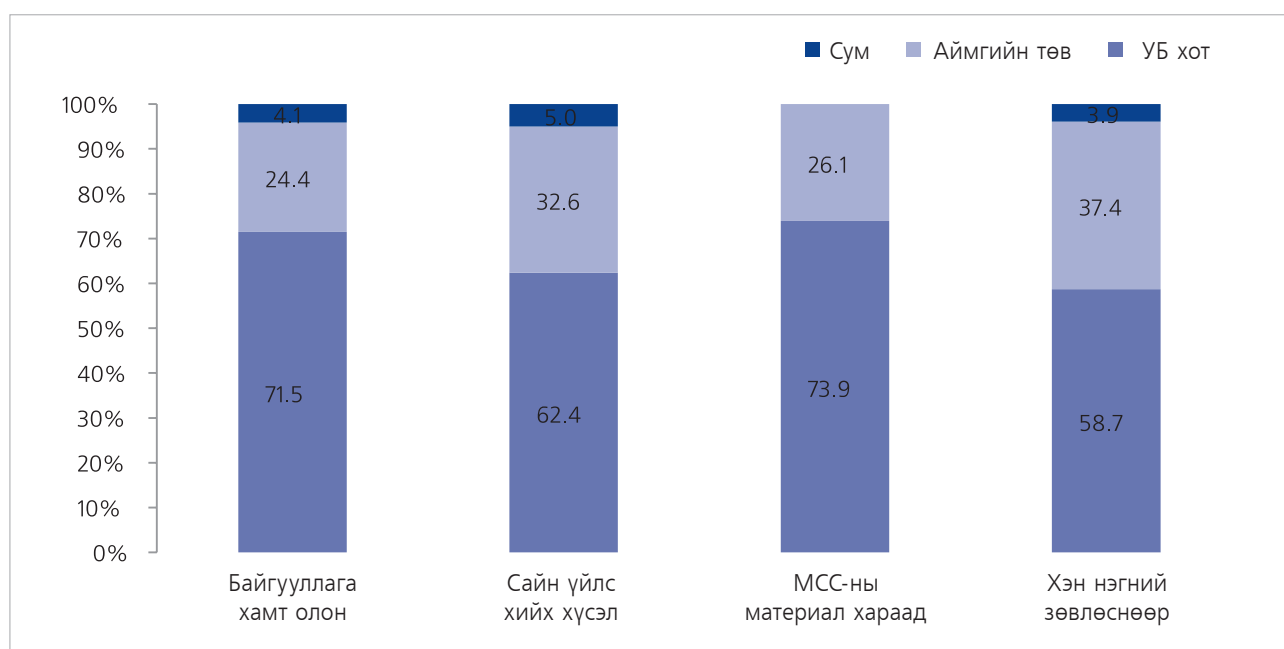
Чанарын судалгаанд хамрагдсан зарим хүмүүс цусаа бэлэглэхээр очсон ч таагүй зүйлтэй учирч байсан гэжээ.

Шигтгээ 3.6. Монгол Улсад цусны донорын хэрэгцээ байгаа эсэх хандлага

Манай ажил дээр ирээд цус авсан. Манайхан бөөнөөрөө л цусаа өгсөн. Дараа нь 2 билүү 3 сарын дараа би цусны донор больё гэж шийдээд шинжилгээ өгөх гээд зогсож байсан чинь нэг эмч тэнд байсан залуучуудыг загнасан. Тэрээр “Та нар арай ч дээ. Ямар их ирдэг юм” гэж хэлсэн. Тэр хүүхдүүд нь оюутнууд байсан. Ингээд би за за больё оюутнууд хэдэн төгрөг авах гэж ирдэг газарт гээд ичээд гараад явсан.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Ийнхүү цусаа бэлэглэж байсан оролцогчдыг байршил, бэлэглэхэд хүргэсэн шалтгаанаар зураг 22-оор харуулав.

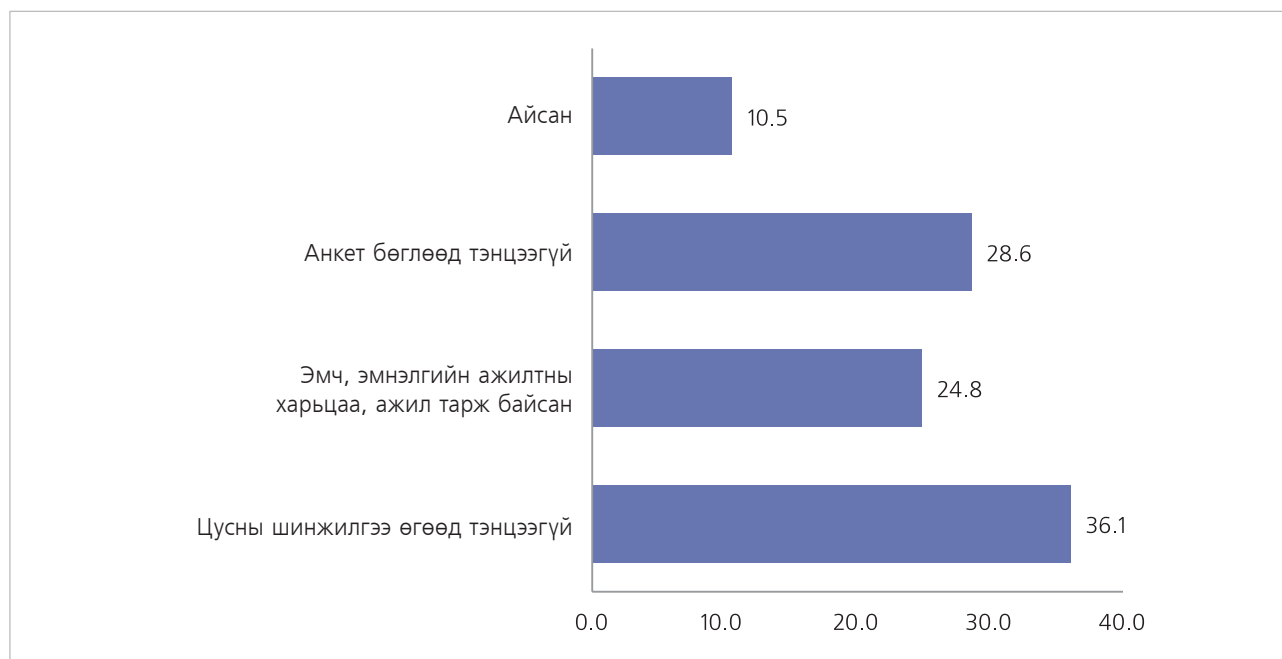

Зураг 22. Цусаа бэлэглэхэд хүргэсэн шалтгаан, хувиар

Байгууллага хамт олноороо цусаа бэлэглэх байдал УБ хотод түлхүү явагддаг байна. Аймгийн төвөөс судалгаанд хамрагдсан хүн амын дунд сайн үйлс хийх хүсэл төрөөд, хэн нэгний зөвлөснөөр цусаа өгч байсан нь илүү байв (Зураг 22).

Судалгаанд хамрагдсан (донор биш) цусаа өгөхөөр зорин очсон ч цусаа бэлэглэж чадаагүй нийт 262 иргэн хамрагдсан. Нийт цусаа өгөх шийдвэр гаргасан иргэдийн бараг тал хувь нь (51.1%) ямар нэгэн шалтгааны улмаас цусаа бэлэглэж чадаагүй байна. Энэхүү шалтгааныг доорх зургаар харууллаа (Зураг 23).

Зураг 23. Цусаа бэлэглэх алхам хийсэн ч цусаа бэлэглэж чадаагүй шалтгаан, хувиар

Оролцогчдын дийлэнх буюу 10 хүний 6 нь эрүүл мэндийн шалтгааны улмаас цусаа бэлэглэж чадаагүй байна. Харин хүн амын 24.8 хувь нь эмч, эмнэлгийн ажилтны зан харилцаа, цагийн хуваарийг мэдээгүйн улмаас бий болсон бол тэдний 10.5 хувь нь цусаа бэлэглэхээр зорин очсон боловч айгаад цусаа бэлэглэж чадаагүй байв.

Түүнчлэн цусаа бэлэглэх шийдвэр гаргаад цусаа өгч чадаагүй оролцогчдын хүйс, насны бүлгээр харьцуулан харуулав (Хүснэгт 22).

Хүснэгт 22. Цусаа бэлэглэх алхам хийсэн ч цусаа бэлэглэж чадаагүй шалтгаан, хүйсээр, насны бүлгээр, 2015 он

Хүйс	Шалтгаан	Насны бүлэг								Нийт	
		18-25		26-35		36-45		46 дээш		тоо	%
		тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%		
Эрэгтэй, χ²=25.61 p=0.002	Цусны шинжилгээ өгөөд тэнцээгүй	13	35.1	10	34.5	8	34.8	6	35.3	37	34.9
	Эмч, эмнэлгийн ажилтны харьцаа, ажил тарж байсан	9	24.3	7	24.1	9	39.1	9	52.9	34	32.1
	Анкет бөглөөд тэнцээгүй	6	16.2	12	41.4	5	21.7	2	11.8	25	23.6
	Айсан	9	24.3	0	0.0	1	4.3	0	0.0	10	9.4
	Нийт	37	34.9	29	27.4	23	21.6	17	16.0	106	
Эмэгтэй, χ²=17.83 p=0.037	Цусны шинжилгээ өгөөд тэнцээгүй	21	35.0	15	34.9	5	20.0	14	50.0	55	35.3
	Эмч, эмнэлгийн ажилтны харьцаа, ажил тарж байсан	14	23.3	13	30.2	2	8.0	5	17.9	34	21.8
	Анкет бөглөөд тэнцээгүй	15	25.0	14	32.6	11	44.0	7	25.0	47	30.1
	Айсан	10	16.7	1	2.3	7	28.0	2	7.1	20	12.8
	Нийт	60	38.5	43	27.6	25	16.0	28	17.9	156	
Нийт, χ²=22.16 p=0.008	Цусны шинжилгээ өгөөд тэнцээгүй	34	35.1	25	34.7	13	27.1	20	44.4	92	35.1
	Эмч, эмнэлгийн ажилтны харьцаа, ажил тарж байсан	23	23.7	20	27.8	11	22.9	14	31.1	68	26.0
	Анкет бөглөөд тэнцээгүй	21	21.6	26	36.1	16	33.3	9	20.0	72	27.5
	Айсан	19	19.6	1	1.4	8	16.7	2	4.4	30	11.5
	Нийт	97	37.0	72	27.5	48	18.3	45	17.1	262	

Оролцогчдын насны бүлгээс үл хамаарч дийлэнх нь цусны шинжилгээ өгөөд тэнцээгүй бол 26-35 насны оролцогчдын хувьд анкет бөглөөд тэнцээгүй тохиолдол их байжээ ($\chi^2=22.16$, $p=0.008$).

Цусаа бэлэглэхээр очиж байсан эрэгтэй, оролцогчдын цусаа бэлэглэж чадаагүй шалтгаан насны бүлэг тус бүрээр ялгаатай байсан. 18-25 насны эрэгтэйчүүдийн хувьд цусны шинжилгээ өгөөд тэнцээгүй бол, 26-35 насанд анкет бөглөөд тэнцээгүй, 36-аас дээш насанд эмч, эмнэлгийн ажилтны харьцаанаас шалтгаалан өгч чадаагүй байна ($\chi^2=25.61$, $p=0.002$, $\chi^2=17.83$ $p=0.037$) (Хүснэгт 22).

Ярилцлагад оролцогчдын дунд эмэгтэй хүн цусны донор байх нь хэрэгтэй, эрэгтэй хүн боломжгүй гэх хандлага ажиглагдсан.

Шигтгээ 3.7. Цусны донорын талаарх зарим хандлагаас

Эрэгтэй хүний нэг дусал цус нэг цэн алттай тэнцдэг. Ийм үг байдаг болохоор эрэгтэй хүн цусаа өгөх нь туйлын буруу. Харин эмэгтэй хүний биений юм ирнэ, өөрөөр хэлбэл сар бүр л цусаа алдаж байдаг юм чинь цусаа эмэгтэйчүүд илүү өгөх хэрэгтэй.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Харин казак оролцогчдын хувьд хэн нэгэнд нь цус шаардлагатай болвол эмнэлэг дээр тухайн өвчтөний ойр дотны хүмүүс очоод шинжилгээгээ өгөөд таарсан нь цусаа өгдөг. Харин өөрийн цусаа өгчихөөд хэн нэгэн танихгүй хүнд цус нь ашиглагдана гэдэг утгагүй гэсэн хандлагатай байв.

Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын хандлага)

Ерөнхий хандлага

1. Судалгаанд хамрагдсан иргэдийн олонх нь Монгол Улсад цусны хэрэгцээ өндөр байгаа, цусаа бэлэглэх нь буянтай үйлс хэмээн үзэж байгаа ч цусаа бэлэглэх алхам хийж байгаагүй байна.
2. Хүн амын цусаа бэлэглээгүй хамгийн гол шалтгаанд цусны донорын талаарх ерөнхий мэдлэг байхгүй, тэднээс цусаа бэлэглэхийг хэн ч асууж байгаагүй тул сэдэлтөрж байгаагүй гэжээ.
3. Оролцогчдын насны бүлэг бага байхад цусаа бэлэглэх хандлага ажиглагдлаа.
4. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь цус бэлэглэх нь эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй, тэдэнд ямар ч хамаагүй гэж боддог сөрөг хандлага ажиглагдсан.

Сайн дураар цусаа бэлэглэх хандлагад нөлөөлөх хүчин зүйлс

1. Цусаа бэлэглэх хандлагад хүн амын хүйс, боловсролын түвшин, шашин шүтлэг, тухайн иргэний сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг, оршин суух газар нөлөөлж байна. Тухайлбал: тухайн хүний боловсролын түвшин өндөр байхад цусаа сайн дураараа бэлэглэхэд тэдэнд ямар нэгэн эрсдэлтэй хэмээх хандлага давамгайл байлаа.
2. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын дунд цусаа бэлэглэхэд халдвар авах, цус багадалттай болно гэсэн буруу ойлголт түгээмэл байна.
3. Оролцогчдын нас, хүйс, боловсролын түвшнээс үл хамаарч цусны донорын талаарх мэдлэггүй байдал нь цусаа сайн дураар бэлэглэхгүй байгаа томоохон шалтгаан болохыг энэхүү судалгаагаар тогтоосон.
4. Судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь цусаа бэлэглэх нь буян, сайн үйлс гэдэгтэй бүрэн санал нэгдэж байна.
5. Судалгаанд хамрагдсан донор биш хүн амын цусаа бэлэглэхэд хүргэсэн хамгийн гол шалтгаан нь сайн үйлс хийх хүсэл төрсний улмаас, байгууллага хамт олны нөлөөгөөр цусаа бэлэглэх алхам хийж, цусны төвд очсон байна.

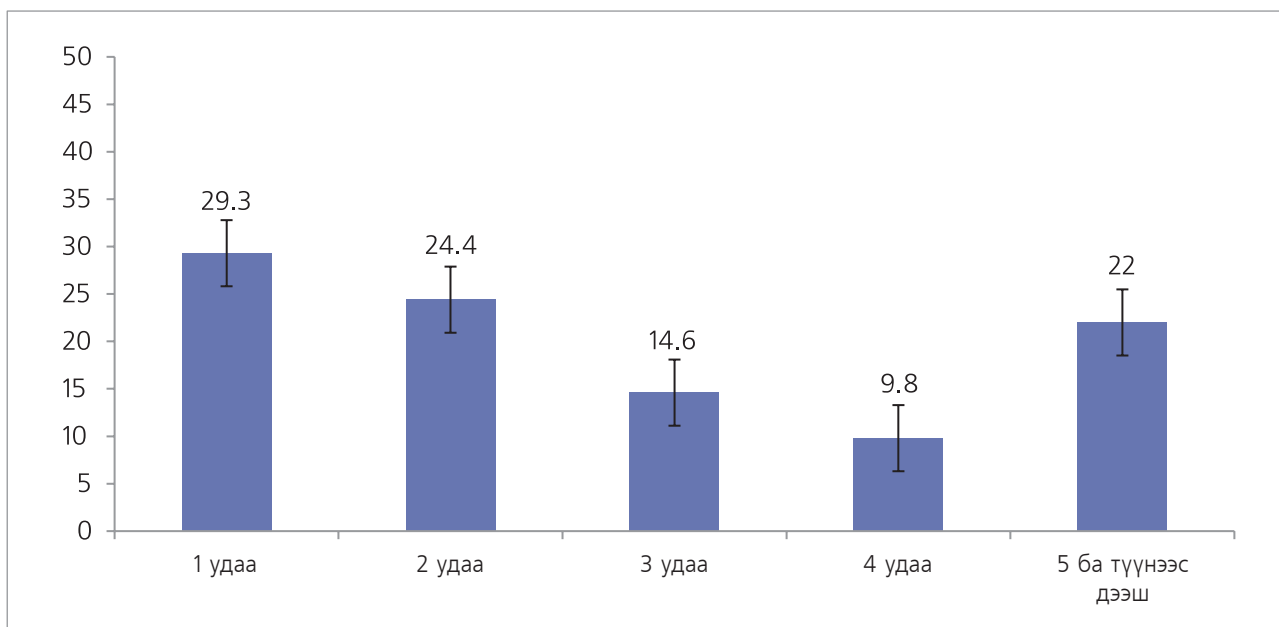

СУДАЛГААНД ОРОЛЦОГЧДЫН ЦУСАА БЭЛЭГЛЭЖ БАЙСАН ДАДАЛ

Энэхүү бүлэгт судалгаанд оролцогчид хэзээ нэгэн цагт цусаа сайн дураараа бэлэглэж байсан эсэх, цусны донор болсон талаарх дадлыг судалсан дүнг танилцуулж байна.

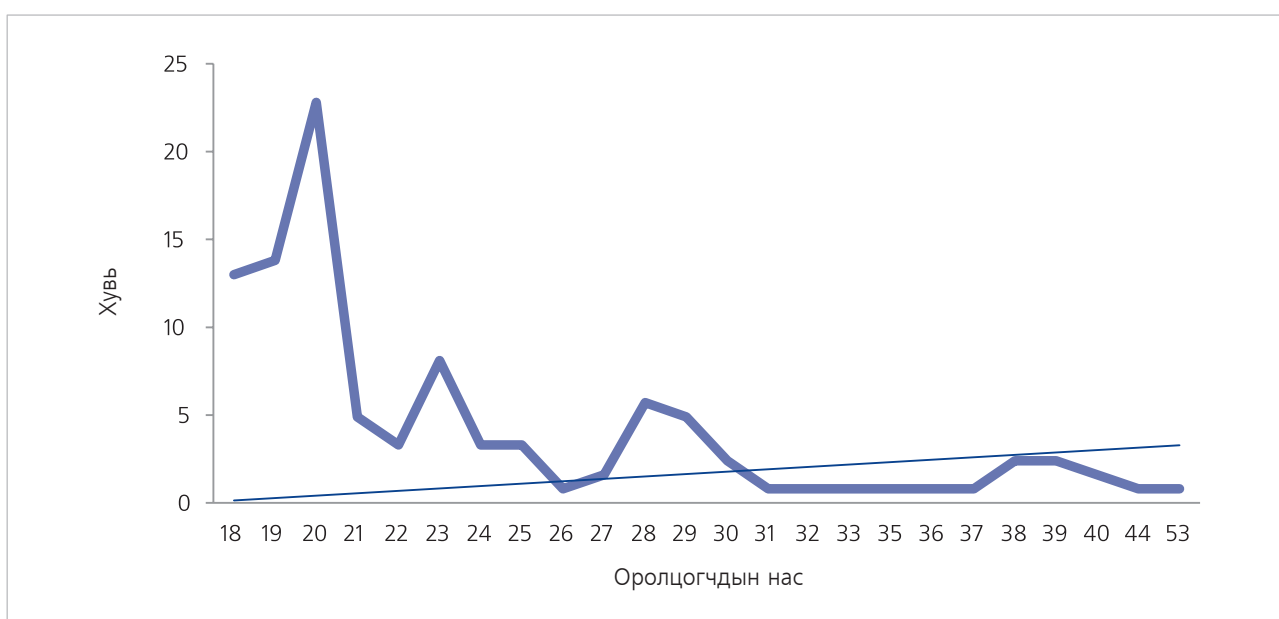
Судалгаанд оролцогчдын цусаа бэлэглэж байсан дадал

Судалгаанд оролцогчдын 23.1 хувь (95%CI: 21.8-24.4) нь цусаа бэлэглэж байсан гэжээ. Эдгээрийн 29.3 хувь (95%CI: 21.1-36.6) нь зөвхөн нэг удаа, 24.4 хувь (95%CI: 17.1-31.7) нь хоёр удаа цусаа бэлэглэсэн байлаа (Зураг 24).

Зураг 24. Судалгаанд оролцогчдын хувь, цусаа бэлэглэж байсан давтамжаар

Насны бүлэг нэмэгдэхэд цусаа бэлэглэсэн хүн амын хувийн жин багасч байлаа. Харин оролцогчдын 12.2 хувь (95%CI: 6.9-18.3) нь 18 насандаа, 14.5 хувь (95%CI: 8.4-21.4) нь 19 насандаа анх удаа цусаа бэлэглэсэн байна (Зураг 25).

Зураг 25. Цусаа бэлэглэж байсан оролцогчдын хувь, анх цусаа бэлэглэсэн насаар

Цусаа бэлэглэсэн оролцогчдын 45.1 хувь нь анх удаа цусаа өгөхөд “сайхан сэтгэгдэл”, 27.1 хувь нь онцгой мэдрэмж төрөөгүй гэжээ (Хүснэгт 23).

Хүснэгт 23. Цусаа анх удаа бэлэглэх үед төрж байсан мэдрэмж, оролцогчдын хүйсээр

№	Хамгийн анхны мэдрэмж	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд	
		тоо	%	тоо	%	тоо	%
1.	Сайхан сэтгэгдэл төрөөгүй	78	26.9	119	27.2	197	27.1
2.	Онцгой мэдрэмж төрөөгүй	131	45.2	171	39.1	302	45.1
3.	Миний цус нөхөгдөх болов уу гэж бодсон	34	11.7	44	10.1	78	10.7
4.	Би ямар нэг халдвар авах болов уу гэж айсан	8	2.8	15	3.4	23	3.2
5.	Ямар нэг зүйлээс айх	11	3.8	21	4.8	32	4.4
6.	Дахин цусаа бэлэглэнэ гэсэн мэдрэмж	28	9.7	67	15.3	95	12.5
	Бүгд	290	100.0	437	100.0	727	100.0

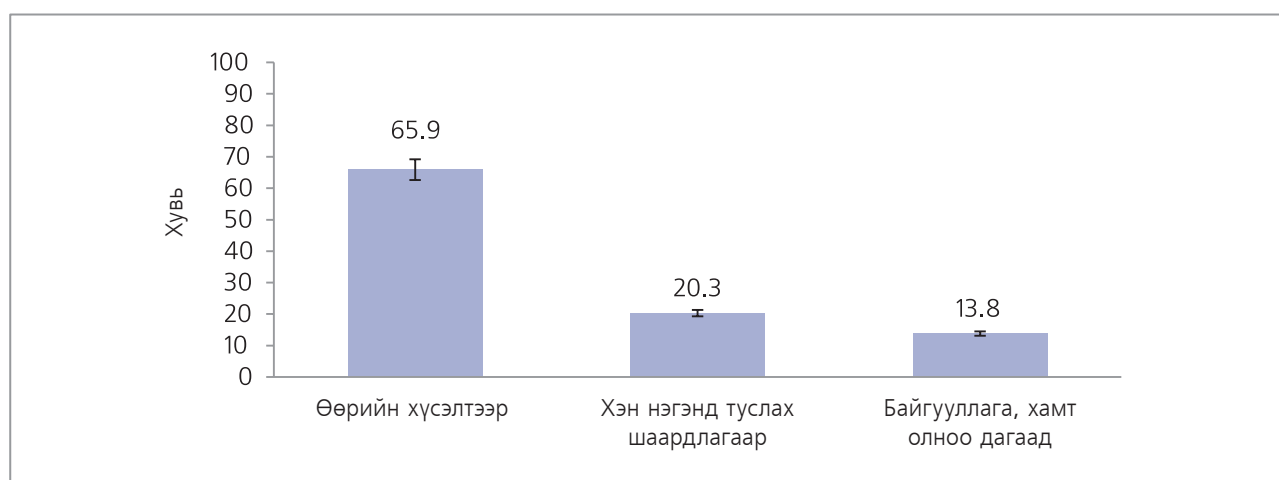
Ярилцлагад хамрагдсан цусаа өгч байсан хүмүүс анх цусаа өгөөд сайхан сэтгэгдэл төрсөн талаараа ярьж байлаа.

Шигтгээ 4.1. Цусаа өгсөн анхны сэтгэгдэл

Анх цусаа өгөөд байж байтал утсанд мессеж ирсэн. Тэнд нь таны өгсөн цусыг Эх нялхсын эмнэлэгт хэвтэж байгаа хүүхдэд хэрэглэлээ. Хүүхдийн амь аварсанд баярлалаа гээд л мессеж ирэхэд өдөржингөө үнэхээр их баяртай байсан.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Цусаа бэлэглэсэн хүмүүсийн 65.9 хувь (95%CI: 56.9-74.0) нь өөрийн хүсэлтээр, 20.3 хувь (95%CI: 13.8-27.6) нь хэн нэгэнд туслах шаардлага гарсны улмаас цусаа бэлэглэх үйлсэд нэгдсэн байна (Зураг 26).

Зураг 26. Цусаа бэлэглэх нөлөөлөл, цусаа бэлэглэж байсан оролцогчдын хувиар

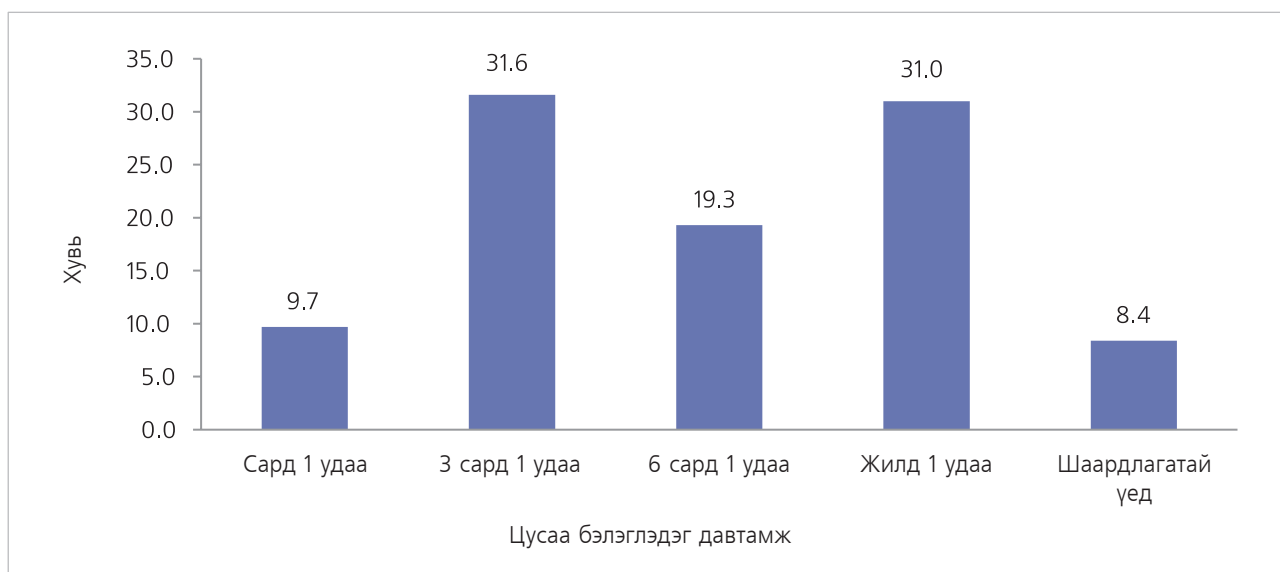
Судалгаанд оролцогчдын 13.8 хувь (95%CI: 8.1-20.3) нь байгууллага, хамт олноо дагаад цусаа бэлэглэсэн байлаа.

Цусны донор хүмүүсийн дийлэнх нь УБ хотын харьяат, эмэгтэй, 18-35 насны, бүрэн дунд боловсролтой, гэр бүлтэй хүмүүс байна (Хүснэгт 24).

Хүснэгт 24. Судалгаанд хамрагдсан сайн дурын авлагагүй цусны доноруудын ерөнхий үзүүлэлт

№	Цусны донор хүн амын ерөнхий үзүүлэлт	Тоо	%	95%CI
Харьяалал				
5.1	УБ хот	89	53.6	45.8-61.6
	Аймгийн төв	67	40.4	33.1-47.7
	Сум	10	6.0	2.6-10.1
Хүйс				
5.2	Эрэгтэй	67	40.4	33.1-47.9
	Эмэгтэй	99	59.6	52.1-66.9
Насны бүлгээр				
5.3	18-25 нас	56	33.7	26.7-41.4
	26-35 нас	44	26.5	19.8-32.7
	36-45 нас	39	23.5	17.3-30.5
	46-аас дээш нас	27	16.3	10.7-21.8
Боловсролын түвшин				
5.4	Боловсролгүй	1	0.6	0.0-2.0
	Бага	1	0.6	0.0-2.1
	Бүрэн бус дунд	14	8.4	4.1-12.9
	Бүрэн дунд	48	28.9	22.1-35.9
	Техник мэргэжлийн	20	12.0	7.3-16.9
	Дээд	76	45.8	38.2-53.4
	Магистр, дотор	6	3.6	1.2-6.5
Гэр бүлийн байдал				
5.5	Гэрлээгүй	55	33.1	26.4-40.9
	Гэрлэсэн	93	56.0	48.7-63.6
	Хамтран амьдрагчтай	9	5.4	2.0-9.0
	Тусдаа амьдардаг	7	4.2	1.4-7.5
	Салсан/бэлэвсэн	2	1.2	0.0-3.2
	Нийт	166	100.0	

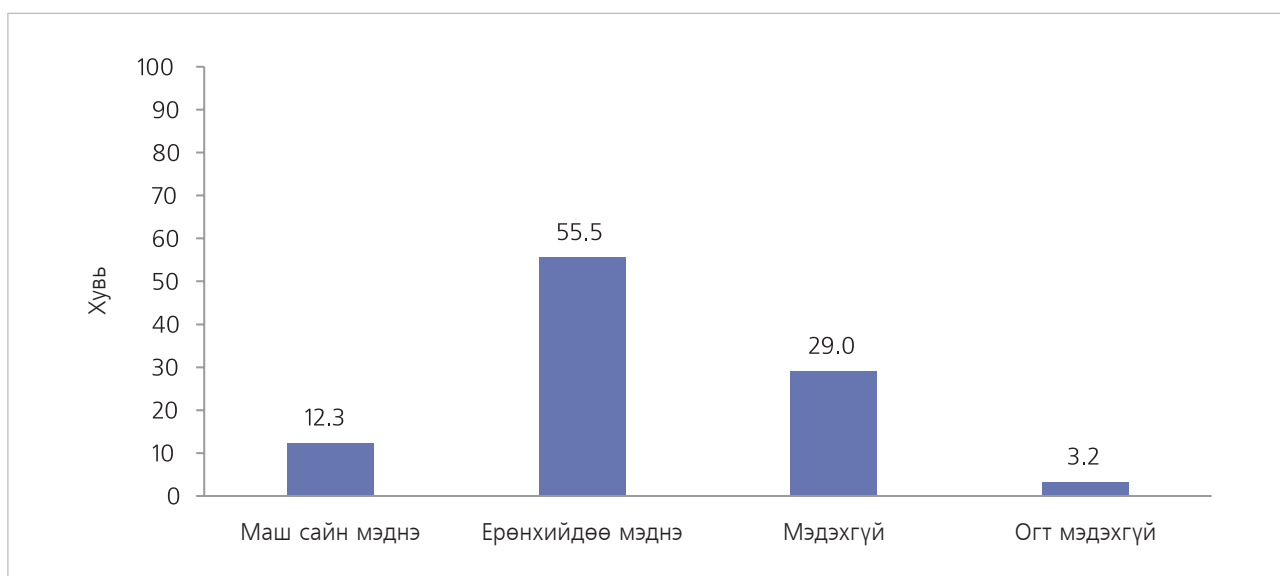
Эдгээр хүмүүсийн 31.6 хувь (95%CI: 23.9-39.4) нь гурван сард нэг удаа цусаа бэлэглэдэг донор байв (Зураг 28).

Зураг 27. Судалгаанд хамрагдсан цусны донор хүмүүсийн цусаа бэлэглэдэг давтамж

Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн 52.3 хувь (95%CI 44.5-61.3) нь цусаа бэлэглэх бүрдээ шинжилгээ өгдөг, 21.3 хувь (95%CI: 14.8-27.7) нь заримдаа л шинжилгээ өгдөг гэжээ. Цусны донор хүмүүсийн 25.8 хувь (95%CI: 19.4-32.9) нь өөрийн ойр дотны хэн нэгэн хүнийг цусны донор болгосон байна.

Судалгаанд хамрагдсан цусны доноруудын 55.5 хувь (95%CI: 47.7-63.2) нь цусаа бэлэглэж болохгүй бүх тохиолдлын талаар мэднэ хэмээн хариулсан (Зураг 29).

Зураг 28. Цусаа бэлэглэж болохгүй тохиолдлыг мэдэх судалгаанд хамрагдсан цусны донорын хувь

Цусны доноруудын цусаа бэлэглэх болсон шалтгааныг зураг 29-өөр харуулъя.

Зураг 29. Цусны доноруудын цусаа бэлэглэх болсон хамгийн гол шалтгаан, судалгаанд хамрагдсан хүн амын хувиар

Цусны доноруудын цусаа бэлэглэх болсон хамгийн том шалтгаанаа оролцогчдын дийлэнх (58.7%, 95%CI: 51.6-66.5) нь сайн үйл хийж байгаа хэмээжээ (Зураг 30).

Цусны доноруудын хувьд бахархмаар сайхан санагддаг гэж ярьцгаасан ч төрөөс цусны доноруудын амьдрал, нийгмийн хувьд дэмжлэг үзүүлж байхыг хүссэн.

Шигтгээ 4.2. Цусны доноруудын санал

Цусаа сайн дураараа өгч байгаа тул ямар нэгэн хүндрэл байдаггүй. Цайгаа уугаад л сууж байдаг. Салбарынхан баярлалаа, талархалаа гэдэг үгийг харамгүй хэлдэг дээ. Эдийн засгийн байдалтай холбоотой сүүлийн жилд хоол унд сайн идэх, тухайн өдрөө сайн амрах ёстой. Гэтэл тийм юм огт алга байна. Одоо 3000 төгрөг өгдөг л дөө. Авах ёсгүй ч гэсэн бидний биеийг бодож байгаа болохоор авдаг. Харин 3000 төгрөгний оронд сайхан халуун хоол цай өгчихдөг бол гэж боддог шүү.

(Бүлгийн ярилцлагаас)

Бүлгийн дүгнэлт (Хүн амын дадал)

Судалгаанд оролцогчдын 23.1 хувь хэзээ нэгэн цагт, 1-2 удаа цусаа бэлэглэсэн байлаа. Цусаа бэлэглэсэн хүн амын дийлэнх нь өөрийн хүсэлтээр, хэн нэгэнд туслах шаардлага гарсны улмаас цусаа бэлэглэх үйлсэд нэгдсэн байна.

**СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН ХҮН АМЫН
МЭДЭЭЛЭЛ АВДАГ ЭХ СУРВАЛЖ**

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдээлэл авдаг эх сурвалж

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын хамгийн их ашигладаг мэдээллийн хэрэгсэл нь телевиз (40.6%) байна (Хүснэгт 25).

Хүснэгт 25. Мэдээлэл гол төлөв авдаг хэрэгслэл, насны бүлгээр

Ашигладаг мэдээллийн хэрэгслийн төрөл	Насны бүлэг								Нийт	
	18-25		26-35		36-45		46 дээш			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Алийг ч ашигладаггүй	25	1.1	21	1.2	171	11.5	32	2.6	95	1.4
Интернет	419	19.6	374	21.4	212	14.3	85	7.0	1090	16.6
Вебсайт	419	19.6	374	21.4	212	14.3	85	7.0	1090	16.6
Олон нийтийн сүлжээ	634	29.7	42	2.6	215	14.5	82	6.8	1009	15.3
Телевиз	498	23.4	760	43.5	687	46.3	723	60.1	2668	40.6
Мэдээллийн хуудас	4	0.1	7	0.4	2	0.1	13	1.0	26	0.3
Бүх төрлийн эх сурвалж	57	2.6	35	2.0	14	0.9	12	0.9	118	1.7
Радио	20	0.09	4	0.2	0	0	5	0.4	11	0.1
Сонин хэвлэл	70	3.2	129	7.3	123	8.2	165	13.7	487	7.4
Нийт	2128		1746		1482		1202		6558*	

*Хариултын давхардсан тоогоор

Оролцогчдын насны бүлэг нэмэгдэхэд телевизээр (81.8%-87.2%) мэдээлэл авдаг дадал илүү байхад залуучуудын дийлэнх (65.0%-82.6%) нь олон нийтийн сүлжээ, интернетээс мэдээллээ авдаг байв. Энэ нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн хэрэглэгчийн судалгааны дүнтэй дүйж байна¹.

Түүнчлэн зөвхөн нэг төрлийн мэдээллийн хэрэгслээс мэдээллээ авдаг оролцогчдын хувь бага бөгөөд гол төлөв телевиз болон олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл тэр дундаа www.facebook.com-ийг өргөн ашигладаг байна (Хүснэгт 25).

Хүснэгт 26-аар судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл авдаг эх сурвалжийг байршлаар харьцуулав. Мэдээллийн хэрэгслийн хувьд хот хөдөөд төдий л ялгаатай байдал ажиглагдсангүй. Улаанбаатар хотоос оролцогчдын (58.2%) интернетээс мэдээлэл авах байдал орон нутгийн (50.6%, 54.5%) хүн амаас илүү байна.

¹ Хэвлэл мэдээллийн хэрэглэгчдийн судалгаа, Хэвлэлийн хүрээлэн, 2014

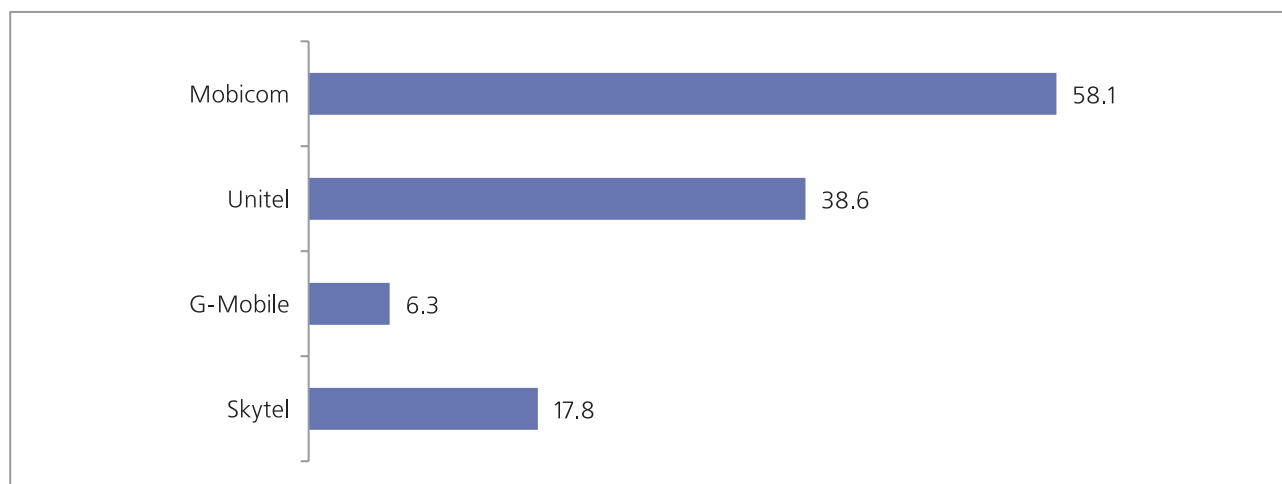

Хүснэгт 26. Судалгаанд хамрагдсан хүн амын мэдээлэл авдаг хэрэгсэл, орон нутгийн харьяаллаар

Мэдээллийн хэрэгслийн төрөл	Харьяалал						Нийт	
	УБ хот		Аймгийн төв		Сум			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Алийг ч ашигладаггүй	69	1.6	23	0.9	3	1.0	95	1.3
Интернет	714	0.1	329	13.6	47	16.3	1089	15.7
Олон нийтийн сүлжээ(facebook)	831	19.7	474	19.6	52	18.0	1357	19.6
Телевиз	694	16.4	552	22.9	47	16.3	1293	18.7
Радио	4	0.1	7	0.2	-	-	11	0.1
Сонин хэвлэл	256	6.1	184	7.6	37	12.8	477	6.9
Мэдээллийн хуудас	22	0.5	4	0.1	-	-	26	0.3
Бүх төрлийн мэдээллийн эх сурвалж	81	1.9	34	1.4	3	1.0	118	1.7
Вебсайтууд	714	16.9	329	13.6	47	16.3	1089	15.7
Нийт	4216		2410		288		6912*	

*Хариултын давхардсан тоогоор

Мэдээлэл хүргэхэд сүүлийн үед олонтоо хэрэглэж буй арга нь гар утасны мессежээр мэдээлэл хүргэх нь түгээмэл болсон. Иймд оролцогчдын үүрэн холбооны төрлийг тодруулсан (Зураг 30).

Зураг 30. Хэрэглэгчдийн сонгон хэрэглэдэг үүрэн телефоны төрөл, давхардсан хувиар

Хүн амын дийлэнх нь Мобиком, Юнителийн үүрэн холбооны хэрэглэгч байна (Зураг 30).

Хэрэглэгчийн гар утсанд мессежээр мэдээлэл түгээхэд оролцогчдын 74.3 хувь нь "тийм" хэмээн хариулсан (Хүснэгт 27).

Хүснэгт 27. Утсанд ирсэн мессежийг уншдаг эсэх, насны бүлгээр

Насны бүлэг	Утсанд ирсэн мессежийг уншдаг эсэх						Нийт	
	Тийм		Хааяа		Үгүй		тоо	%
	тоо	%	тоо	%	тоо	%		
18-25 нас	926	32.4	151	21.8	24	8.1	1101	28.6
26-35 нас	853	29.8	175	25.2	22	7.4	1050	27.3
36-45 нас	639	22.3	164	23.6	53	17.9	856	22.2
46 дээш нас	443	15.5	204	29.4	197	66.6	844	21.9
Нийт	2861	74.3	694	18.0	296	7.7	3851	

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын насны бүлэг нэмэгдэхэд утсаар ирсэн мессежийг уншдаггүй байна (46-аас дээш насны хүн амын 66.6%). Харин залуучуудын олонх нь утсаар ирсэн мессежийг уншдаг болохыг хүснэгтээс харж болно (Хүснэгт 27).

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийн эх сурвалж, хэрэгцээ

Судалгаанд оролцогчдын цус бэлэглэх үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл авсан байдал, мэдээлэл хүн амд хүрсэн эсэхийг насны бүлгээр хүснэгт 28-аар харуулав.

Хүснэгт 28. Цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл, насны бүлгээр

Үзүүлэлт	Насны бүлэг								Нийт	
	18-25		26-35		36-45		46 дээш		тоо	%
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%		
Цус бэлэглэх үйл ажиллагааны талаар сонсож байсан эсэх, $\chi^2=48.76$, $p=0.00001$										
Тийм	579	52.6	676	64.4	538	62.9	559	66.2	2352	61.1
Үгүй	522	47.4	374	35.6	318	37.1	285	33.8	1499	38.9
Нийт	1101	28.6	1050	27.3	856	22.2	844	21.9	3851	100.0
Энэхүү мэдээллийг сонсоод төрсөн сэтгэгдэл, $\chi^2=13.69$, $p=0.03$										
Би цусны донор	38	6.3	25	3.9	28	5.3	21	4.0	112	4.9
Юу ч бодож байгаагүй	342	56.7	330	50.9	289	54.6	302	57.4	1263	54.8
Цусаа бэлэглэх юмсан гэж бодсон	223	37.0	293	45.2	212	40.1	203	38.6	931	40.4
Нийт	603	26.1	648	28.1	529	22.9	526	22.8	2306	
Энэ талын мэдээллийг ямар сувгаар авсан эсэх										
Интернет	87	14.5	30	4.9	20	4.01	17	2.8	154	6.6
Олон нийтийн сүлжээ www.facebook.com	137	22.8	98	16.1	54	10.8	36	5.9	325	14
Телевиз	185	30.8	205	33.7	176	35.3	226	37.3	792	34.2
Сонин, хэвлэл	25	4.1	44	7.2	42	8.4	73	12	184	7.9
Хэн нэгэн хүнээс	19	3.1	9	1.4	6	1.2	2	0.3	36	1.5

Үзүүлэлт	Насны бүлэг								Нийт	
	18-25		26-35		36-45		46 дээш			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Эмч, эмнэлгийн ажилтнаас	68	11.3	64	10.5	49	9.8	70	11.5	251	10.8
Эрүүл мэндийн сургалтаас	3	0.5	16	2.6	1	0.2	0	0	20	0.8
Радио	67	11.1	118	19.4	125	25.1	146	24.1	456	19.7
Мэдээллийн хуудас	9	1.5	24	3.9	25	5.02	35	5.7	93	4
Нийт	600	2.5	608	26.3	498	21.5	605	26.2	2311*	

*Судалгаанд оролцогчдын хувиар

Оролцогчдын 61.1 хувь нь цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонссон гэжээ. Цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонссон байдал 26-аас дээш насныханд 18-25 насны оролцогчидтой харьцуулахад өндөр байна ($\chi^2=48.76$, $p=0.00001$).

Цус хандивлах үйл ажиллагааны сурталчилгааг сонсоод/хараад оролцогчдын 54.8 хувь нь цусаа бэлэглэх ямар ч сэдэл төрж байгаагүй гэжээ. Түүнчлэн цус хандивлах үйл ажиллагааг хараад цусаа бэлэглэх сонирхол төрсөн эерэг хандлага 26-45 насныханд илүү байна ($\chi^2=13.69$, $p=0.03$) (Хүснэгт 28).

Судалгаанд оролцогчдын цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг телевиз, радио (32.0%), олон нийтийн сүлжээ, интернет (24.7%), эмч, эмнэлгийн ажилтнаас (11.4%) авдаг байна (Хүснэгт 29).

Хүснэгт 29. Судалгаанд оролцогчдын цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл, мэдлэгийн түвшингээр, 2015 он

Үзүүлэлт	Мэдлэгийн түвшин						Нийт	
	Буруу мэдлэгтэй		1-3 асуулт зөв мэдэж байгаа		4-6 асуулт зөв мэдэж байгаа			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонссон байдал, $\chi^2=85.75$, $p=0.0000001$								
Тийм	715	47.7	1538	69.2	99	75.6	2352	61.1
Үгүй	783	52.3	684	30.8	32	24.4	1499	38.9
Нийт	1499	38.8	2222	57.7	131	3.4	3851	
Олны танил хүн цусаа бэлэглэхийг харж байсан $\chi^2=118.5$, $p=0.000001$								
Тийм	675	45.1	1373	61.8	96	73.3	2144	55.7
Үгүй	823	54.9	849	38.2	35	26.7	1707	44.3
Нийт	1499	38.8	2222	57.7	131	3.4	3851	
Энэхүү мэдээллийг сонсоод төрсөн сэтгэгдэл, $\chi^2=71.75$, $p=0.000001$								
Би цусны донор	17	2.3	75	5.2	20	19.4	112	4.9
Юу ч бодож байгаагүй	461	61.5	757	52.1	45	43.7	1263	54.8

Үзүүлэлт	Мэдлэгийн түвшин						Нийт	
	Буруу мэдлэгтэй		1-3 асуулт зөв мэдэж байгаа		4-6 асуулт зөв мэдэж байгаа			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Цусаа бэлэглэх юм сан гэж бодсон	271	36.2	622	42.8	38	36.9	931	40.4
Нийт	1499	38.8	2222	57.7	131	3.4	3851	

Мэдээлэл авсан эх сурвалж

Интернет	40	6.2	10	0.7	13	11.5	63	3
Олон нийтийн сүлжээ	90	13.9	218	16.3	17	15	325	15.5
Телевиз	223	34.6	503	37.6	36	31.8	762	36.4
Сонин хэвлэл	35	5.4	58	4.3	0	0	93	4.4
Хэн нэгнээс	10	15.5	26	1.9	0	0	36	1.7
Эмч, эмнэлгийн ажилтнаас	35	5.4	181	13.5	35	30.9	251	11.9
Эрүүл мэндийн сургалтаас	7	1	10	0.7	3	2.6	20	0.9
Мэдээллийн хуудас	35	5.4	52	3.8	0	0	87	4.1
Радио	168	26.1	279	20.8	9	7.9	456	21.7
Нийт	643	30.7	1337	63.8	113	5.4	2093*	

*Цус хандивлах талаар мэдээлэл авсан оролцогчдын хувиар

Цусны донорын талаар буруу мэдлэгтэй 10 хүний тав, нэгээс гурван асуултад зөв хариулсан 10 хүний долоо, 4-6 асуултанд зөв хариулсан 10 хүний найм нь цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонссон буюу үзсэн байна ($\chi^2=71.75$, $p=0.000001$).

Өнөөгийн цусны донорыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр зохион байгуулж буй үйл ажиллагааг судалгаанд оролцогчид хэрхэн хүлээн авч байгааг хүснэгт 30-аар харуулав.

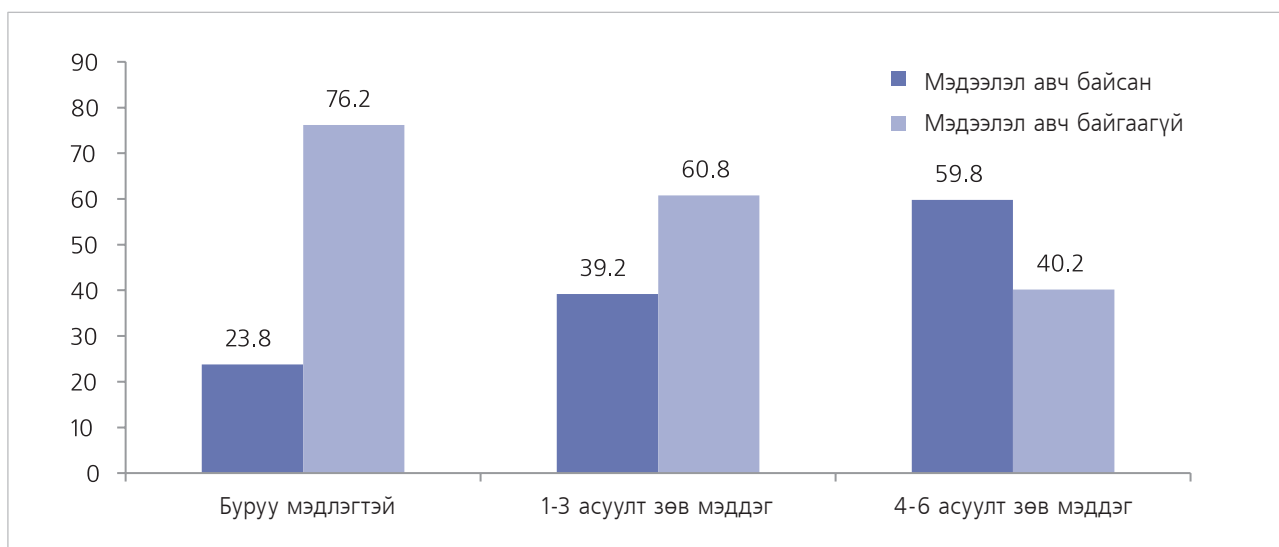
Хүснэгт 30. Цус хандивлах үйл ажиллагааг хараад төрсөн сэтгэгдэл, хувиар

Цус хандивлах үйл ажиллагааг хараад төрсөн сэтгэгдэл	Байнгын донор эсэх				Нийт	
	Донор		Донор биш			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Би цусны донор	112	67.5	-	-	112	4.9
Юу ч бодож байгаагүй	-	-	1263	59.0	1263	54.8
Цусаа бэлэглэх юмсан гэж бодсон	54	32.5	877	41.0	931	40.4
Нийт	166		2140		2306*	

*Цус хандивлах үйл ажиллагааг харсан хүний хувь

Судалгаанд хамрагдсан сайн дурын авлагагүй цусны доноруудын 32.5 хувь энэ төрлийн зохион байгуулагдаж буй үйл ажиллагааг хараад цусаа бэлэглэх хугацаагаа санадаг гэжээ. Харин цусны донор биш хүн амын 59.0 хувь нь тэдний зан үйл, хандлагыг өөрчлөх ямар ч мэдээлэл, сэдэл төрдөггүй болох нь "юу ч бодоогүй" хэмээх хариултаас харагдаж байна (Хүснэгт 30).

Судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл авсан байдлыг зураг 32-оос харж болно.

Зураг 31. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэгийн түвшин, өмнө нь мэдээлэл авч байсан эсэхээр, донор биш хүн ам, 2015 он

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар буруу мэдлэгтэй оролцогчдын 76.2 хувь нь мэдлэг авч байгаагүй байна. Харин 4-6 асуултад зөв хариулсан хүн амын 40.2 хувь нь л мэдээлэл авч байгаагүй гэжээ. Эндээс хүн амд нотолгоонд тулгуурласан үнэн зөв мэдээлэл өгөх нь мэдлэгийн түвшинг нэмэгдүүлэх сайн талтай байна (Зураг 31).

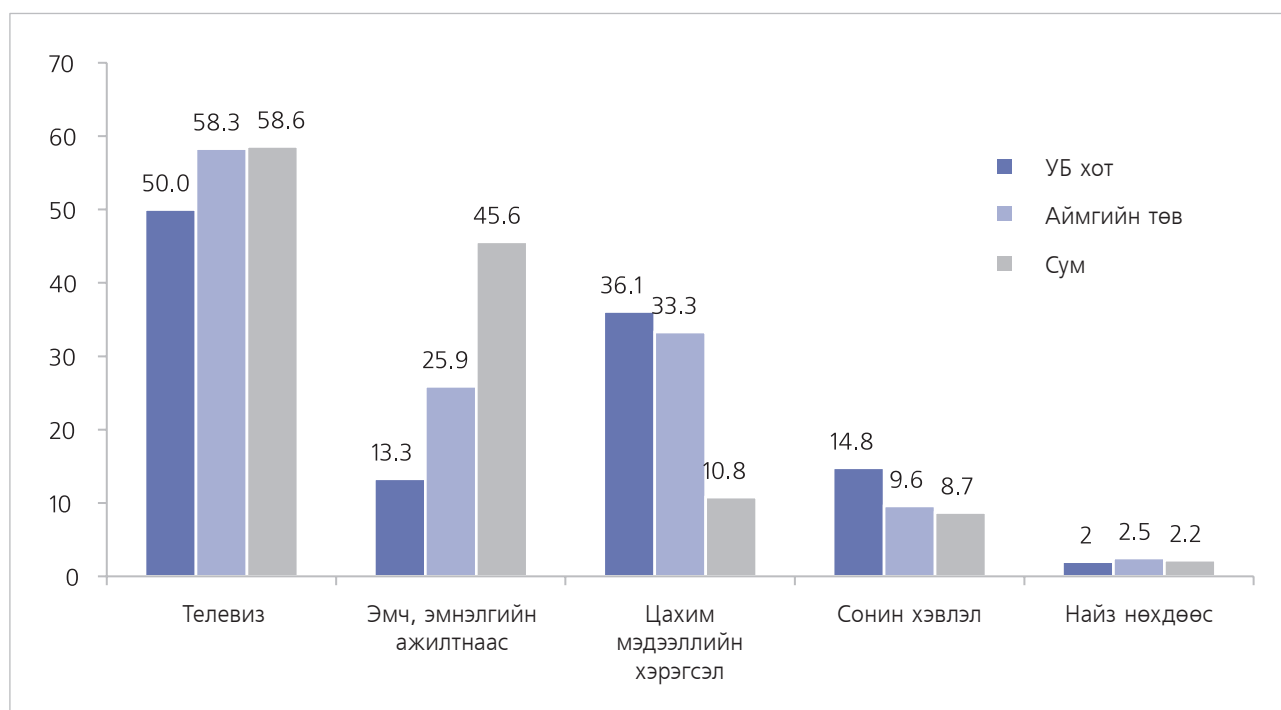
Нийт судалгаанд оролцогчдын 65.2 хувь нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх ямар нэгэн шинжлэх ухааны үндэстэй мэдээлэл авч байгаагүй байна (Хүснэгт 31).

Хүснэгт 31. Судалгаанд хамрагдсан оролцогчдын цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл авсан эсэх, байршлаар

Хүйс	Мэдээлэл авч байсан эсэх	Харьяалал						Нийт	
		УБ хот		Аймгийн төв		Сум		тоо	%
		тоо	%	тоо	%	тоо	%		
Эрэгтэй, $\chi^2=29.31,$ $p=0.00001$	Мэдээлэл авч байсан	392	39.2	181	26.8	25	43.1	598	34.5
	Цусны донорын талаар мэдээлэл авч байгаагүй	608	60.8	494	73.2	33	56.9	1135	65.5
	Нийт	1000	57.7	675	38.9	58	13.4	1733	
Эмэгтэй, $\chi^2=44.45,$ $p=0.00001$	Мэдээлэл авч байсан	527	40.4	184	25.8	30	29.4	741	35.0
	Цусны донорын талаар мэдээлэл авч байгаагүй	777	59.6	528	74.2	72	70.6	1377	65.0
	Нийт	1304	61.6	712	33.6	102	4.8	2118	
Нийт , $\chi^2=70.32,$ $p=0.00001$	Мэдээлэл авч байсан	919	39.9	365	26.3	55	34.4	1339	34.8
	Цусны донорын талаар мэдээлэл авч байгаагүй	1385	60.1	1022	73.7	105	65.6	2512	65.2
	Нийт	2304	59.8	1387	36.0	160	4.2	3851	

Цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар хүн амын мэдээлэл авсан эсэхийг тэдний оршин суугаа газар болон хүйсээр харьцуулан авч үзэхэд суманд оршин суудаг эрчүүд (43.1%) ($\chi^2=29.31$, $p=0.00001$), Улаанбаатар хотын эмэгтэйчүүд (40.4%) ($\chi^2=44.45$, $p=0.00001$) энэ талын мэдээллийг авсан байдал бусдаас илүү байна. Судалгаанд хамрагдсан аймгийн төвд оршин суудаг хүн амын цусны донорын талаарх мэдээлэл авсан байдал хамгийн бага хувьтай(73.7%) ($\chi^2=70.32$, $p=0.00001$) байна. Энэ нь цусны донорын талаарх хүн амд мэдээлэл олгох үйл ажиллагааг үндэсний түвшинд бус нийслэлийн хэмжээнд түлхүү хийж байгааг харуулж болох юм.

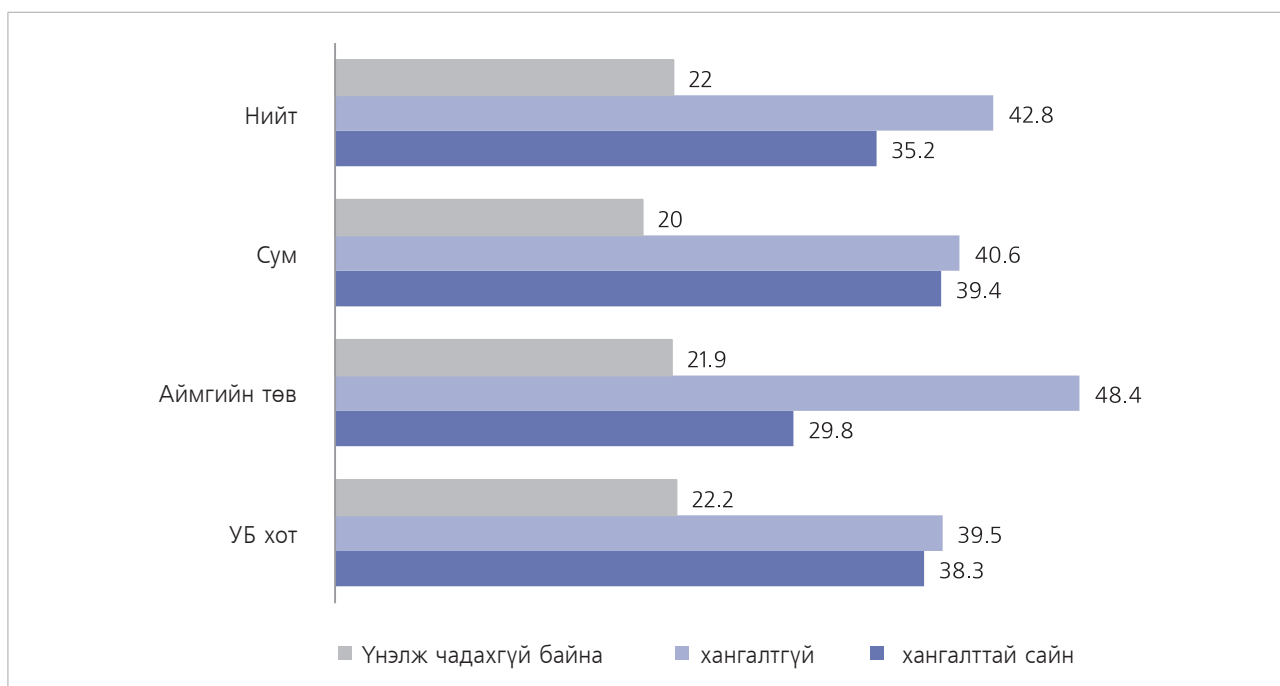
Судалгаанд хамрагдсан донор биш хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авсан эх сурвалжийг оршин суудаг газраар харуулав (Зураг 32).

Зураг 32. Донор биш хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл авсан суваг, оршин суугаа газар, хувиар, 2015 он

Байршлаас хамаарахгүй хүн амын талаас илүү хувь нь телевизээс мэдээлэл авдаг байна. Эмч эмнэлгийн ажилтнаас мэдээлэл авах байдал сумын хүн амд илүү байгаа бол цахимаар авах байдал хамгийн бага хувьтай байна.

Цусны донорын талаар зохион байгуулж буй өнөөгийн үйл ажиллагаанд судалгаанд оролцогчдоос дараах үнэлгээг өгсөн байна (Зураг 33).

Зураг 33. Донор биш хүн амын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажилд өгсөн үнэлгээ, оршин суугаа газраар, 2015 он

Цусны донор биш хүн амын 64.8 хувь нь өнөөгийн мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажлыг “туйлын хангалтгүй”, эсвэл ямар нэгэн “үнэлгээ өгөх боломжгүй” хэмээн үнэлжээ. Улаанбаатар хотын хүн амын 38.3 хувь, сумын төвийн хүн амын 39.4 хувь нь энэ талын үйл ажиллагааг хангалттай гэж үнэлсэн бол аймгийн төвийн хүн ам дээрх газар оршин суугчдаас 10 гаруй хувиар доогуур үнэлгээ өгчээ ($\chi^2=70.32$, $p=0.00001$) (Зураг 34).

Харин сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааны талаарх хүн амын хандлагыг хүйсээр авч үзье (Хүснэгт 32).

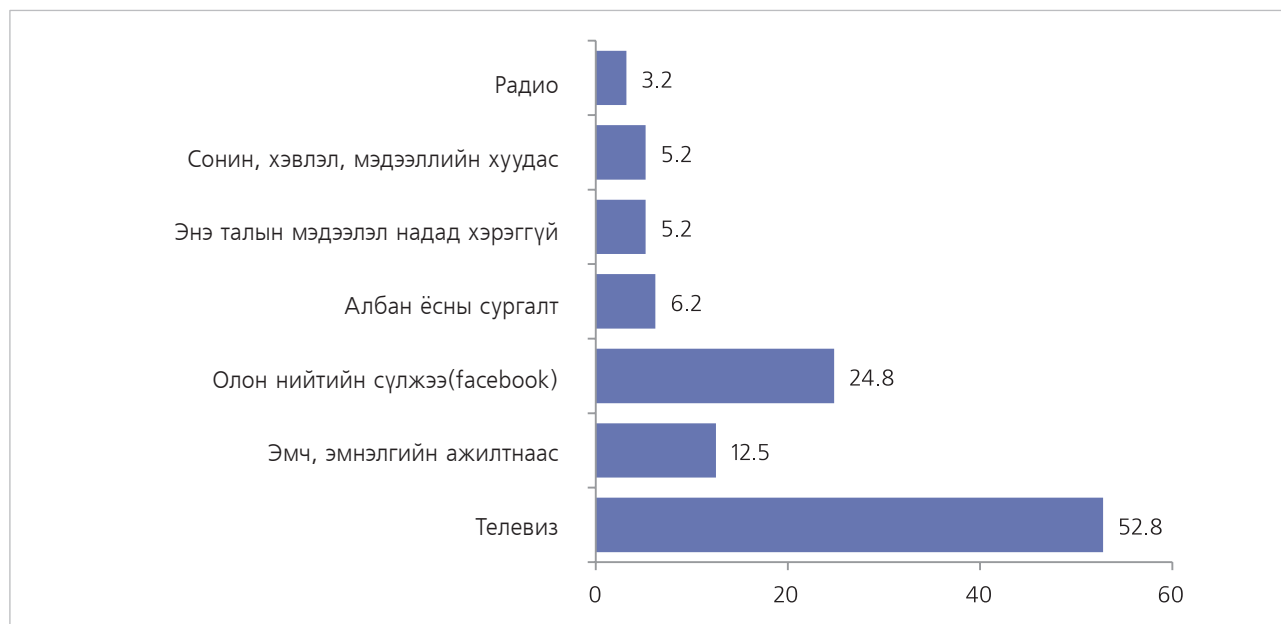
Хүснэгт 32. Цус хандивлах үйл ажиллагааг үнэлсэн байдал, хүйсээр

Үнэлгээ	Хүйс				Нийт	
	Эрэгтэй		Эмэгтэй		тоо	%
	тоо	%	тоо	%		
Маш сайн	96	5.5	117	5.5	213	5.5
Сайн	516	29.8	627	29.6	1143	29.7
Хангалтгүй	595	34.3	730	34.5	1325	34.4
Маш хангалтгүй	162	9.3	160	7.6	322	8.4
Үнэлж чадахгүй байна	364	21.0	484	22.9	848	22.0
Нийт	1733		2118		3851	

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын гуравны нэг (34.4%) нь хүйсээс үл хамааран цус хандивлах чиглэлээр явуулж буй үйл ажиллагааг “хангалтгүй” хэмээн үнэлсэн.

Оролцогчдын мэдээлэл авахыг хүсч буй мэдээллийн суваг

Судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалжийг зураг 34–өөр үзүүлэв.

Зураг 34. Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, хувиар

Судалгаанд хамрагдсан нийт хоёр хүний нэг нь телевиз, дөрвөн хүний нэг нь олон нийтийн сүлжээгээр (www.facebook.com) мэдээлэл авах хүсэлтэй байна. Зөвхөн 5.2 хувь нь энэ талын мэдээлэл авах хүсэлгүй гэжээ (Зураг 34).

Мэдээллийн хэрэгцээг насны бүлгээр авч үзвэл залуучууд илүү цахим мэдээллийн хэрэгсэл, бусад нь телевизээр тус тус мэдээлэл авахыг хүсч байна (Хүснэгт 33).

Хүснэгт 33. Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, насны бүлгээр

Мэдээллийн эх сурвалж	Насны бүлэг								Нийт	
	18–25		26–35		36–45		46 дээш			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Олон нийтийн сүлжээ (facebook)	349	21.0	296	15.7	179	11.6	131	8.8	955	18.9
Телевиз	474	28.2	562	31.4	488	42.3	513	49.3	2037	40.4
Радио	61	5.5	21	2.0	25	2.9	18	2.1	125	2.4
Сонин, хэвлэл, мэдээллийн хуудас	54	4.9	45	4.3	58	6.8	42	5.0	199	3.9
Эмч, эмнэлгийн ажилтнаас	185	12.7	231	12.4	145	11.6	714	13.4	1275	25.3
Энэ талын мэдээлэл надад хэрэггүй	75	6.8	44	4.2	42	4.9	40	4.7	201	3.9
Албан ёсны сургалт	66	6.0	83	7.9	45	5.3	44	5.2	238	4.7
Нийт	1264		1282		982		1502		5030	

Мэдээлэл “огт хэрэггүй” гэж хариулсан оролцогчдын дийлэнх нь Улаанбаатар хотынхон байна (Хүснэгт 34).

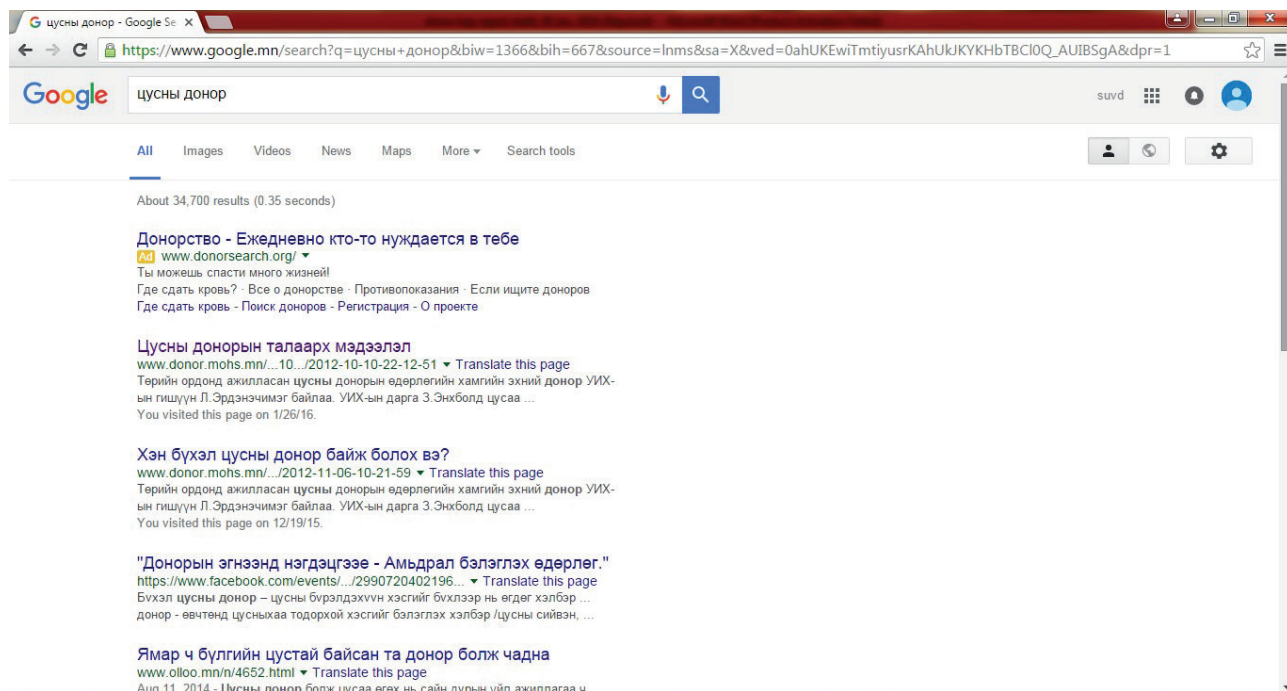
Хүснэгт 34. Мэдээлэл авахыг хүсч буй эх сурвалж, оршин сууж буй харьяалалаар

Мэдээллийн эх сурвалж	Харьяалал						Нийт	
	УБ хот		Аймгийн төв		Сум			
	тоо	%	тоо	%	тоо	%	тоо	%
Олон нийтийн сүлжээ (facebook)	675	25.2	254	15.8	26	13.5	955	21.3
Телевиз	1102	41.2	831	51.8	104	54.1	2037	45.5
Радио	93	3.4	30	1.8	2	1	125	2.7
Сонин, хэвлэл, мэдээллийн хуудас	151	5.6	46	2.8	2	1	199	4.4
Эмч, эмнэлгийн ажилтнаас	352	13.1	321	20	41	21.3	714	15.9
Энэ талын мэдээлэл надад хэрэггүй	133	4.9	65	4	3	1.5	201	4.4
Албан ёсны сургалт	167	6.2	57	3.5	14	7.2	238	5.3
Нийт	2673		1604		192		4469	

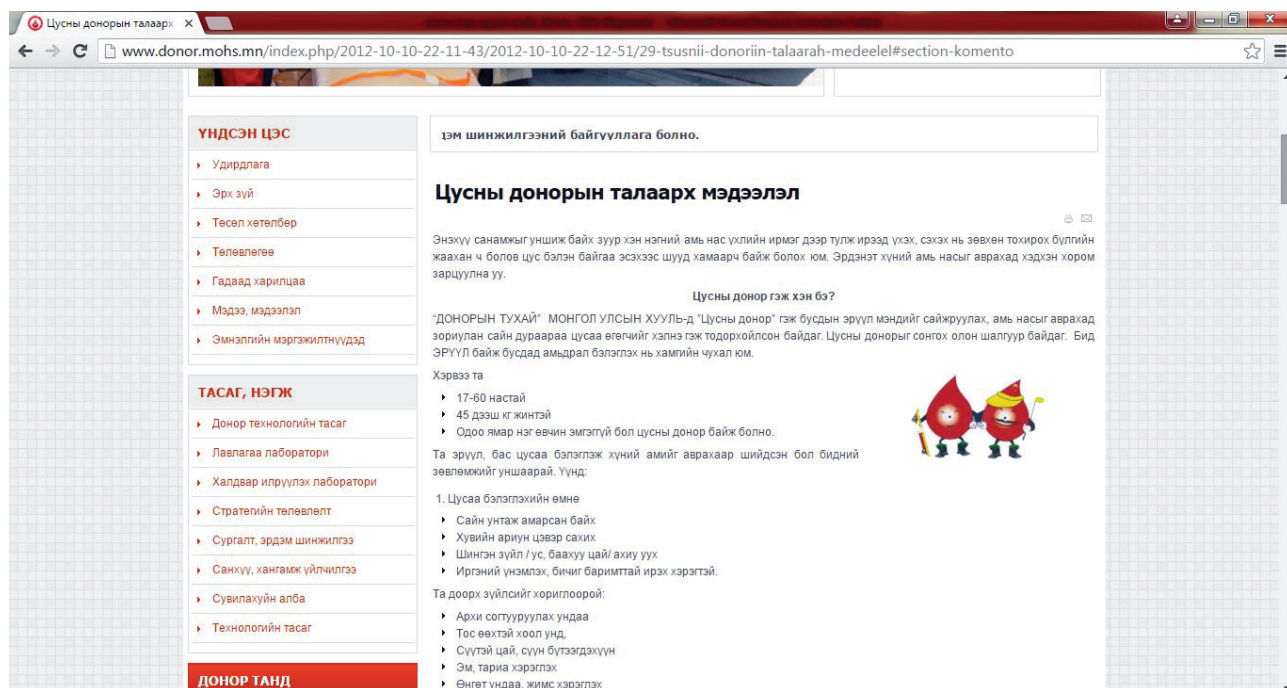
Эмч, эмнэлгийн ажилчдаас мэдээлэл авахыг хүсч байгаа оролцогчдын хувь аймгийн төв, сумын оролцогчдын дунд хотоос өндөр байв (Хүснэгт 34).

Түлхүүр үгээр мэдээлэл хайсан үр дүн

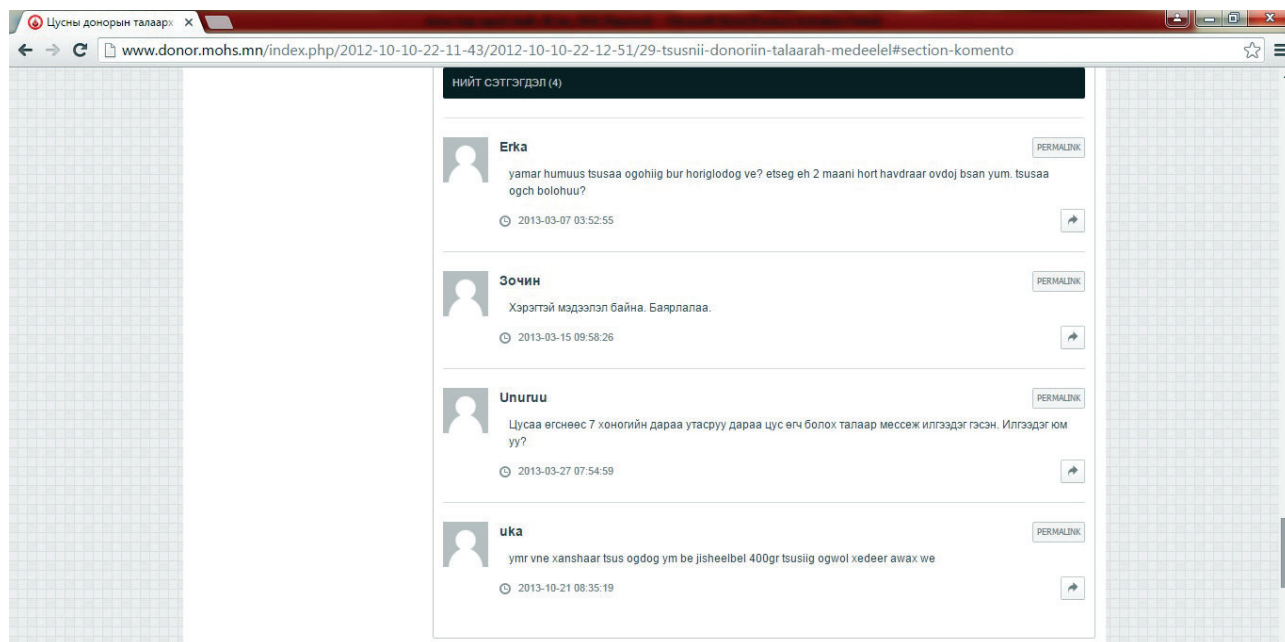
Интернэтээс “цусны донор” гэдэг түлхүүр үгээр мэдээлэл хайхад ойролцоогоор 34,700 үр дүн гарч ирж байгаа ч дийлэнх нь мэдээ (цусаа бэлэглэлээ, цусны донорын тоо нэмэгдлээ г.м), ярилцлага, дэлхийн цусны донорын өдрийг тэмдэглэсэн талаарх мэдээлэл байна.

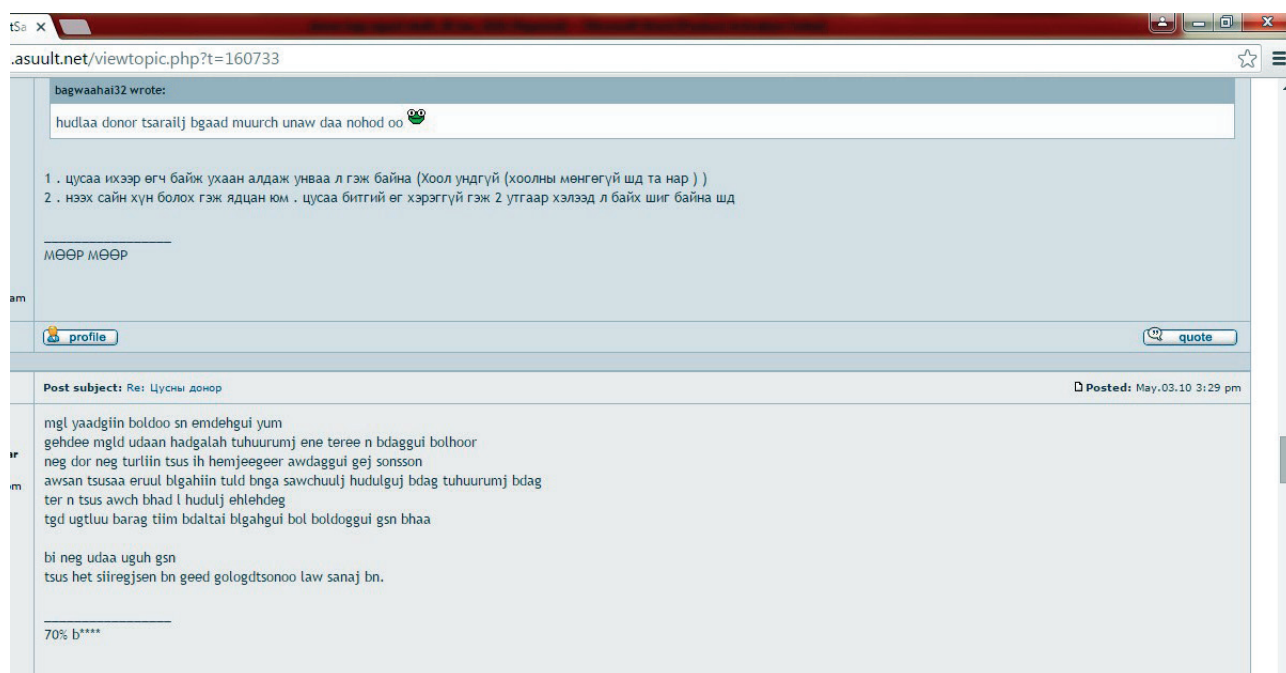
Хүн амд зориулсан мэдээлэл багтаасан “Цусны донорын талаарх мэдээлэл” хэмээсэн хуудас ЦССҮТ 2012 онд оруулсан байна. Тухайн мэдээллээс 4 хүн асуулт асуусан ч өнөөг хүртэл хариулт өгөөгүй байна. Энэ нь мэдээлэл оруулаад эргэх холбоогүй байгаа дутагдлыг харуулж байна.

Эх сурвалж: <http://www.donor.mohs.mn/index.php/2012-10-10-22-11-43/2012-10-10-22-12-51/29-tsunii-donoriin-talaarah-medeelel#section-komento>

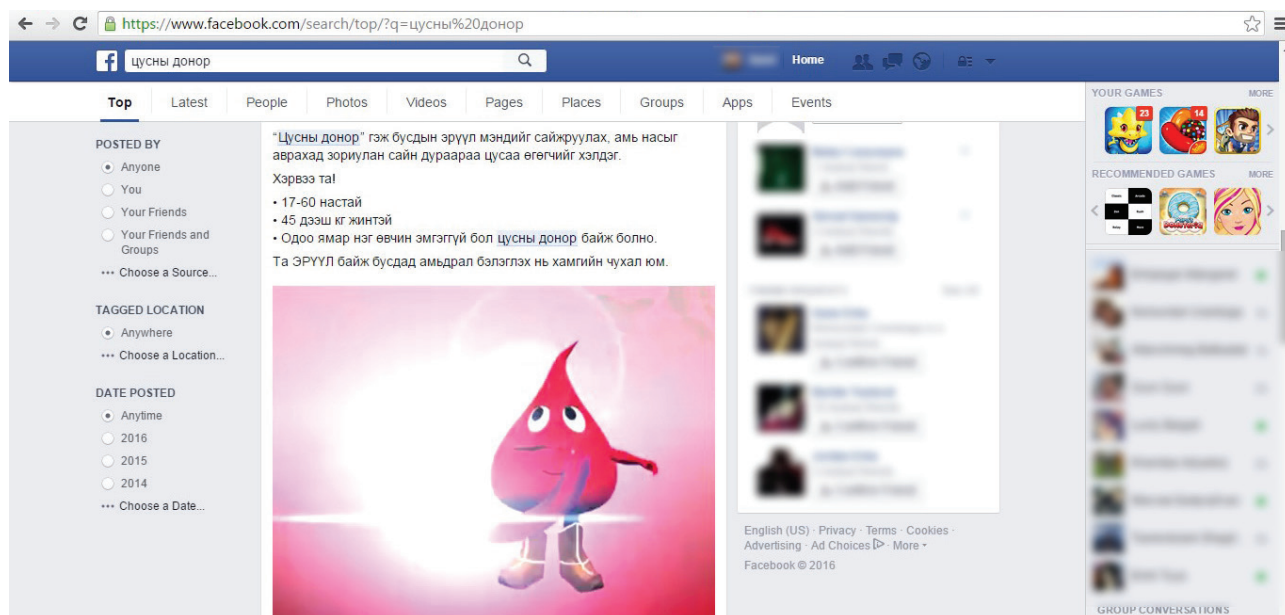

2010 оны 4 дүгээр сарын 6-ны өдөр Цусны донор-#AsuultSambar:-Асуулт Самбар-Asuult.net нэртэй <http://forum.asuult.net/viewtopic.php?t=160733> цахим хуудас байгаа ч тухайн үедээ бие биедээ маш буруу мэдээлэл өгч байжээ.

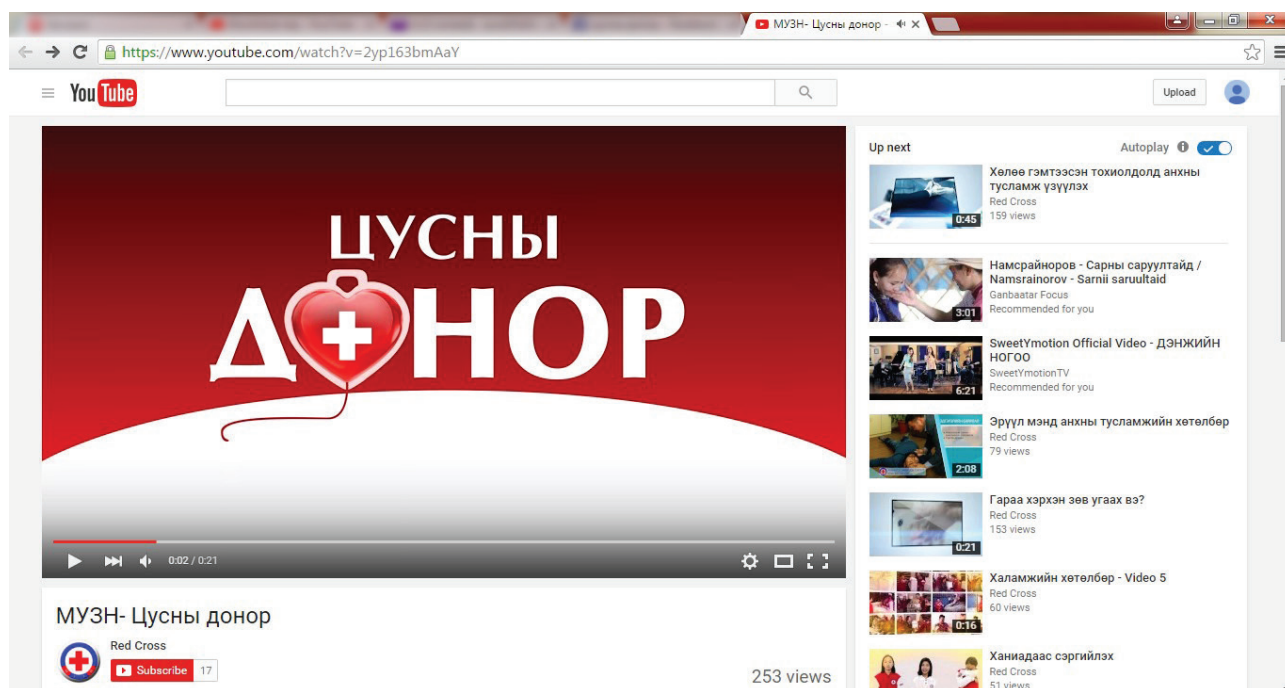
Эх сурвалж: <http://forum.asuult.net/viewtopic.php?t=160733>

Facebook хуудсаар Та донор байж болно нэртэй видео бичлэг оруулсан байна. Энэхүү бичлэгийг 2015 оны 1 дүгээр сард оруулсан бөгөөд нэг жилийн дараа 197 хүн үзэж 16 лайк авсан байна.

Эх сурвалж: <https://www.facebook.com/search/top/?q=%D1%86%D1%83%D1%81%D0%BD%D1%8B%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80>

2014 оны 11 сарын 24-ний өдөр МУЗН-ээс <https://www.youtube.com/watch?v=2yp163bmAaY> хуудсанд цусны донорын талаарх видео бичлэг оруулжээ. Энэхүү бичлэгийг цахим хуудсанд тавигдсанаас хойш 14 сарын дараа 253 хүн үзсэн байна.

Эх сурвалж: <https://www.youtube.com/watch?v=2yp163bmAaY>

Олон нийтийн сүлжээ болох “Амьдрал бэлэглэе” 10000 орчим дагагчтай фейсбүүкийн хуудас ажиллаж байна.

Эх сурвалж: <https://www.facebook.com/GiveBloodMongolia/?fref=ts>

“Амьдрал бэлэглэе” хуудсанд тогтмол мэдээлэл тавигдсан байгаа ч хэрэглэгчидтэй харилцаа тогтоох (like, comment, share) нь хангалттай бус байгаа нь харагдлаа. Мөн цахим хайлтын орчинд цусны донор нэрээр мэдээлэл хайхад энэхүү хуудас гарч ирэхгүй байна.

Бүлгийн дүгнэлт (Мэдээллийн эх сурвалж)

Ерөнхий мэдээлэл авдаг эх сурвалж

- Судалгаанд хамрагдсан хүн амын дийлэнх нь олон эх сурвалжаас мэдээлэл авдаг бөгөөд хамгийн их ашигладаг мэдээллийн хэрэгсэл нь телевиз болон олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл тэр дундаа <http://www.facebook.com>-ийг өргөн ашиглаж байна.
- Мэдээлэл авдаг эх сурвалж нь хот, хөдөөд төдийлөн ялгаатай байдал ажиглагдсангүй.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийн эх сурвалж, хэрэгцээ

- Оролцогчдын дийлэнх нь цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонсож байсан ч тэдэнд тохирсон мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааг авч байгаагүй хэмээсэн. Хүн амын дийлэнх нь энэ талын мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажилд “хангалтгүй” үнэлгээ өгсөн.
- Судалгаанд оролцогчид цус хандивлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг гол төлөв телевиз, радио, олон нийтийн сүлжээ, интернет, эмч, эмнэлгийн ажилтнуудаас тус тус авсан байна. Зарим нэгэн мэдээллийн эх сурвалж тухайлбал эмч, эмнэлгийн ажилтнаас мэдээлэл авсан хүмүүсийн эзлэх хувь сумын төвийн оршин суугчдад илүү байсан.
- Судалгаанд хамрагдсан нийт 10 хүний 5 нь телевизээр, 3 нь нийгмийн сүлжээ (www.facebook.com, www.twitter.com), 2 нь эмч эмнэлгийн ажилтнаас мэдээлэл авах хүсэлтэй байгаагаа илэрхийлсэн байна.
- Мэргэжлийн болон холбогдох байгууллагын цахим хуудсанд сайн дуринавлагагүй цусны донорын талаар хангалттай мэдээлэл тавигдсан ч цахим хайлтын орчинд холбогдоогүй байна. Энэ нь хэрэглэгчид найдвартай цахим хуудаснаас цусны донорын талаар мэдээлэл авах боломжгүй байгааг харуулж байна.

ХЭЛЦЭМЖ

Монгол Улсын хэмжээнд цус, цусан бүтээгдэхүүний хэрэгцээ шаардлага жилээс жилд нэмэгдсээр байгаа нь хүн амын өвчлөл, нас баралтын гол шалтгаан болсон эмгэгтэй шууд холбоотой юм. Тухайлбал, манай улсын хүн амын өвчлөл, нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан сүүлийн 10 жилд өөрчлөгдөж, хорт хавдар 2-р байрыг эзлэх болж, хорт хавдрын хожуу илрэлтийн хувь буурахгүй байгаагаас гадна, томоохон мэс засал болон туяа, химийн эмчилгээ хийлгэх өвчтөнүүдийн тоо тасралтгүй нэмэгдсээр байна. “Донорын тухай” Монгол Улсын хуульд “Цусны донор” гэж бусдын эрүүл мэндийг сайжруулах, амь насыг аврахад зориулан сайн дураараа цусаа өгөгчийг хэлнэ хэмээн тодорхойлсон байдаг. Тэгвэл энэ талаарх хүн амын мэдлэг, хандлагын түвшинг тодорхойлох, мөн нотолгоонд тулгуурласан зөвлөмж боловсруулан практикт ашиглах зайлшгүй шаардлагын улмаас энэхүү судалгааг хийлээ.

Судалгаанд нийт 3851 хүн ам хамрагдсан бөгөөд энэ нь Монгол Улсын насанд хүрсэн хүн амын нийгмийн үзүүлэлттэй ойролцоо төлөөлөл байлаа.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх хүн амын мэдлэг

Судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь авлагагүй цусны донорын талаар сонсож байсан гэжээ. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаар сонссон байдалд хүйс болон байршлын ялгаа ажиглагдсангүй. Бид мэдлэгийн түвшинг тогтоох 14 асуулт асууснаас бүрэн мэдэж байгаа оролцогч байсангүй. Нийт 14 асуултаас дээд тал нь 6 хариултыг оролцогчид зөв нэрлэсэн. Түүнчлэн оролцогчдын насны бүлэг, хүйсээс үл хамааран 40 орчим хувь нь буруу мэдлэгтэй, талаас илүү нь зөвхөн 1-3 асуултад зөв хариулсан байгаа нь энэ талын мэдлэг хангалтгүй байгааг харуулсан. Энэ байдал бусад Улс орнуудад хийгдсэн ижил төстэй судалгаанд хамрагдсан хүн амынмэдлэгийн түвшинтэй адил байна.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх буруу мэдлэг 18-25 насны залуучуудын дунд хамгийн өндөр байсан бөгөөд нас ахих тутам мэдлэгийн түвшин нэмэгдэх хандлага ажиглагдсан. Гэсэн хэдий ч насны бүлэг, боловсролын түвшин өндөр байхад цусаа өгөхгүй, эрсдэлтэй гэх хандлага хүн амын дунд давамгайлж байлаа.

Хүн амын дунд сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх буруу мэдлэг, түгээмэл байна. Тухайлбал хүний цус казак, монгол гэж ялгаатай, эрэгтэй хүн цусаа өгч болдоггүй, цусны донор болоход цусны бүлэг хамааралтай, 1-р бүлгийн цус сайн зэрэг буруу ойлголт байгааг бидний судалгаагаар тогтоосон. Иймд мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааг хүн амын дундах буруу ойлголтыг багасгах, зөв шинжлэх ухаанч мэдээллээр хангах мессеж бүхий кампанит ажил зохион байгуулах шаардлагатай хэмээн үзэж байна.

Сайн дурын авлагагүй цусны донорын тухай ойлголтод хандах хандлага

Энэхүү судалгаагаар хүн амын 58.6 хувь нь цусаа сайн дураараа бэлэглэх талаар огтхон ч бодож байгаагүй хэмээн хариулсан бөгөөд тэдний үзэж буйгаар цусны донорын талаар ямар ч мэдлэггүй, хэн нэгэн хүн цусаа өгөх талаар сэдэл төрүүлээгүй мөн хэн нэгэнд цус хэрэгтэй байгаа хэмээн бодож байгаагүйтэй холбоотой байна. Мөн завгүй учраас, тэднээс хэн ч энэ талаар асууж байгаагүй тул цусаа сайн дураар бэлэглэх талаар бодоогүй байна. Энэ нь цусны авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажлыг хязгаарлагдмал хүрээнд буюу албан байгууллага, цэргийн анги, оюутан сурагчдын дунд явуулж байгаатай холбоотой байж болно.

Дэлхийн олон оронд хийгдсэн судалгаагаар айдас цусны донорын эгнээг нэгтгэхэд сөргөөр нөлөөлдөг нь хамгийн нийтлэг байдаг болохыг судлаачид дурьдсан байна. Саудын Араб болон

Энэтхэгт хийсэн судалгаанд (Junu Nada, 2005) зүүнээс айх, халдвар авахаас айх, цус багадах эрсдэл нэмэгдэхээс айх зэрэг нь бидний судалгааны дүнтэй ойролцоо байна. Хүн амын цусны донорын талаарх мэдлэггүй байдал нь “айдас” бий болгож байна хэмээн үзэж байна.

Судалгаанд хамрагдсан цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан оролцогчдын голч нас (30 ± 18) энэ талаар бодож байгаагүй иргэдээс (35 ± 20) 5 насаар залуу байгаа нь залуучуудын дунд цусаа бэлэглэх хандлага илүүтэй байдгийг харууллаа. Энэ хандлага эмэгтэйчүүдэд эрчүүдээс ялимгүй их байсан бол аймгийн төвийнхөн болон Улаанбаатар хотын хүн амд ойролцоо (65.0%) үзүүлэлттэй байна.

Сайн дураар цусаа бэлэглэх болон бэлэглэхгүй байгаа дадалд нөлөөлөх хүчин зүйлс

Судалгаанд оролцсон 10 хүн тутмын гурав нь цусаа бэлэглэх нь ямар нэгэн эрсдэлтэй байдаг гэсэн хандлагатай байлаа. Оролцогчдын боловсролын түвшин нэмэгдэхэд цус бэлэглэх хүнд өөрт нь эрсдэлтэй хэмээн хариулсан хүмүүсий хувь нэмэгдсэн. Тэд гол төлөв цусаа бэлэглэхэд халдвар авч магадгүй, цус багадалттай болно, ухаан алдаж унана гэсэн сөрөг хандлагатай байна. Бидний судалгааны үр дүнтэй нэлээд олон судалгааны үр дүн дүйж байна. Тухайлбал Фернандос нарын судалгааны дүнгээс харахад донор биш иргэдийн энэ талын мэдээллийн дутагдалтай байдал болон аливаа эрсдлээс айх айдас цусны эгнээг нэмэгдүүлэхэд сөргөөр нөлөөлдөг болохыг тогтоосон байна (Fernandez нар 1996). Тэгвэл Заллер нарын (2005) БНХАУ-д хийсэн судалгааны дүнгээс харахад нийгмийн зүгээс үзүүлдэг дарамт, цусны шинжилгээ өгч өөрийн эрүүл мэндийн байдлыг мэдэх гэсэн хүсэл нь цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэхэд нөлөөлдөг гэсэн нь манай судалгааны үр дүнгээс ялгаатай байсан.

Энэтхэгийн донор хүн амын дунд хийсэн судалгаагаар “цусаа бэлэглэхэд биеийн эрүүл мэндэд сайн”, “сэтгэл тэнийдэг”, “аз жаргалтай болдог”, “өөрөөрөө бахархдаг”, “биеийг амраадаг”, “цусан дахь холестеролын хэмжээг бууруулдаг” зэрэг эерэг нөлөөтэй хэмээсэн байлаа (Junu Nada, 2005). Бидний судалгаанд хамрагдсан байнгын цусны донор хүмүүсийн сэтгэгдэл, нийт оролцогчдын хүйс, боловсролын түвшин, гэрлэлт, шашин шүтлэг ямар байхаас үл хамаарч цус бэлэглэх нь буянтай үйлс хэмээн үзэх хандлага бусад оронд хийгдсэн судалгааны дүнтэй ойролцоо байна. Цусны доноруудын цусаа бэлэглэх болсон хамгийн том шалтгаан сайн үйл хийж байгаатай холбоотой гэжээ. Тэдний хувьд энэ үйлс нь бахархмаар сайхан санагддаг хэмээн ярьцгаасан ч төр засгаас цусны доноруудын аж амьдрал, нийгмийн хувьд дэмжлэг үзүүлж байхыг бидний судалгааны дүн харуулсан. Энэхүү судалгаанд хамрагдсан сайн дурын авлагагүй цусны донорууд цусаа өгөхдөө мөрдөх дүрэм журмыг сайн мэддэг, мөн өөрийн биеийг бэлтгэж ирдэг гэдгээ ярьцгаасан. Энэ дадал бусад орны доноруудад ч мөн ялгаагүй хэвшсэн болохыг Александр болон Гутиериаз нарын судалгааны дүн харуулж байна.

Хөгжиж буй улс орнуудын хүн амын цусны донорын талаарх мэдлэг, хандлага тогтоох 18 судалгаанд хийсэн дүн шинжилгээгээр цусны донорын талаарх буруу ойлголт, айдас, цусыг нь зарах вий гэх болгоомжлол нь цусаа бэлэглэх эерэг хандлагад сөргөөр нөлөөлж байна хэмээн дүгнэжээ (E.Lownik, E.Riley, T.Konstenius et all, 2012)

Бусад улс орнуудад хийсэн судалгааны дүнгээс харахад соёлын болон нийгмийн харилцан адилгүй хүчин зүйлс сайн дурын авлагагүй цусны донорын үйл ажиллагаанд нөлөөлж байгаа ч иргэдийн мэдлэг, хандлага, дадлын байдал ойролцоо үзүүлэлттэй байна.

Судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл авдаг эх сурвалж

Судалгаанд хамрагдсан хүн амын хамгийн их ашигладаг мэдээллийн хэрэгсэл нь телевиз байна. Оролцогчдын насны бүлэг нэмэгдэхэд телевизээр (81.8-87.2%) мэдээлэл авдаг дадал илүү байхад

залуучуудын дийлэнх (65.0-82.6 хувь) нь олон нийтийн сүлжээ, интернетээс мэдээллээ авдаг байв. Түүнчлэн зөвхөн нэг төрлийн мэдээллийн хэрэгслээс мэдээллээ авдаг оролцогчдын хувь бага бөгөөд гол төлөв телевиз болон олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл тэр дундаа www.facebook.com-ийг өргөн ашигладаг байна.

2004 онд хийсэн судалгаагаар хүн амын 47.2 хувь нь цусны донор болох талаар ямар нэгэн мэдээлэл авсан, 23.5 хувь нь мэдээллийг өөрийн найз нөхөд болон гэр бүлийнхнээс, 20.4 хувь нь эмнэлгийн ажилтнуудаас авчээ (МУЗН, "МЭ консалтинг" ХХК, 2004).

Тэгвэл иргэдийн мэдээллийн урсгал өнөө үед илүү цахим хэлбэрт шилжин, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг түлхүү ашигладаг болсныг бидний судалгааны дүн харууллаа.

Бидний судалгаанд оролцогчдын 61.1 хувь нь цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонссон ч энэхүү үйл ажиллагааг хараад цусаа бэлэглэх ямар ч сэдэл төрж байгаагүй гэж хариулсан нь өнөөгийн хийгдэж буй мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааг өөр түвшинд хүргэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж буйг илтгэж байна.

2004 оны судалгаагаар хүн амын 18.9 хувь нь цусны донорын талаар сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулдаг талаар мэдээлэлтэй байсан (МУЗН, "МЭ консалтинг" ХХК, 2004) бол бидний судалгаагаар хүн амын 60 гаруй хувь нь цусны донорын чиглэлээр хийгдэж үйл ажиллагааг мэдэж байлаа. Энэ нь хүн амд чиглэсэн мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажил 2004 онтой харьцуулахад нэмэгдсэн болохыг илтгэж байна.

НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ

1. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг судалгаанд оролцогчдын нас, хүйс, байршлаас хамаарахгүй хангалтгүй түвшинд байна. Энэ нь цусны донорын талаарх 14 асуултаас оролцогчдын 38.9 хувь нь огт мэдэхгүй, 57.7 хувь нь 1-3 асуулыг л зөв хариулж байгаагаас харагдлаа.
2. Судалгаанд оролцогчдын 93.2 хувь нь цусаа бэлэглэх нь буянтай сайн үйлс, Монгол Улсад цусны хэрэгцээ их гэсэн ч өөрөө цусаа өгөх хандлагагүй болох нь дараах үзүүлэлтээр батлагдлаа. Үүнд:
 - 79.3 хувь нь эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй;
 - 58.6 хувь нь цусаа өгөх талаар огт бодож байгаагүй;
 - 46.3 хувь нь цусны донорын талаар мэдлэггүй.
3. Судалгаанд хамрагдсан 5 оролцогчийн нэг өөрийн хүсэлтээр, залуу насандаа цусаа 1-2 удаа бэлэглэж байсан нь цус хандивлах үйл ажиллагаанд оролцож байсныг харуулж байна.
4. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх буруу мэдлэг 18-25 насны залуучуудын дунд хамгийн өндөр, харин насны бүлэг, боловсролын түвшин өндөр байхад цусаа өгөхгүй, эрсдэлтэй гэх хандлага давамгайлж байна.
5. Монголд хамгийн түгээмэл хэрэглэдэг мэдээллийн эх сурвалж олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээс телевиз, нийгмийн сүлжээнээс www.facebook.com байна. Оролцогчдын 61.1 хувь нь цусаа бэлэглэх аливаа үйл ажиллагааны талаар телевизээс мэдээлэл авсан байна.
6. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын тоог нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг сурталчлахдаа зорилтот хүн амын үздэг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр өгч чадахгүй байгаа нь дараах үзүүлэлтээс харагдаж байна. Үүнд:
 - Цусаа бэлэглэх талаар гарсан аливаа сурталчилгаа, үйл ажиллагааг харсан залуучуудын дийлэнх нь цусаа бэлэглэх талаар ямар нэгэн сэдэл төрөөгүй гэсэн бол 26-45 насныхан цусаа бэлэглэх юмсан хэмээн бодсон;
 - Интернэтээс “цусны донор” гэдэг түлхүүр үгээр мэдээлэл хайхад ойролцоогоор 34,700 үр дүн байгаа ч хүн амд чиглэсэн тусгайлсан мессеж бус дийлэнх нь мэдээ, ярилцлага нийтэлсэн;
 - Хүмүүсийн цусаа бэлэглэж байгаа хүний цус багадаа, зүү тариураар халдвар авах, өөрийн бие муудах зэрэг айдсыг арилгах үнэн зөв, шинжлэх ухааны мэдлэг олгох ямар нэгэн мэдээлэл олоход хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүд учир дутагдалтай байна.

ЗӨВЛӨМЖ

Засгийн газрын түвшинд

- Энэхүү судалгааны дүнд үндэслэн тодорхой чиглэсэн зорилготой, хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх ойлголт, мэдлэг, оролцоог дээшлүүлж, цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэх мэдээлэл сурталчилгааны удирдамж, хөтөлбөр зэрэг бодлогын баримт бичиг боловсруулж хэрэгжүүлэх;
 - Хэнд (зорилтот бүлэг), яах гэж (зорилго), юуг (мессеж), яаж (арга хэрэгсэл), хэзээ (хугацаа), хаана (байршил) гэсэн үндсэн асуудлыг багтаасан МСС-ны стратеги боловсруулан ажиллах;
 - Судалгаанд оролцогчдын мэдээллийн хэрэгцээнд үндэслэн
 - Анхдагч зорилтот бүлэгт залуучуудыг сонгон тэдэнд чиглэсэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх;
 - Бодлого боловсруулагч, орон нутгийн төрийн захиргааны албан хаагчид, МУЗН, эрүүл мэндийн салбарт идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулдаг ТББ болон хэвлэл мэдээллийн нөлөө бүхий бусад оролцогч талууд хэмээн тодорхойлж, ухуулга нөлөөллийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх;
- Хүн амын дийлэнх нь сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг хангалтгүй байгааг анхаарч цаашид ЕБС-ийн ахлах ангийн сургалтын хөтөлбөрт цус, цусан бүтээгдэхүүн болон цусны донорын талаарх хөтөлбөрийг тусгах;

Мэргэжлийн байгууллагад

- Мэргэжлийн байгууллагын албан ёсны болон нийгмийн сүлжээн дэх хуудсыг цахим хайлтын орчинтой холбож үйл ажиллагааг идэвхижүүлэх, хэрэглэгч мэдээлэл авахад дөхөм болгох;
- Сайн дурын авлагагүй цусны байнгын донорын эгнээг нэмэгдүүлэхэд анхаарч ажиллах;
- МУЗН-ийн идэвхитэн сонгуултан, эмч, эмнэлгийн ажилтнуудад цусны сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг олгох ажлыг тогтмол зохион байгуулах;
- Сайн дурын авлагагүй цусны донорын үйлсийг сурталчлах, түүнд хувийн хэвшлийн байгууллагууд, иргэдийг татан оролцуулах ажлыг өргөжүүлэх;
- Байнгын доноруудыг алдаршуулах зорилго бүхий ажлуудыг зохион байгуулах, тухайлбал алтан, мөнгөн гэх мэт өргөмжлөл олгох гэх мэт

Мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа хийх байгууллагад

- Сурталчилгааны гол мессеж нь хүн амын дундах буруу ойлголтыг үгүйсгэх шинжлэх ухаанч, үнэн зөв мэдээллийг олгоход чиглэх;
- Дийлэнх хүн ам буянтай сайн үйл хэмээн дэмжсэн байгааг харгалзан үзэж үйлдэл хийхэд уриалан дуудсан өвөрмөц мэдээлэл, мессежийг боловсруулж түгээх;
- Сайн дурын авлагагүй цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэхэд хүн ам сонирхлын дагуу нэгдсэн бүлэгт хүрч тэдгээрт хүрэх сурталчилгааны арга хэрэгсэл, мэдээллийн сувгуудыг сонгох;
- Үр дүнтэй сурталчилгаа явуулахын тулд зорилтот бүлгүүдэд хүргэх мессеж албан ёсны тоо баримт, судалгаа, нотлох баримтуудад түшиглэсэн байх;
- Гол мэдээлэл мессеж нь товч, тодорхой, тухайн бүлэг хүн амын хэрэгцээнд тохирсон, ойлгомжтой, жендэрийн мэдрэмжтэй, эерэг үр дүн өгөхүйц байх; Цусны донорын талаар доорх буруу ташаа ойлголт байгааг анхаарах:
 - Судалгаагаар эрэгтэй хүний цус нөхөгддөггүй, эмэгтэй хүн сар бүр муу цусаа гадагшлуулж цус нь нөхөгддөг, эрэгтэй хүний цус нэг цэн алттай тэнцүү байдаг зэрэг хүйсийн ялгамжтай ойлголт байгаа;
 - Мэргэжлийн хүн амын дийлэнх нь эмэгтэй хүн төрдөг тул халдвар авсан байх, цус багадалттай байх магадлалтай;
 - Казах хүн амын дунд казах, монгол хүний цус ялгаатай тул монгол хүний цус хийлгэхгүй гэх хандлага;

6. Зорилтот бүлэгт хүрэх хамгийн дөхөм, тохиромжтой арга хэрэгсэл ба хэвлэл мэдээллийн сувгийг сонгон, сурталчилгааг нэгдмэл дүр төрхтэйгээр явуулах;
7. Аливаа сурталчилгаа, үйл ажиллагаандаа цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэх санаа, уриалга оруулж байх;
8. Судалгаагаар сайн дурын авлагагүй цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэхэд бэлэн байгаа зорилтот бүлэг нь 30-аас доош насны залуучууд, эмэгтэйчүүд, гэр бүлтэй байна. Иймд цусны донорын эгнээг нэмэгдүүлэхэд үлдэж байгаа бүлэг хүн амд чиглэсэн мэдээллийг түлхүү өгөх;
9. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа явуулах. Үүнд:
 - Олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн сэтгүүлч нарыг бэлтгэж хамтран ажиллах, харилцаа тогтоох;
 - Байгууллага, сонирхлын бүлэгт чиглэсэн мэдээлэл, сурталчилгааг нэмэгдүүлж донорын эгнээг нэмэгдүүлэх, явуулын хэлбэрээр цус цуглуулах үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх;
 - а. Ротари, JCI Mongolia, Ротаракт, "Global Blood Donation" зэрэг олон улсын төрийн бус байгууллагууд
 - б. Монголын Залуучуудын холбоо, Монголын үндэсний сагсан бөмбөгийн холбоо зэрэг үндэсний хэмжээний төрийн бус байгууллагууд
 - в. Буудлагын спортын клуб, Залуу дугуйчин клуб зэрэг сонирхолын бүлэг, клубууд
 - г. Элчин сайдын яамны ажилтнууд
 - Цусны донорын талаар явуулах мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагаанд бизнесийн байгууллагыг татан оролцуулах;
 - Хүнсний сүлжээ дэлгүүр, зочид буудал зэрэг хүн амын хөдөлгөөн ихтэй байгууллагуудаар мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа явуулах;
 - Нийгэмд сайн дурын авлагагүй цусны донор болох сонирхлыг өдөөхийн тулд:
 - а. Сонин, хэвлэлүүдэд цусны донорыг алдаршуулах болон цус хийлгээд амьдарсан өвчтнүүдийн талархал, ярилцлага зэргийг нийтлэх;
 - б. Цусны доноруудын интернет сэтгүүл, интернет өдрийн тэмдэглэл, веб-сайт бий болгох, эсвэл онлайн нийгэмлэгийн ба нийгмийн салбарын сайтуудад цусны донорын талаарх мэдээлэл, түүхүүд, эсвэл видео материалууд тавьж алдаршуулах, олон нийтийн дундах буруу, сөрөг ойлголтыг арилгах;
10. Сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх ерөнхий мэдлэгийг (ач холбогдол, хэрэгцээ шаардлага зэрэг) сайжруулахад зориулсан мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны ажлын голлох мессеж:
 - а. Цусаа бэлэглэх явцын халдвар хамгаалал, хэрэглэгддэг тоног төхөөрөмжийн аюулгүй байдлын талаар
 - б. Хүнд хэдэн литр цус байдаг, түүнээс хэдэн мл-ийг нэг удаад бэлэглэж болох, эргэн нөхөгдөх хугацаа, эрэгтэй, эмэгтэй хүнд ялгаатай эсэх
 - в. Хэн нэгэнд цусаа бэлэглэхэд таны цус тун хялбар нөхөгдөх буюу донорт ямар нэгэн цус багадаа эрсдэл байхгүй
 - г. Халдвар авах эрсдэлгүй (цусаа бэлэглэгч болон цус авагч)
 - д. Биеийн байдал дордохгүй
 - е. Нэг удаагийн зүү тариур хэрэглэдэг бөгөөд айх хэрэггүй
 - ё. Цус бэлэглэхэд тухайн хүний цусны бүлэг ямар нэгэн сул давуу тал болохгүй зэрэг судалгаагаар гарсан дүнд үндэслэн хариу мэдээлэл, мессежийг бэлтгэн хүргүүлэх;
 - Сайн дурын авлагагүй цусны донорын тоог яагаад нэмэгдүүлэх болсон тоо баримт;
 - Цус бэлэглэхдээ хаана хандах, хэзээ хандах, ямар бэлтгэлтэй очих талаар;
 - Хэн нэгэнд бэлэглэсэн тухайн хүний цус тодорхой хүний амь насыг аварсан бодит түүх;
 - Цус бэлэглэх нь бүх хүнд хамаатай;
 - Хүн амд хандан цусаа бэлэглэхийг уриалах;
 - Хамт олон, бүлэг иргэдийн нийгмийн сайн сайхны төлөө хийж болох зохистой алхам болох талаар сурталчлах.

НОМ ЗҮЙ

1. МУЗН, “МЭ Консалтинг” ХХК, Цусны донорын судалгаа, 2004, Улаанбаатар
2. ЭМСЯ, ЭМХТ, Эрүүл мэндийн статистик үзүүлэлт, 2015, Улаанбаатар
3. Alessandrini, M. (2007). “Community volunteerism and blood donation: altruism as a lifestyle choice.” *Transfus Med Rev* 21(4): 307-16.
4. Agbovi, K. K., M. Kolou, et al. (2006). “[Knowledge, attitudes and practices about blood donation. A sociological study among the population of Lome in Togo].” *TransfusClinBiol* 13(4): 260-5
5. E.Lownik, E.Riley, T.Konstenius, W.Riley and J.McCullough 2012, Knowledge, attitudes and practices surveys of blood donation in developing countries, *International Society of Blood Transfusion*, DOI: 10.1111/j.1423-0410.2012.01600.x, *Vox Sanguinis*
6. Junu Hada, 2005, A research report on knowledge, attitude and practice on blood donation among 18- 25 years bachelor level people
7. Fernandez Montoya A, et al, 1996, Attitudes, beliefs, and motivations in blood donors and non-donors *Sangre (Barc)*.1996 Dec;41(6):427-40
8. Zaller N, Nelson KE, Ness P, Wen G, Bai X,Shan H. Et al, 2005, Knowledge, attitude and practice survey regarding blood donation in a Northwestern Chinese city *Transfus Med*.2005 Aug;15(4):277-86
9. Gutierrez, M. G., E. S. de Tejada, et al. (2003). “[A study of socio cultural factors related to voluntary blood donation in the Americas]”. *Rev Panam Salud Publica* 13(2-3): 85-90
10. WHO (2000). “What is safe blood?”: 8/9.

Хавсралт 1

Оролцогчийн код:

"САЙН ДУРЫН АВЛАГАГҮЙ ЦУСНЫ ДОНОРЫН ТАЛААРХ ХҮН АМЫН МЭДЛЭГ, ХАНДЛАГА, ДАДАЛ" СУДАЛГААНЫ АСУУМЖ

Ерөнхий мэдээлэл		
Судалгаа явуулсан газар, хугацаа	Хариулт	Код
1. Аймаг, дүүргийн нэр		
2. Сум, хорооны нэр		
3. Ярилцлага авагчийн код	___	
4. Ярилцлага авсан өдөр	2015 оны ___ сарын ___ өдөр	
ҮНДСЭН: Хүн ам зүйн мэдээлэл		
5. Хүйс	Эрэгтэй 1 Эмэгтэй 2	
6. Та хэдэн настай вэ?	Нас ___	
7. Таны боловсролын дээд түвшин	Боловсролгүй 1 Бичиг үсэгт тайлагдсан төдий 2 Бага 3 Бүрэн бус дунд 4 Бүрэн дунд 5 Тусгай дунд /коллеж/ 6 Дээд 7 Төгсөлтийн дараах боловсрол (магистр, PhD) 8	
8. Таны харъяалал	УБ хот 1 Аймгийн төв 2 Сум 3	
9. Таны яс үндэс	Халх 1 Казак 2 Буриад 3 Захчин 4 Бусад.....(бич) 5	
10. Таны шашин шүтлэг	Шашин шүтдэггүй 1 Буддын шашин 2 Христийн шашин 3 Исламын шашин 4 Бөөгийн шашин 5 Бусад(бич) 6	
11. Таны гэрлэлтийн байдал	Гэрлэж байгаагүй 1 Гэрлэсэн 2 Хамтран амьдрагчтай 3 Тусдаа амьдарч байгаа 4 Салсан / бэлэвсэн 5	
12. Танай өрхийн ам бүлийн тоо	Ам бүлийн тоо ___	
13. Танд тогтмол хэрэглэдэг эм, тариа байна уу?	Тийм 1 Үгүй 2	

14.	Танд ямар нэгэн суурь өвчин байгаа юу?	Тийм 1 Үгүй 2	
15.	Та элэгний В, С вирусийн шинжилгээ өгч байсан уу?	Тийм, В 1 Тийм, С 2 Тийм В, С 3 Шинжилгээ өгч байсан "эрүүл" 4 Шинжилгээ өгч байгаагүй 5	
16.	Та өөрийн эрүүл мэндийн байдлаа үнэлнэ үү?	Маш сайн 1 Сайн 2 Дунд зэрэг 3 Муу 4 Маш муу 5	
17.	Танай өрхийн сарын дундаж орлоготөг	
18.	Та одоо ямар ажил эрхэлж байгаа вэ?	Төрийн байгууллага 1 Төрийн бус байгууллага 2 Хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг 3 Хувийн байгууллага/аж ахуйн нэгж 4 Тогтмол цалингүй (улирлын) хөдөлмөр 5 Оюутан, сурагч 6 Гэрийн ажилтай 7 Тэтгэвэрт/группт 8 Цэргийн албан хаагч 9 Ажилгүй (ажлын чадвартай) 10 Ажилгүй (ажлын чадваргүй) 11 Бусад..... 12	
19.	Та ямар нэгэн сайн дурын бүлэгт (клуб, нөхөрлөл) хамрагддаг уу?	Тийм 1 Үгүй 2	Үгүй бол 21
20.	Тийм бол ямар?(бичнэ үү)	
21.	Та ер нь ямар мэдээллийн эх сурвалжийг түлхүү ашигладаг вэ? Хариултыг хэлээд асууж болно.	Алийг нь ч ашигладаггүй 1 Интернэт / вебсайт 2 Олон нийтийн сүлжээ/ facebook 3 Телевиз 5 Радио 6 Сонин хэвлэл 7 Мэдээллийн хуудас 8 Бусад (бичнэ үү)..... 9	
22.	Мэдээллийн эх сурвалжийн нэрийг хэлнэ үү?	Сонингийн нэр: Сэтгүүлийн нэр: Телевизийн суваг: Радиогийн нэр: Цахим:	
23.	Та интернэт ашиглах боломжтой юу?	Тийм, гэртээ 1 Тийм, ажил дээрээ 2 Ажил, гэртээ аль алинд нь 3 Тийм, хаа нэгтээ 4 Үгүй 5	
24.	Та гар утас ашигладаг уу?	Тийм 1 Үгүй 2	Үгүй бол 27
25.	Тийм бол ямар	Мобиком 1 Unitel 2 Skytel 3 G-mobile 4	

26.	Та утсандаа ирсэн мессежийг уншдаг уу?	Тийм 1 Хааяа 2 Үгүй 3	
Нэг. Цусны авлагагүй цусны донорын талаарх мэдлэг			
27.	Та цусны донорын талаар сонсож байсан уу?	Тийм 1 Үгүй 2	
28.	Таны эргэн тойронд цусаа бэлэглэдэг донор байдаг уу?	Огт байдаггүй 1 Найз, нөхөд 2 Гэр бүл, хамаатан садан 3 Ажлын газрын хамт олон 4 Жирийн танил 5 Би өөрөө 6 Бусад..... 7	
29.	Таны бодлоор цусны донор гэж хэн бэ?	Сайн дураараа цусаа бэлэглэж байгаа хүн 1 Төлбөр авч цусаа өгч байгаа хүн 2 Гэр бүлийн гишүүдийн хэн нэг нь өвдөхөд түүнд зориулж цусаа өгч байгаа хүн 4 Дээрх бүх хүн 5 Бусад.....	
30.	Та цусны бүлгийн талаар мэдэх үү?	Мэднэ 1 Мэдэхгүй 2	
31.	Ямар бүлгийн цустай хүн цусаа бэлэглэх ёстой вэ?	Бүх бүлгийн цустай хүн цусаа өгнө 1 I бүлгийн цустай хүн 2 II бүлгийн цустай хүн 3 III бүлгийн цустай хүн 4 IV бүлгийн цустай хүн 5 Мэдэхгүй 6	
32.	Ямар өвчтэй хүнийг цусны донор болохыг хориглодог вэ? Олон хариулттай	Сүрьеэгээр өвдсөн A Ханиад хүрсэн B Элэгний В, С вирустэй хүн C ХДХВ/ДОХ-той хүн D Тэмбүү E Цусны өвчтэй хүн F Бусад.....(бичнэ үү) G Мэдэхгүй 99	
33.	Ямар тохиолдолд цус өгөхийг түр хойшлуулдаг вэ? Олон хариулттай	Нойргүй хоносон A Архи, согтууруулах ундаа уусан B Тохиолдлын бэлгийн хавьталд бэлгэвчгүй орсон C орсон D Өөх, тостой хоол унд F Даралт нь ихэссэн/толгой нь өвдсөн G Бусад.....(бичнэ үү) 99 Мэдэхгүй	
34.	Цусаа бэлэглээд хэдэн цагийн дараа хүн хэвийн байдалдаа ордог вэ?цаг/өдөр/сар Хугацаа хамаагүй 88 Мэдэхгүй 99	
35.	Цусаа бэлэглэх хүний насны дээд хязгаар хэд вэ?	Насны дээд хязгаар <input type="text"/> Хориглох насгүй 88 Мэдэхгүй 99	
36.	"А" буюу бохирын шараар өвдөж байсан хүний цусыг донорын цусанд хэрэглэж болох уу?	Болно 1 Болохгүй 2 Мэдэхгүй 3	

49.	Тийм бол ямар эрсдэл гарна гэж боддог вэ?		
50.	Цусаа бэлэглэх нь "Буян" гэдэгтэй та санал нийлэх үү?		Тийм Үгүй	1 2
51.	ТАНЫ бодлоор хүмүүс яагаад цусаа бэлэглэдэггүй вэ? (Хариултыг харуулж болохгүй) Бусад гэдгийг бичнэ үү?	Цусаа бэлэглэх нь ичмээр Эрүүл биш Олон төрсөн эх Эрэгтэй хүний цус нөхөгддөггүй Цусаа хэн өгч болох талаар мэдлэггүй Цусаа хаана өгдөгийг мэддэггүй Өөрийн цус багадана гэж айдаг Ямар нэг халдвар авахаас айдаг Өөрийн бие муудна гэхээс айдаг Зүүнээс айдаг Цус багадалттай Завгүй Бусад.....	A B C D E F G H I J K L M	
52.	Таны бодлоор цусаа бэлэглэж байгаа хүмүүс юунд илүү урамшаад цусны донор байсаар байдаг вэ? (Хариултыг харуулж болохгүй)	Мөнгө Бусдад туслахыг хүсдэг байх Найзууд нь тэднийг урьсан Хамт олны нөлөө Аймхай сул, муу сэтгэлтэй гэж хэлэгдэхгүй Гэр бүл, найз нөхдөд нь цус сэлбэх хэрэгтэй Донорын тухай сурталчилгаа нөлөөлсөн Хүний амь аврах гэж Бусад Мэдэхгүй	1 2 3 4 5 6 7 8 9 99	
Дөрөв. Мэдээллийн эх сурвалж, мэдээллийн хэрэгцээ				
53.	Та сүүлийн 1 жилд ямар нэг цус хандивлах үйл ажиллагааны талаар сонсож/үзэж/уншиж байсан уу?		Тийм Үгүй	1 2
54.	Цусаа өгөхийг уриалсан шторк, арга хэмжээнд оролцож байсан уу?		Тийм Үгүй	1 2 Үгүй бол 56
55.	Түүнийг үзээд/сонсоод цусаа бэлэглэх талаар бодсон уу?	Би цусны донор Юу ч бодож байгаагүй Цусаа бэлэглэх юмсан гэж бодож байсан	1 2 3	
56.	Сар бүрийн 3-ны өдөр цусаа бэлэглэх өдөр байдаг. Үүнийг та мэдэх үү?		Тийм Үгүй	1 2
57.	Сүүлийн 1 жилд цусны донорын талаар үнэн зөв, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй мэдээлэл авсан уу?		Тийм Үгүй	1 2 Үгүй бол 59
58.	Тийм бол хаанаас мэдээлэл түлхүү авсан бэ? Бусад гэдгийг бичнэ үү?	Интернэт/вебсайт Нийгмийн сүлжээ/Facebook Телевиз Радио Сонин хэвлэл Мэдээллийн хуудас Хэн нэг хүнээс Эмч, эмнэлгийн ажилтан Бусад.....	1 2 3 4 5 6 7 8 9	

70.	Таны цус бэлэглэх давтамж	Сард 1 удаа	1
	Бусад.....	3 сард 1 удаа	2
71.	Та цус бэлэглэх бүрдээ цусны шинжилгээнд хамрагддаг уу?	Тийм, цусаа бэлэглэх бүрдээ	1
		Үгүй	2
		Зарим нэг үед	3
72.	Та хэн нэгэн ойр дотны хүнээ цусны донор болгосон уу?	Тийм	1
		Үгүй	2
73.	Цусаа бэлэглэж болохгүй бүх тохиолдлын талаар та мэдэх үү?	Маш сайн мэднэ	1
		Мэднэ	2
		Мэдэхгүй	3
		Огт мэдэхгүй	4
74.	Та цусаа бэлэглэх үедээ эрсдэлтэй үйлдэл гаргасан бол цусаа бэлэглэхийн өмнө эмчдээ хэлэх үү?	Тийм	1
		Үгүй	2
		Мэдэхгүй	3
75.	Та цусаа бэлэглэх болсон хамгийн гол шалтгаан юу вэ? Бусад.....(бичнэ үү)	Ангийнхан, найз нөхдөө дагаад	1
		Дарга тушаасан	2
		Сайн үйл хийж байгаа тул	3
		Залуу хүн болохоор	4
		Миний хүндэлдэг хүн донор	5
		Өөрийн эрүүл мэндэд эрсдэлгүй учраас	6
		Бусад.....	7

Цаг зав гаргасанд баярлалаа.

Судлаачийн тэмдэглэл:.....

.....

.....

.....

ГАНЦААРЧИЛСАН ЯРИЛЦЛАГЫН УДИРДАМЖ
(Эмч, эмнэлгийн ажилтанд зориулав)

1. Та өөрийгөө танилцуулна уу? (Хэдэн жил энэ салбарт ажиллаж байгаа, туршлага)
2. Та өөрийнхөө өдөр тутамдаа хийдэг ажлын талаар танилцуулаач.
3. Таны бодлоор цусны донор хүмүүс олон байдаг уу? Тийм бол яагаад?, Үгүй бол яагаад?
4. Цусны донор болсон хүмүүс яагаад ийм шийдвэр гаргасан, тэдэнд юу нөлөөлсөн гэж та боддог вэ? (Зарим нэг жишээ яриулах)
5. Таны туршлагаас харахад донор болсон, болоогүй хүмүүсийн хооронд ямар ялгаа байна вэ? Яагаад? Энэ талаараа дэлгэрэнгүй ярьж өгөөч? Сайн дурын авлагагүй цусны донор болохгүй байгаа хүмүүс Яагаад цусаа бэлэглэхгүй байна вэ?
6. Цус хандивлах ямар нэгэн үйл ажиллагааг зохион байгуулж байсан талаараа ярьж өгөөч, түүний ач холбогдол? Хүмүүст хүрдэг эсэх?
7. Хүмүүсийг цусны донор болоход бидний буюу эрүүл мэндийн байгууллага хэрхэн ажиллах, хувь хүмүүсийг зүгээс юу хийх ёстой вэ? Яаж?, ямар аргаар?, хэрхэн?(Хүн амд болон бусад байгууллагатай хамтран ажиллах талаар тодруулж асуух)
8. Хүн амд сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийг ямар аргаар өгөх нь зүйтэй вэ? (Мэдээллийн эх сурвалж, ямар хүмүүст хүрэх г.м) Яагаад үр дүнтэй байна гэж бодож байна? Дэлгэрэнгүй яриулах?
9. Миний асуугаагүй, таны хэлэх зүйл байна уу?

Цаг зав гарган бидэнтэй ярилцсан танд баярлалаа.

**ГАНЦААРЧИЛСАН БОЛОН БҮЛГИЙН ЯРИЛЦЛАГЫН УДИРДАМЖ
(Хүн амд зориулав)**

1. Та бүхэн өөрсдийгөө танилцуулна уу? (Гэр бүлийн байдал, ажил эрхлэлт, боловсрол, хүүхэд г.м)
2. Та нар цусны донорын талаар сонсож байсан уу? Энэ талаар сонсож дуулсан зүйлсээ яриач?
3. Та нараас хэн нэг нь цусаа бэлэглэж байсан уу? Тийм бол энэ талаараа ярьж өгөөч? Эсвэл хэн нэгэн цусны донор хүнийг таних уу?
4. Цусны донор хүнийг хараад юу боддог вэ? (Эерэг, сөрөг бодлыг нь тодруулах)
5. Цусны донороос авсан цусыг хэрхэн ашигладаг талаараа мэдэх зүйлээ ярьж өгөөч? Яагаад?
6. Ямар хүн цусаа өгч болохгүй, ямар хүн өгч болох талаар мэдээх зүйлээ хэлж өгөөч? Яагаад?
7. Ер нь хүмүүс яагаад цусаа бэлэглэхгүй байна гэж боддог вэ? Яагаад?
8. Хүмүүсийг сайн дурын авлагагүй цусны донор болоход бидний буюу эрүүл мэндийн байгууллага хэрхэн ажиллах ёстой вэ? Мөн хувь хүмүүсийн зүгээс юу хийх ёстой вэ? Яаж?, ямар аргаар?, хэрхэн?
9. Цусаа бэлэглэж байгаа ямар нэг зохион байгуулалттай үйл ажиллагааг хараад цусаа бэлэглэх талаар бодож байсан уу? Тийм бол тэр талаараа ярьж өгөөч? Үгүй бол ийм үйл ажиллагааг хэрхэн зохион байгуулах хэрэгтэй вэ?
10. Хүн амд сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийг ямар аргаар өгөх нь зүйтэй вэ? (Мэдээллийн эх сурвалж, ямар хүмүүст хүрэх г.м) Яагаад үр дүнтэй байна гэж бодож байна? Дэлгэрэнгүй яриулах?
11. Миний асуугаагүй, таны хэлэх зүйл байна уу?

Цаг зав гарган бидэнтэй ярилцсан танд баярлалаа.

ГАНЦААРЧИЛСАН БОЛОН БҮЛГИЙН ЯРИЛЦЛАГЫН УДИРДАМЖ
(Сайн дурын авлагагүй цусны донорт зориулав)

1. Өөрсдийгөө танилцуулна уу? (Гэр бүлийн байдал, ажил эрхлэлт, боловсрол, хүүхэд г.м).
2. Та нар анх цусаа бэлэглэж байсан талаараа ярьж өгөөч? Яагаад анх цусаа бэлэглэх болсон талаараа? Хэдэн жил болж байгаа вэ?
3. Цусны донор байх ямар санагддаг вэ? (Эерэг, сөрөг бодлыг нь тодруулах). Хүмүүс таныг сайн дурын авлагагүй цусны донор гэхэд хэрхэн хүлээж авдаг болоо?
4. Та цусаа бэлэглэх үйл явцаас ярьж өгөөч? Энэ үйлчилгээний сайн, муу, дутагдалтай, сайжруулах боломжтой саналаа хэлээч?
5. Та өөр хэн нэгнийг сайн дурын авлагагүй цусны донор болгох талаар ятган үнэмшүүлэх, ярих байдлаар цусны донор болгосон уу? Тийм бол хэдэн хүнийг хэрхэн болгосон бэ?
6. Ер нь хүмүүс яагаад цусаа бэлэглэхгүй байна гэж боддог вэ? Яагаад?
7. Хүмүүсийг сайн дурын авлагагүй цусны донор болоход бидний буюу эрүүл мэндийн байгууллага хэрхэн ажиллах ёстой вэ? Мөн хувь хүмүүсийн зүгээс юу хийх ёстой вэ? Яаж?, ямар аргаар?, хэрхэн?
8. Цусаа бэлэглэж байгаа ямар нэг зохион байгуулалттай үйл ажиллагааг хараад цусаа бэлэглэх талаар хүмүүс боддог боов уу? Тийм бол тэр талаараа ярьж өгөөч? Үгүй бол ийм үйл ажиллагааг хэрхэн зохион байгуулах хэрэгтэй вэ?
9. Хүн амд сайн дурын авлагагүй цусны донорын талаарх мэдээллийг ямар аргаар өгөх нь зүйтэй вэ? (Мэдээллийн эх сурвалж, ямар хүмүүст хүрэх г.м) Яагаад үр дүнтэй байна гэж бодож байна? Дэлгэрэнгүй яриулах?
10. Миний асуугаагүй, таны хэлэх зүйл байна уу?

Цаг зав гарган бидэнтэй ярилцсан танд баярлалаа.